OKUL ÖNCESİ ANNE PSİKOEĞİTİM PROGRAMININ ANNELERİN ÖZ YETERLİK ALGILARINA VE ÇOCUKLARI İLE İLETİŞİMİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Esra Akosmanoğlu

191149117

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı
Doç. Dr. Ahmet BEDEL

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Şubat, 2022

OKUL ÖNCESİ ANNE PSİKOEĞİTİM PROGRAMININ ANNELERİN ÖZ YETERLİK ALGILARINA VE ÇOCUKLARI İLE İLETİŞİMİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Esra Akosmanoğlu

191149117

Orcid: 0000-0003-4120-4344

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı
Doç. Dr. Ahmet BEDEL

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Şubat, 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulutarafından 19.01.2021 tarihli *"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"* ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulutarafından 19.01.2021 tarihli *"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"* ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Araştırmanın her aşamasında engin bilgileriyle yoluma ışık tutan, her zaman desteğini yanımda hissettiğim, öğrencisi olduğum için çok şanslı olduğum danışman hocam Sayın Doç. Dr. Ahmet Bedel'e saygılarımı ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca emeklerini üzerimden hiç eksik etmeyen anneme ve babama çok teşekkür ederim.

Esra Akosmanoğlu
Mart, 2022

ÖZ

OKUL ÖNCESİ ANNE PSİKOEĞİTİM PROGRAMININ ANNELERİN ÖZ YETERLİK ALGILARINA VE ÇOCUKLARI İLE İLETİŞİMİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Esra Akosmanoğlu
Yüksek Lisans Tezi
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı
Danışman: Doç. Dr. Ahmet Bedel
Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022

Çalışmanın genel amacı okul öncesi anne psikoeğitim programının annelerin öz yeterlik algılarına ve çocukları ile iletişimine etkisini incelemektir. Çalışmanın evrenini, Konya ilinin Selçuklu ilçesinde bulunan 4-6 yaş arası okul öncesi dönem çocuğa sahip anneler oluşturmuştur. Öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmaya katılacak anneleri belirlemek amacıyla ihtiyaç analizi formu uygulanmıştır. Yapılan ihtiyaç analizi sonucunda, eğitim programına ihtiyaç duyan, eğitim programına katılabilecek gönüllü 20 anne deney grubunu oluşturmuştur. 20 anne ise kontrol grubunu oluşturmuştur. Eğitim programının her biri 90 dakika olmak üzere 10 oturumdur. Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) ve Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ile toplanmıştır. Parametrik olmayan analizler kullanılmıştır. Çalışmada, anne psikoeğitiminin deney grubunda yer alan annelerin konuşma, dinleme ve empati alt boyutlarından oluşan iletişimlerinin artmasında; ilgi, disiplin ve katılım alt boyutlarından oluşan öz yeterlik algılarının gelişmesinde anlamlı etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Buna karşın, annelerin mesaj ve sözsüz iletişim; bakım ve sağlık alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucu elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda araştırmaya ve uygulamaya yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Öz Yeterlik Algısı, Okul Öncesi, İletişim, Psikoeğitim Programı.

ABSTRACT

EXAMINING THE EFFECT OF THE PRE-SCHOOL MOTHER PSYCHOEDUCATION PROGRAM ON MOTHERS' SELF-SUFFICIENCY PERCEPTIONS AND COMMUNICATION WITH THEIR CHILDREN

Esra Akosmanoğlu
Master
Department of Educational Sciences
Guidance and Psychological Counseling Program
Advisor: Assoc. Prof. Ahmet Bedel
Maltepe University Institute of Social Sciences, 2022

The overall aim of the study is to examine the effect of the preschool mother psychoeducation program on mothers' perceptions of self-sufficiency and communication with their children. The universe of the study was created by mothers with preschool children between the ages of 4 and 6 in Selçuklu district of Konya province. Preliminary test - final test, control group semi-experimental pattern was used. A needs analysis form was applied to determine the mothers who would participate in the study. As a result of the needs analysis, 20 volunteer mothers who needed an educational program and could participate in the training program formed the experimental group. The control group was consisted of 20 mothers. The training program is 10 sessions for 90 minutes each. The data of the research were collected by Personal Information Form, Parent-Child Communication Evaluation Tool (ABÇİDA) and Parental Self-Sufficiency Scale. Non-parametric analyses were used. In the study, mothers in the experimental group of mother psychoeducation increased communication consisting of speech, listening and empathy sub-dimensions; it has been concluded that it has a meaningful effect on the development of self-sufficiency perceptions consisting of the sub-dimensions of interest, discipline and participation. By contrast, mothers' messages and nonverbal communication; it was concluded that it had no meaningful effect on the lower dimensions of care and health. In line with the results obtained from the research, recommendations for research and implementation have been developed.

Keywords: Self-Proficiency Perception, Preschool, Communication, Psychoeducation Program.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI i
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI ii
TEŞEKKÜR iii
ÖZ iv
ABSTRACT v
İÇİNDEKİLER vi
TABLOLAR LİSTESİ ix
ŞEKİLLER LİSTESİ xii
KISALTMALAR xiii
BÖLÜM 1. GİRİŞ 1
1.1. Problem 1
1.2. Amaç 3
1.3. Önem 5
1.4. Varsayımlar 6
1.5. Sınırlılıklar 6
1.6. Tanımlar 7
BÖLÜM 2. İLGİLİ LİTERATÜR 8
2.1. Öz Yeterlik Tanımı 8
2.1.1. Öz Yeterliğin Kaynakları 8
2.1.1.1. Performans Başarıları 8
2.1.1.2. Dolaylı Yaşantılar 9
2.1.1.3. Sözel İkna 9
2.1.1.4. Fizyolojik ve Duygusal Durum 9
2.2. Ebeveyn Öz Yeterlik Algısı 9
2.3. İletişimin Tanımı 11
2.4. İletişimin Ögeleri 12
2.4.1. Kaynak 12
2.4.2. Hedef 13
2.4.3. Mesaj 13
2.4.4. Kanal 13
2.5. İletişimin Süreçleri 14

2.5.1. Kod 14
2.5.2. Kodlama 14
2.5.3. Kod Açma ve Yorumlama 15
2.5.4. Gürültü 15
2.5.5. Geribildirim 15
2.6. Aile İçi İletişim 16
2.7. Çocukla Etkili İletişim 17
2.7.1. Kabul 17
2.7.1.1. Anne Babaya Ait Nedenler 18
2.7.1.2. Çocuğa Ait Nedenler 19
2.7.1.3. Çevreye Ait Nedenler 20
2.7.2. Dinleme 20
2.7.3. Empati 21
2.7.4. Ben Dili 22
2.8. İletişim Engelleri 23
2.9. Anne - Çocuk Çatışmalarında Kazan – Kaybet Yöntemi 28
2.9.1. Kaybet-Kaybet 28
2.9.2. Kazan-Kaybet 28
2.9.3. Kaybet-Kazan 29
2.9.4. Kazan-Kazan 29
2.10. Anne Baba Tutumları 30
2.10.1. Demokratik Tutum 30
2.10.2. Otoriter Tutum 31
2.10.3. Aşırı Hoşgörülü Tutum 31
2.10.4. Aşırı Koruyucu Tutum 31
2.11. İlgili Araştırmalar 32
3.1. Araştırma Modeli 39
3.2. Evren ve Örneklem 39
3.3. Veriler ve Toplanması 41
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu 41
3.3.2. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) 41
3.3.3. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği 41
3.4. İşlem Yolu 42
3.4.1. Tarama Çalışması 42

3.4.2. Okul Öncesi Anne Psikoeğitim Programının Hazırlanması 43
3.4.3. Okul Öncesi Annelerine Yönelik Hazırlanan Anne Eğitimi Programının İçeriği 43
3.5. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması 57
BÖLÜM 4. BULGULAR 58
4.1. Bulgular 58
BÖLÜM 5. TARTIŞMA VE YORUM 82
BÖLÜM 6. SONUÇ VE ÖNERİLER 88
6.1. Sonuç 88
6.2. Öneriler 89
EK'LER 90
EK A. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ve Kullanım İzni 90
EK B. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) ve Kullanım İzni 91
KAYNAKÇA 92

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırma Deseni 39

Tablo 2. Araştırma Gruplarının Demografik Özellikleri 40

Tablo 3. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ve Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) Ön Test Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri 58

Tablo 4. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ve Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) Ön Test Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları..... 59

Tablo 5. Anne Eğitim Programı İhtiyaç Değerlendirme Formu ve Yeterlik Durumları 60

Tablo 6. İlgi Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları..... 61

Tablo 7. İlgi Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları 61

Tablo 8. Disiplin Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 61

Tablo 9. Disiplin Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları..... 61

Tablo 10. Bakım Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları..... 62

Tablo 11. Bakım Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları 62

Tablo 12. Katılım Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 63

Tablo 13. Katılım Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları..... 63

Tablo 14. Sağlık Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 63

Tablo 15. Sağlık Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları 64

Tablo 16. İlgi Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları..... 64

Tablo 17. İlgi Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları 64

Tablo 18. Disiplin Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 65

Tablo 19. Disiplin Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları..... 65

Tablo 20. Bakım Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları..... 65

Tablo 21. Bakım Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları 65

Tablo 22. Katılım Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 66

Tablo 23. Katılım Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları..... 66

Tablo 24. Sağlık Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 66

Tablo 25. Sağlık Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları 67

Tablo 26. Deney ve Kontrol Grubu İlgi Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 67

Tablo 27. Deney ve Kontrol Grubunun İlgi Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları..... 67

Tablo 28. Deney ve Kontrol Grubu Disiplin Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 68

Tablo 29. Deney ve Kontrol Grubunun Disiplin Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları..... 68

Tablo 30. Deney ve Kontrol Grubu Bakım Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 69

Tablo 31. Deney ve Kontrol Grubunun Bakım Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları..... 69

Tablo 32. Deney ve Kontrol Grubu Katılım Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 70

Tablo 33. Deney ve Kontrol Grubunun Katılım Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları..... 70

Tablo 34. Deney ve Kontrol Grubu Sağlık Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 71

Tablo 35. Deney ve Kontrol Grubunun Sağlık Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları..... 71

Tablo 36. Konuşma Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları..... 71

Tablo 37. Konuşma Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları 72

Tablo 38. Dinleme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları..... 72

Tablo 39. Dinleme Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları..... 72

Tablo 40. Mesaj Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları..... 73

Tablo 41. Mesaj Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları..... 73

Tablo 42. Sözsüz İletişim Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları..... 73

Tablo 43. Sözsüz İletişim Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları 74

Tablo 44. Empati Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları..... 74

Tablo 45. Empati Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları 74

Tablo 46. Konuşma Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları..... 75

Tablo 47. Konuşma Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları 75

Tablo 48. Dinleme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları..... 75

Tablo 49. Dinleme Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları..... 75

Tablo 50. Mesaj Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları..... 76

Tablo 51. Mesaj Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları..... 76

Tablo 52. Sözsüz İletişim Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları..... 76

Tablo 53. Sözsüz İletişim Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları 77

Tablo 54. Empati Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 77

Tablo 55. Empati Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları 77

Tablo 56. Deney ve Kontrol Grubu Konuşma Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 78

Tablo 57. Deney ve Kontrol Grubunun Konuşma Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları..... 78

Tablo 58. Deney ve Kontrol Grubu Dinleme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 79

Tablo 59. Deney ve Kontrol Grubunun Dinleme Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları..... 79

Tablo 60. Deney ve Kontrol Grubu Mesaj Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 79

Tablo 61. Deney ve Kontrol Grubunun Mesaj Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları..... 80

Tablo 62. Deney ve Kontrol Grubu Sözsüz İletişim Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları..... 80

Tablo 63. Deney ve Kontrol Grubunun Sözsüz İletişim Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları 80

Tablo 64. Deney ve Kontrol Grubu Empati Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları 81

Tablo 65. Deney ve Kontrol Grubunun Empati Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları..... 81

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Etkileşimsel İletişim Modeli (Caputo, Hazel ve McMohan, 1994) 12
Şekil 2. İkili Kişiler Arası İletişim Modeli (Whirter ve Voltan-Acar, 2005) 14
Şekil 3. Anne-Baba-Çocuk İlişkisi (Çağdaş, 2015)..... 16
Şekil 4. Davranış Penceresi (Çağdaş, 2015)..... 18
Şekil 5. Davranış Penceresi (Çağdaş, 2015)..... 18
Şekil 6. Davranış Penceresi (Çağdaş, 2015)..... 19
Şekil 7. Davranış Penceresi (Çağdaş, 2015)..... 19
Şekil 8. İki El İmgesi (Stiffelman, 2018)..... 28
Şekil 9. İki El İmgesi (Stiffelman, 2018)..... 28
Şekil 10. İki El İmgesi (Stiffelman, 2018)..... 29
Şekil 11. İki El İmgesi (Stiffelman, 2018)..... 29

KISALTMALAR

MEB **:** Milli Eğitim Bakanlığı

ABÇİDA **:** Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı

ÖZGEÇMİŞ

Esra Akosmanoğlu
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Eğitim

Y.Ls.	-	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Ls.	-	İstanbul Üniversitesi Çocuk Gelişimi
Ls.	2015	Mevlana Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Lise	2011	Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi

Bilimsel Çalışmalar

Akosmanoğlu, E. ve Bedel, A. (2021). Okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilmiş aile destek eğitim rehberliğinin (OBADER) annelerin çocuklarına karşı tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi, 5*(1), 44-65.

Akosmanoğlu, E. (2021, Kasım). *Aile eğitim programının evli kadınların eş tükenmişliğine ve çift uyumuna etkisi.* 22. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulan bildiri, Muş Alparslan Üniversitesi, Muş.

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın başlıklarından olan problem, önem, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almıştır.

1.1. Problem

İletişim insan hayatının mutlak bir parçasıdır. Konfüçyüs iletişimin insan hayatında ne kadar önemli olduğunu ‘’İnsanları geçimsiz yapan sevgisizliktir. Birbirine düşman eden iletişimsizliktir. Güzellikten yana ne varsa yok eden ilgisizliktir’’ ifadesi ile vurgulamıştır. İnsan doğası gereği iletişim kurma ihtiyacı duymaktadır. İletişim, her yaşta ihtiyaç olmakla beraber sosyalleşmenin gereği olarak önem arz etmektedir. İnsanın doğumundan ölümüne kadar devam eden süreçtir.

İletişim sözlü, sözsüz ve yazılı iletişim olmak üzere üç yolla gerçekleştirilmektedir. Bireyin kurduğu iletişimi; ses tonu, vurgulama, bakış, beden duruşu, iletişim ortamı, jestler ve mimikler gibi unsurlar etkilemektedir. İletişim üzerinde etkisi olan birçok unsur vardır lakin en önemli unsurlardan bir tanesi ailedir. Bireyin çevresiyle olumlu ilişkiler kurabilmesi erken çocukluk dönemindeki yaşantılarına bağlıdır. Erken çocukluk döneminde çocuk önce gözlemleyerek sonrada taklit ederek öğrenir ve çevresinde bulunan anne babasını rol model alır (Arabacı, 2011). Branden, "Kişinin kendine ve yaşama bakış tarzının temelleri çocuklukta atılır" der ve bireyin kendisiyle ilişkisinin, yaşamla ilişkisinin yansımasında göründüğünü belirtir (Aktaran: Cüceloğlu, 2019a). Çocuğun ilk karşılaştığı sosyal çevre aile ortamıdır. Çocuğun iletişimi ailede şekillenmektedir. Anne ve babalar kendi ailelerinde gördükleri iletişim şekillerini kurmuş oldukları aileye aktarmaktadırlar. Grusec (2007), anne ve babaların, kendi ebeveynlerinin yetiştirme stillerini model alarak ya da dergi, kitap, internet gibi kaynakları kullanarak çocuklarını yetiştirdiklerini belirtmiştir. Ebeveynlerin, çocukları ile sağlıklı iletişim kurabilmelerinin yolu gerekli iletişim bilgi ve becerisini öğrenmelerinden geçmektedir (Çağdaş ve Arı, 1999). Çocuğun olduğu gibi kabul edildiği, yargılanmadığı, dinlenildiği olumlu iletişim becerileri; çocuğun kişiliğini, gelişimini ve duygusal zekasını olumlu etkilerken; çocuğun birey olarak görülmediği, kendini ifade etmesine izin verilmediği, eleştirildiği olumsuz iletişim becerileri; çocuğun kişiliğini, gelişimini ve

duygusal zekasını olumsuz yönde etkilemektedir. Ebeveynler çocuklarının sağlıklı bir iletişim geliştirmesi için doğru model olmaları önem arz etmektedir. Cüceloğlu'nun (2019a), 'Sen varsın, sen değerlisin,' mesajını veren, olumlu iletişimi kullanan aile, çocuğunun kendisini değerli hissetmesini ve öz güvenini kazanmasını sağlayacaktır. Kaliteli bir iletişimin temeli aileye dayanmaktadır.

Aile içerisinde çoğu zaman çocuğun sorumluluğunda anne daha ön plandadır. Çocuğun ilk iletişimi annesinin karnındayken başlamaktadır. Anne çocuk iletişimi değerlendirildiğinde, annenin ebeveynliğine dair algıladığı öz yeterlik algısı, davranışını etkilemektedir. Öz yeterlik kavramını ilk kez 1977 yılında Bandura kullanmıştır. Ebeveyn öz yeterliği inancı, anne veya babanın, ebeveynlik rolünde kendilerini değerlendirmesidir (Kotil, 2010). Bandura (1977), ebeveyn davranışlarının temelinin yeterlik inançlarına dayandığını dile getirmektedir. Yüksek öz yeterlik, ebeveynlik sürecine aktif katılımla ilgiliyken; düşük ebeveyn öz yeterliği, stres, kaygı ve depresyonla ilgilidir. Çocuğun davranış sorunları, annenin düşük öz yeterlik inancından kaynaklanmaktadır (Coleman ve Karraker, 2003). Anne kendini ne kadar yeterli hissederse çocuğuyla kurduğu iletişim olumlu yönde etkilenecektir. Yüksek öz yeterlik algısını taşıyan anne babalar çocuklarına da kendilerini yeterli hissettireceklerdir (Bandura, 1995). Ebeveyn çocuk iletişimi ile öz yeterlik kavramı birbirlerini dolaylı yoldan etkilemektedir.

Annelerin öz yeterlik algısına etki eden birçok faktör vardır. Bu faktörlerden bazıları, annenin; kişilik gelişimi, çocuğunun özellikleri ve sosyal çevresidir. Annenin öz yeterlik düzeyi çocuğu ile kurduğu iletişimini de belirlemektedir. Yüksek öz yeterlik düzeyindeki anneler çocuğu ile daha sağlıklı iletişim kurarken, düşük öz yeterliğe sahip anneler çocuğu ile sağlıklı iletişim kurabilmekte güçlük çekmektedir. Yapılan çalışmalarla ebeveyn öz yeterliğinin kurulan olumlu iletişimden etkilendiğini ortaya koymuştur (Coleman ve Karraker, 1998; Demirtaş Zorbaz, 2018; Glatz ve Buchanan, 2015). Ülkemizde yapılan psikoeğitim programlarında iletişim-öz yeterlik konularına kısıtlı yer verildiği görülmüştür. Anneler için hazırlanan psikoeğitim programının, annelerin öz yeterliklerine ve çocuklarıyla olan iletişimlerine katkı sağlayacağı ve önleyici çalışmalara rehberlik edeceği düşünülmektedir.

1.2. Amaç

Çalışmanın genel amacı okul öncesi anne psikoeğitim programının annelerin öz yeterlik algılarına ve çocukları ile iletişimine etkisini incelemektir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki denenceler sınanacaktır.

1.1. Deney grubunun ‘’ilgi’’ son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.2. Deney grubunun “disiplin” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.3. Deney grubunun “bakım” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.4. Deney grubunun “katılım” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.5. Deney grubunun “sağlık” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.6. Kontrol grubunun “ilgi” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

1.7. Kontrol grubunun “disiplin” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

1.8. Kontrol grubunun “bakım” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

1.9. Kontrol grubunun “katılım” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

1.10. Kontrol grubunun “sağlık” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

1.11. “İlgi” ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.12. “Disiplin” ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.13. “Bakım” ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.14. “Katılım” ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.15. “Sağlık” ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.1. Deney grubunun ‘’konuşma’’ son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.2. Deney grubunun “dinleme” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.3. Deney grubunun “mesaj” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.4. Deney grubunun “sözsüz iletişim” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.5. Deney grubunun “empati” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.6. Kontrol grubunun “konuşma” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

2.7. Kontrol grubunun “dinleme” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

2.8. Kontrol grubunun “mesaj” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

2.9. Kontrol grubunun “sözsüz iletişim” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

2.10. Kontrol grubunun “empati” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

2.11. “Konuşma” ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.12. “Dinleme” ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.13. “Mesaj” ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.14. “Sözsüz iletişim” ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.15. “Empati” ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.3. Önem

Çocuğun ilk öğretmeni ve iletişim kurduğu kişi annesidir. Pestalozzi, çocuklar için en iyi öğretmenin anneleri olabileceğini söylemiştir. Doğum öncesi dönemden itibaren anne, çocuğun fiziksel, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişim alanlarını etkilemektedir. Kritik bir dönem olarak sayılan 0-6 yaşta, çocuğun kişiliğinin oluşmasında annenin rolü son derece önemlidir. Sağlıklı iletişim kuran, yüksek öz yeterlik algısı olan ebeveynlerin çocukları, çevresine karşı iyi bir dinleyici olabilme, duygularını ve düşüncelerini dile getirebilme, kendini iyi ifade edebilme ve sosyal ilişkilerini düzenleyebilme gibi özellikleri taşıyabilmektedirler. Bu nedenle yaşamın ilk yıllarından itibaren çocukların olumlu iletişim becerilerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Gable (2003) her ebeveynin çocuğuyla olumlu iletişim ve sağlıklı bir ilişki kurması gerektiğini, çocuğuyla etkili iletişim becerisini ise ancak eğitim alarak ilerletebileceğini dile getirmiştir. Ebeveynlerin, etkin anne baba olabilmeleri, kendilerini yeterli hissedebilmeleri, çocuklarına destekleyici ortam hazırlayabilmeleri, çocuklarıyla sağlıklı iletişim geliştirebilmeleri ve kendilerine olan özgüvenlerinin artırabilmeleri için yardıma ihtiyaçları bulunmaktadır (Honig, 1979; Kelly, Morisset, Barnard, Hammond ve Booth, 1996).

Ebeveynlerin eğitim gereksinimlerini belirlemek yapılan çalışmalar sonucunda en çok ihtiyaç duyulan aile içi iletişim ve çocuklarıyla iletişim kurma konuları olmuştur (Gürsoy ve Yıldız Bıçakçı, 2007; Hamamcı, 2005; Öztop, 1994). Bu nedenle ebeveynleri bu konularda bilgilendirebilmenin en etkili yolu anne baba psikoeğitim programlarıdır.

Yapılan bilimsel gözlemler annelik ile ilgi duygu ve davranışların zamanla öğrenildiğini ve eğitimle geliştiğini ortaya koymuştur (Mahoney ve Macdonald, 2007). Etkili iletişim konusunda eğitim almış annelerin çocuklarının, diğer çocuklara göre iletişim becerilerinde daha sağlıklı oldukları görülmüştür (Lado ve Hart, 2002). Anne babanın öz yetkinlik algısını çocuğuyla kurmuş olduğu iletişim etkileyebilirken, kurmuş olduğu iletişimde ebeveynin algısını etkileyebilmektedir (Ardelt ve Eccles, 2001; Glatz ve Buchanan, 2015; Jones ve Prinz, 2005).

Coleman ve Karraker (1997), çocuk bakımı konusunda yeterli bilgiye sahip olan ebeveynlerin öz yeterlik düzeylerinin yüksek olduğundan söz etmektedir. Ebeveyn eğitim programları ailelere gereksinimleri doğrultusunda yol göstermektedir. Eğitim programları anne babalara hem ebeveyn olmak ilgili hem de çocuk bakımıyla ilgili bilgileri öğretmektedir (Tezel Şahin ve Ersoy, 1999; Tezel Şahin ve Özbey, 2007).

Bu araştırma sonucunda elde edilecek bulguların özellikle;

1. Annenin öz yeterlilik algılarını arttırmasına etkili olacağı,
2. Annenin çocuğuyla olumlu ilişkiler geliştirmesine yardımcı olacağı,
3. Annenin çocuğuyla kurmuş olduğu olumsuz iletişim yollarını azaltmasına ve farkındalığını sağlamaya yardımcı olacağı,
4. Ebeveynlerin, öğrenmiş olduğu yeni bilgileri evde çocuğu ile iletişiminde uygulayacağı,
5. Gelecekte yapılacak olan anne eğitimi çalışmalarına rehber olacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Bu araştırmanın varsayımları şu şekildedir;

‘’Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin’’ ebeveyninin öz yeterlik algılarını ölçtüğü,

“Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA)” nın annelerin çocuklarıyla olan iletişimini ölçtüğü varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmada sadece annelerin yer alması, babaların dahil edilmemesiyle,

Araştırmanın sadece Konya ilinde belirli sayıda annelere uygulanacak olmasıyla,

Belirli istatistik tekniklerin kullanılacak olmasıyla,

Ebeveyn Öz Yeterlik Algısı Ölçeğinin ölçtüğü niteliklerle annelerin öz yeterlik algılarının değerlendirilecek olmasıyla,

Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracının ölçtüğü niteliklerle annelerin çocukları ile iletişiminin değerlendirilecek olması ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

İletişim: Türk Dil Kurumu Sözlük anlamına göre (2021); ‘’İletişim kavramı duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyondur’’ şeklindedir.

İletişim Becerileri: Çeşitli ortamlarda tekrarlanarak oluşan iletişim eylemleri sonucu, iletişimde kaynak ve hedef rollerini oynayanların elde ettiği beceriler veya kazanıma dönüştürdükleri yetiler olarak tanımlanmaktadır (Açıkgöz, 2005, s.81).

Anne Baba Eğitimi: Çocukların büyütülmesi, aile içi münasebetleri, aile ve toplum içerisinde anne babaya ait sorumluluklarının yerine getirilmesi için verilen bilgi, becerilerin vs. toplamıdır (Titmus ve diğerleri, 1985).

Öz Yeterlik: Bandura (1982)’ ya göre kişinin var olan potansiyelini ortaya çıkarmak adına bir işi en iyi ve etkili bir şekilde yapma isteğidir. Diğer bir deyişle öz yeterlik bireyin bir etkinlikte başarıya ulaşma isteği ve kendine olan inancıdır.

Okul Öncesi Eğitim: Doğduğumuz andan itibaren ilkokula başlayıncaya kadar olan çocukluk zamanlarını kapsayan; bu yaş çocuklarının özelliklerine uygun ortam sağlayan; çocukların tüm gelişimlerini toplumun kültürel değerleri ve özellikleri doğrultusunda, iyi bir şekilde yönlendiren süreçtir (Oğuzkan ve Oral, 1997, s.2).

BÖLÜM 2. İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde öz yeterlik, iletişim ve aile içi iletişim konularına; öz yeterlik ve iletişim ile ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilecektir.

2.1. Öz Yeterlik Tanımı

Alan yazında öz yeterlik kavramı, öz yetkinlik, öz yeterlik algısı, öz yeterlik yargısı, öz yeterlik inancı gibi çeşitli şekillerde yer almaktadır. Öz yeterlik (self-efficacy) kavramını ilk kez Bandura, 1977 yılında yapmış olduğu çalışmasında "Self-Efficacy: Toward A Unifying Theory Of Behavioral Change" ortaya atmıştır (Bandura, 1977).

Bu kavram üzerinde çeşitli şekillerde tanımlar yapılmıştır: Bandura'ya (1997) göre öz yeterlik, kişinin belli koşullarda ne yapabileceğine dair inancıdır. Öz yeterlik kavramı kişilerin olası durumların yönetimi içi gerekli etkinlikleri organize edip başarılı bir şekilde yürütme yeteneğine dair kendi hakkındaki yargılarıdır. Yeterlik inançlarını, nasıl düşünüldüğü, nasıl hissedildiği ve nasıl motive olunduğu etkilemektedir. Senemoğlu'na (2020) göre öz-yeterlik, kişinin ileri zamanlarda karşılaşacağı zor durumları aşmada ne düzeyde başarılı olabileceğine dair kendi hakkındaki inancıdır. Öz yeterlik, kişinin sahip olduğu becerilerini kullanarak yapabildiklerine ilişkin yargılarının sonucudur. Schunk'a (1991) göre öz yeterlik, kişilere verilen vazifeleri yapmalarına dair kendilerine olan inançlarıdır. Snyder ve Lopez'e (2005) göre öz yeterlik, bireyin belli bir durumu değiştirmesi gerektiğinde kendi beceri ve yeteneklerini planlı bir şekilde kullanabilmesine ilişkin inançlarıdır.

2.1.1. Öz Yeterliğin Kaynakları

Bandura'ya (1997) göre öz yeterlik inançları dört temel bilgi kaynağına dayandırılmaktadır. Bu kaynaklar; performans başarıları, dolaylı deneyimler, sözel ikna ile fizyolojik ve duygusal durumlardır.

2.1.1.1. Performans Başarıları

Bu kaynak bireyin tecrübeleriyle ilgili olması sebebiyle yeterlik inancı üzerinde oldukça etkilidir. Başarılar tecrübelerle artar. Kişinin başarılı tecrübelerini kendi davranışlarının sonuçlarına bağlaması öz yeterliği güçlendirir (Bandura, 1997; Synder ve

Lopez, 2005). Kişinin giriştiği işlerde gösterdiği başarı onun daha sonraki benzer işlerde de başarılı olacağının işaretidir. Yaşanan başarı ödül etkisi yapmakta ve kişiyi güdülemektedir (Yılmaz vd., 2004).

2.1.1.2. Dolaylı Yaşantılar

Öz yeterlik algısı diğer insanların davranışlarından ve bu davranışlardan varılan sonuçlardan etkilenmektedir. Birey gözlemlemiş olduğu davranışları kendi yaşantısına benzerlik gösterdiği düşüncesiyle kullanır. Dolaylı yaşantılar öz yeterlik algısı üzerinde kişisel tecrübelere göre daha az etkilidir (Synder ve Lopez, 2005). Diğer kişilerin başarılarını görmek, kişide başarılı olabileceğine dair beklenti oluşturabilir (Yılmaz vd., 2004).

2.1.1.3. Sözel İkna

Öz yeterlik inancı, kişinin etrafındaki insanların onun neyi yapıp neyi yapamayacağına dair ifadelerinden etkilenir. Bir davranışın başarıyla yapılabileceğine dair teşvik ve öğütler ile kişinin cesaretlendirilmesi, öz yeterlik beklentilerinin farklılaşmasına sebep olabilmektedir (Yılmaz vd., 2004).

2.1.1.4. Fizyolojik ve Duygusal Durum

Birey, zayıf performans ve algılanan başarısızlık ile kendini iyi hissetmediği bir fizyolojik durumu ilişkilendirirken, başarılı olduğu zamanlar ile de keyifli hissetmeyi ilişkilendirmektir. Bu ilişkilendirmeyi öğrendiğinde fizyolojik ve duygusal durum öz yeterliği etkilemektedir. Kişinin davranış esnasında bedensel ve duygusal olarak iyi olması girişimde bulunma ihtimalini arttırmaktadır (Synder ve Lopez, 2005).

2.2. Ebeveyn Öz Yeterlik Algısı

Literatüre bakıldığında ebeveyn öz yeterliği farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır: Teti ve Gelfand (1991) ebeveyn öz yeterliğini, anne babaların ebeveynlik rollerini bilgili ve yeterli olarak yerine getirmelerine dair beklentilerinin derecesi olarak tanımlamaktadırlar. Coleman (1998) ebeveyn öz yeterliğini, ebeveynlikte istenen rol ile alakalı çeşitli görevleri gerçekleştirme yeteneklerine dair ebeveyn algılarının derecesi olarak tanımlamaktadır. Coleman ve

Karraker'a (2000) göre ebeveyn öz yeterliği, anne babaların çocuklarının gelişimini pozitif yönde etkileyebilmelerine dair algılarıdır. Sanders ve Woolley'e (2005) göre ebeveyn öz yeterliği, bir ebeveynlik problemini çözebilmelerindeki inançlarıdır.

Farklı araştırmacılar tarafından yapılan tanımlar birbiri ile benzerlik göstermektedir. Ebeveyn öz yeterliği, ebeveynlik becerisini etkilemektedir. Grusec ve diğerleri (1994)'ne göre, ebeveynlik öz yeterliğine dair inançlar üç kaynak tarafından etkilenmektedir. Bu kaynaklar; ebeveynin içinde bulunduğu kültürel yapı, çocuklarıyla yaşadıkları deneyimler ve kendi ebeveynleri ile etkileşimleri içeren yaşantılardır.

de Montigny ve Lacharite' a (2005) göre, annelerin öz yeterliklerinin gelişiminde ve arttırılmasında, çocuğu doğmadan önce annelerin ebeveynlik ile ilgili edindikleri bilgiler, model alınan deneyimler, sözel ikna, fiziksel ve duygusal durumlar etkilidir.

Kimi anne babalar yüksek öz yeterlik algısına sahip olmaktayken, kimi anne babalar düşük öz yeterlik algısına sahip olmaktadır. Ebeveynlerin öz yeterliklerinin düşük veya yüksek olması, ebeveynlik becerilerini ve çocuklarının davranışlarını etkilemektedir. Yüksek ebeveynlik öz yeterliğine sahip anne babalar, ebeveyn olma konusunda başarılıdırlar. Yüksek ebeveyn öz yeterliğine sahip anne babalar çocuklarına daha zengin yaşantılar sunmakta, sözel reddetmeler yerine şefkatle yaklaşmakta, duygusal ve problem çözücü beceriler kazandırmaktadır (Mondell ve Tyler, 1981). Başarılı olmalarının sonucunda çocuklarındaki olumlu gelişimler öz yeterliklerinde artış sağlamaktadır. Yapılan çalışmalarda, ebeveynlik rollerinde yeterlik inancı daha fazla olan annelerin, çocuklarının ihtiyaçlarını karşıladıkları ve çocuğukları ile sıcak ve duyarlı etkileşimde bulundukları ortaya konmuştur (Teti ve Gelfand, 1991). Düşük ebeveynlik öz yeterliğine sahip anne babalar, ebeveynlik konusunda düşük başarılıdırlar. Mash, Johnston ve Kovitz' e (1983) göre, düşük ebeveyn öz yeterliğine sahip anne babaların ebeveynlik görevini yerine getirirken aktif yönlendirme becerilerini daha az kullandıkları, çocuklarını daha fazla ihmal ve istismar etmeleri söz konusudur. Başarısız olmalarının sonucunda öz yeterlikleri ve çocuklarının gelişimleri olumsuz etkilenmektedir (Jones ve Prinz, 2005). Yapılan çalışmalar sonucu ebeveynlik öz yeterliğinin düşük olması ile depresyon arasında ilişki bulunmuştur (Bor ve Sanders, 2004; Coleman, 1998; Teti ve Gelfand, 1991).

Coleman ve Karraker (1997), anne babaların ebeveynlik becerileri konusunda kendilerini yeterli hissedebilmeleri için, çocuk bakımı ile ilgili yeterli bilgi edinme, edindiği bilgiler doğrultusunda belli görevleri gerçekleştirirken kendine güvenme, çocuğun gelişiminin ve davranışlarının anne babalar, çevresinde bulunan herkes tarafından desteklenebileceğine inanma gibi özelliklere sahip olmaları gerektiğini belirtmiştir.

2.3. İletişimin Tanımı

İletişim kavramının Latince karşılığı ‘’communis’’, Fransızca karşılığı ise ‘’communication’’ sözcükleridir. Fransızca okunuşu kominikasyon, haberleşme anlamında kullanılırken günümüzde haberleşmeyi de içine alarak iletişim karşılığında kullanılmaktadır (Zıllıoğlu, 2020; Oskay, 2017).

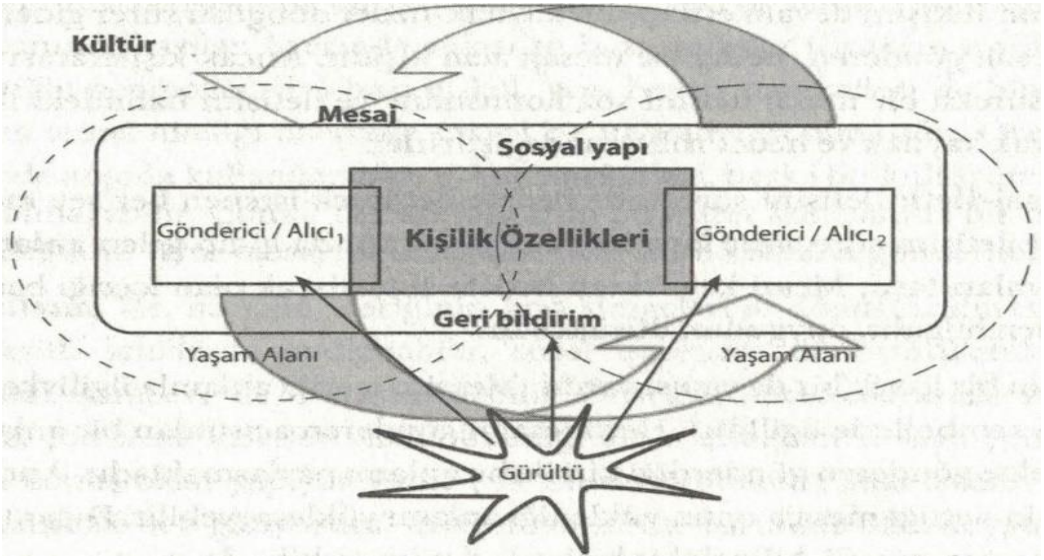
İletişim sadece psikolojinin konusu olmamakla beraber sosyoloji, eğitim, dil bilimi, felsefe, yönetim bilimleri ve edebiyat gibi çeşitli disiplinin ilgilendiği bir kavramdır. Dolayısıyla son derece yaygın olarak kullanılan bu kavramın tek bir tanımını vermek söz konusu değildir (Çağdaş, 2015, s.3; Hogg ve Vaughan, 2017; Kaya, 2020, s.4). Andersen’a (1959) göre iletişim, insanları anlamamızı ve insanlar tarafından anlaşılmamızı sağlayan, hareketli ve devamlı değişkenlik gösteren süreçtir. Crowley ve Heyer (2011, s.18) iletişimi, bilgi ve haberlerin birbirleri içerisinde yer değiştirmesi ve bir edim olarak tanımlamıştır. Cüceloğlu (2019b) iletişimi, iki insanın karşılıklı olarak ilişki içinde bulunduğu psiko-sosyal bir süreç olarak ifade etmiştir. Dökmen (2019, s.19) iletişimi, katılanların bilgi ya da sembol kullanarak birbirlerine ilettikleri, bu iletileri şeyleri algılamaya, yorum yapmaya çalıştıkları süreç olarak tanımlamıştır. Peterson ve Green’e (2009) göre iletişim, insanların düşündüklerine ve hissettiklerine değer vermektir. Diğer bir ifadeyle konuşmanın yanında dinlemeyi de bilmektir. Mutlu’ ya (2004) göre iletişim, sayesinde yaşadığımız dünyaya anlam kattığımız ve bu anlamı başkaları ile paylaştığımız süreçtir. Telman ve Ünsal (2009) iletişim, toplumsal etkileşimlerde sembolik iletilerin birbirlerine iletilmesiyle bazı anlamların aralarında paylaşılması sürecidir. Güngör’e (2018) göre iletişim, sadece mesaj alışverişinden ibaret basit bir süreç değildir; karmaşık, çok boyutlu ve çok yönlüdür. Oğuzkan’a (1981) göre iletişim, düşüncenin, duygunun beden diliyle, konuşma yoluyla ya da yazı, telefon, radyo, televizyon gibi bildirişim araç ve gereçlerinden yararlanılarak kişilerarası iletimdir.

Oskay'a (2017, s.9) göre iletişim, insanların ortamlarındaki olan nesneler, olaylar, olgularla ilgili değişimleri birbirlerine haber eden, bunlara ilişkin bilgilerini birbirine aktaran, aynı olgular, nesneler, sorunlar karşısında benzer duygular besleyip tutum, yargı, düşünce ve duygularını ifade etmektir.

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde iletişimle ilgili olarak birtakım genellemelere ulaşılabilir: İletişim; bir süreçten oluşmaktadır, karşılıklıdır, en az iki kişiye ihtiyaç vardır, düşünce ve duygu paylaşımıdır, psikolojik ve sosyal/kültürel bir olgudur (Kaya, 2020, s.5).

2.4. İletişimin Ögeleri

İletişimin, kaynak, hedef, mesaj ve kanal olmak üzere dört temel ögesi vardır (Oskay, 2017; McQuail ve Windahl, 2010; Yüksel, 2019).

Şekil 1. Etkileşimsel İletişim Modeli (Caputo, Hazel ve McMohan, 1994)

2.4.1. Kaynak

İletişimde kaynak mesajı gönderen birimdir (Kaya,2020). İletişimi ilk kaynak birim başlatır (Çilenti,1988). İletişim sürecinde paylaşılmak istenen duygu, düşünce, problemin hedef birime doğru bir şekilde aktarılması önem arz etmektedir. Bu nedenle aktarılmak istenen, mesaj haline dönüştürülürken gerekli düzenlemeler yapılmalı ve ifade edilen anlamı tamamlayan jest, mimik gibi içerikler belirlenmelidir. Hedef birimin daha

önceden öğrenmiş olduğu sembolleri kullanan kaynak birim, mesajın yanlış anlaşılmasına olanak vermeyecektir (Özgüven, 2004).

Kaynak birimin inanılır olması da önemli görülen noktadır. Kaynağın sevilmesi, uzmanlığı, dinleyicilerin duyduğu güven, inanılırlığını belirlemektedir (Çağdaş, 2015; Cüceloğlu, 2019c). İletişimde kaynak ve hedef sürekli yer değiştirmekte olup, bir döngü halindedir.

2.4.2. Hedef

Hedef, mesajı alan birimdir (Arabacı, 2011; Kaya, 2020; McCornack, 2007). İletişim sürecinde alıcı rolünde olan hedefin işlevi çok önemlidir. Kodlanan mesajdaki anlamı çözecek ve yorumlayacaktır (Baltaş ve Baltaş, 2018). İletişimde hedefin mesajı, kaynağın zihnindeki anlama yakın algılaması önem arz etmektedir. Kaynak birim ile hedef birimin ortak yaşantıları ne kadar fazla ise o kadar birbirlerini anlamaları kolaydır. Sağlıklı ve etkili bir iletişim gerçekleştirilebilmesi için alıcının, kaynağa karşı göz iletişimini kesmeden, dinlenildiğini kaynağa hissettirerek, ilgili olması gerekmektedir (Çağdaş, 2015).

2.4.3. Mesaj

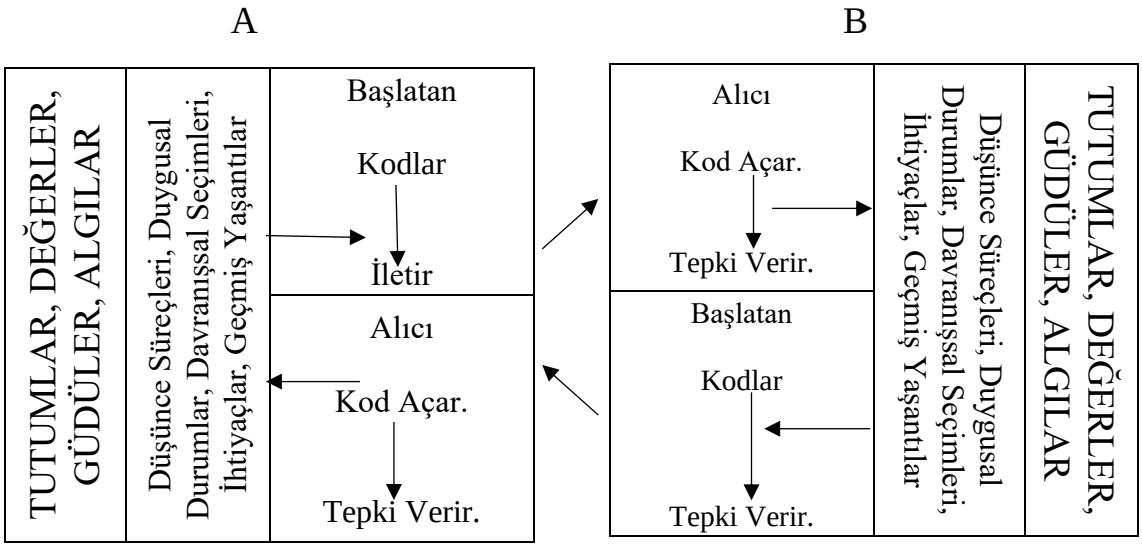
Mesaj, hedefe iletilmek istenen her şeydir. Mesaj; bilgi duygu düşünceden oluşmaktadır. Mesajın içerik ve yapı olarak ikiye ayrılmaktadır; içeriği anlamla, yapısı kodlarla ve sembollerle ilgilidir (Zıllıoğlu, 2020). Mesajların, gönderen kişi açısından anlamı bulunmaktadır ve paylaşılan anlamın alıcı tarafından doğru algılanması önemlidir (Kaya, 2020).

2.4.4. Kanal

Kanal, iletişim sürecinde mesajların gönderildiği yol veya araçlardır (Dökmen, 2019; Redmond, 2000; Sabuncuoğlu ve Gümüş, 2016). Bu araçlar; söz, yazı, beden dilinin yanında televizyon, radyo, dergi, internet vb. olabilmektedir. Günümüzde yoğun olarak internet, iletişim kanalı olarak kullanılmaktadır. Kanal, iletişim ortamı ve mesaj içeriğiyle uyumlu olmalıdır (Kaya, 2020).

2.5. İletişimin Süreçleri

İletişimin, kod, kodlama, kod açma ve yorumlama, gürültü ve geribildirim olmak üzere beş temel unsuru bulunmaktadır.

Şekil 2. İkili Kişiler Arası İletişim Modeli (Whirter ve Voltan-Acar, 2005)

2.5.1. Kod

Kod, mesajın işaret haline dönüşmesinde kullanılan simgeler ve bunlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallardır. En çok bilinen kod sistemi konuşma sırasında kullandığımız dildir. Bunun yanında el- kol hareketleri, yüz ifadeleri, beden hareketleri de birer koddur (Cüceloğlu, 2019b; Redmond ve Mifflin, 2000). Kod kültürler arası farklılık göstermektedir.

2.5.2. Kodlama

Kodlama, mesaj içeriğinin kod simgelerine dönüştürülmesidir (Cüceloğlu, 2019b). Mesajlar, çeşitli şekillerde kodlanabilmektedir; bu kodlama sözel işaretlere dönüşebileceği gibi davranışsal işaretlere de dönüşebilmektedir. Mesajların alıcının anlayabileceği şekilde kodlanması, açık ve net bir şekilde olması önemlidir (Tutar ve Yılmaz, 2013).

2.5.3. Kod Açma ve Yorumlama

Kod açma, kaynaktan gelen mesajın içeriğinin alınarak çözümlemeye ve anlamaya çalışılmasıdır. İletişim sürecinde mesajlar kod açmayla anlam kazanır. Kodlamayı kaynak birim, kod açmayı ise hedef birim yapar (Yüksel, 1989). Aynı kodlar, farklı kişiler tarafından farklı olarak açılabilir, bunda etkili olan bazı faktörler; yaş, yer ve zamandır (Cüceloğlu, 2019b).

Yorumlama, kod açımından sonra mesajın yeniden değerlendirilerek sonuca ulaşılmasıdır. Kod açma sonucu ulaşılan anlam ile yorumlama sonucu ulaşılan anlam kimi zaman birbiriyle örtüşmekte, kimi zamanda birbiriyle örtüşmemektedir. Karşımızdaki kişi söylemek istediği esas şeyden, farklı şeyler söyler ama biz o kişinin ne söylemek istediğine yorumlama sonucu anlarız. (Kaya, 2020; Cüceloğlu, 2019b; Çağdaş, 2015).

2.5.4. Gürültü

Kaynak birimden gönderilen mesajın hedef birime ulaşmasını etkileyen her şey gürültü olarak adlandırılmaktadır. Ulaşımı etkileyen bu faktörler üçe ayrılmaktadır; göndericiden kaynaklanan, alıcıdan kaynaklanan ve kanaldan kaynaklanan etkenlerdir (Telman ve Ünsal, 2009; Cüceloğlu, 2019b; Dökmen, 2019).

Gürültü, kaynaklarına bağlı olarak fiziksel, nöro-fizyolojik ve psikolojik gürültü olmak üzere üçe ayrılır. Fiziksel gürültü, mesajın, hedef birime ulaşmasını engelleyen fiziksel engeldir. Nöro-fizyolojik gürültü, kişinin mesajları alan organlarındaki yetersizliklerdir. Psikolojik gürültü ise her iki gürültü kaynaklarından farklıdır. Psikolojik gürültü, alıcının iç psikolojik dünyasından ibarettir. Alıcı kendi içinde mesajı yorumlar ve yorumlama sürecine kişinin kendi tutumları, geçmiş yaşantıları, bilişsel ve duygusal süreçleri eşlik eder (Kaya, 2020).

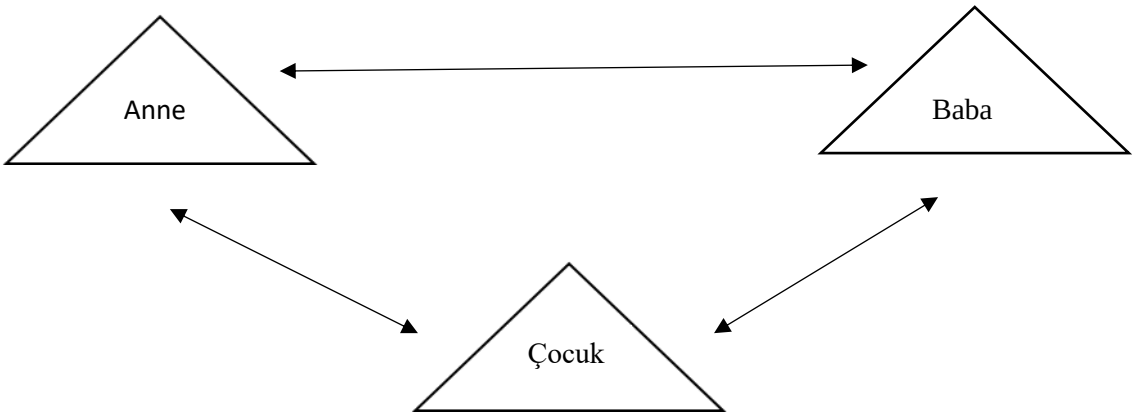
2.5.5. Geribildirim

Geribildirim, hedef birimin, kaynak birimin mesajına vermiş olduğu cevaba denmektedir (Williams, 1979). Kaynak birim gönderilen mesajın, hedef biriminde zihnindekinin, kendi zihnindeki gibi olup olmadığını, hedef birimin vermiş olduğu geribildirimlerden anlayabilmektedir. İletişimin karşılıklı gerçekleşebilmesi için dönütün

olması gerekmektedir. Dönüt, sürecin devamını sağlamakta ve yönünü belirlemektedir (Özgüven, 2004; Baltaş ve Baltaş, 2018).

Etkili ve sağlıklı bir iletişimin olması için geribildirimde yer alması gerekenler; mesajı alan kişiyi tam olarak dinlemek, aktarılan duygulara açık olabilmek, ana konudan uzaklaşmamak, ön yargı beslememek, farklı bir bakış açısından bakabilmek gereklidir (Baltaş ve Baltaş, 2018).

2.6. Aile İçi İletişim

Şekil 3. Anne-Baba-Çocuk İlişkisi (Çağdaş, 2015)

Üçgenler, toplumun en temel ve küçük yapı birimidir. Bowen (1978)'a göre, üçgenler iç içe geçmiş duygusal birimlerdir. İki kişinin arasındaki oluşan gerilim belirli bir seviyeye ulaştığında, sistem üçüncü bir kişiyi alarak üçgenleşme gerçekleştirir ve böylece gerilim üçgenin içine aktarılır. Üçgenin içerisinde döngüsellik söz konusudur. Anne-baba ve çocuk iletişiminde de bu döngüsellikten bahsedebiliriz.

Aile içi iletişimin sağlıklı olabilmesi için öncelikle eşler arasındaki ilişkinin sağlıklı olması gerekmektedir. Anne babanın birbirleriyle iletişimi çocuğu etkileyebileceği gibi çocuğun anne ile olan iletişimi babayı, çocuğun babası ile olan iletişimi de anneyi etkileyecektir (Çağdaş, 2015; Yavuzer, 2019). Çocuğun aile içindeki yerini, anne baba ve ailedeki diğer kişilerin çocukla olan etkileşimi belirler (Oktay, 2004). Ebeveynler arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun kişiliğinde ve diğer insanlarla kuracağı ilişkilerde olumlu yönde rol oynar (Segrin ve Flora, 2005). Çocuklar iyi bir gözlemleyicidirler. George Herbent, ''İyi bir anne yüz öğretmene bedeldir. Çünkü çocuk sürekli olarak annesinin yaptıklarını yapar. Bu da canlı bir öğretim şeklidir.'' Anne çocuk

ilişkisinin önemini bu sözüyle vurgulamıştır (Aktaran: Çiftçi, 1991). Kırman ve Doğan (2017) çalışmalarında, ülkemizde anne - baba, çocuk ilişkileriyle ilgili son on yılda yapılmış; 1 doktora tezi, 14 yüksek lisans tezi, 15 özgün araştırma olmak üzere toplam 30 araştırmayı incelemişler ve ulaştıkları bulgular, anne-baba çocuk ilişkilerinin, çocuğun sosyal gelişimi ve davranışları üzerinde etkili olduğunu ve bu ilişkiyi etkileyen birçok değişkenlerin olduğu sonucuna varmıştır. Stiffelman'a (2019) göre, ''Anne baba olmak bazen fırtınalı bir denizde yol almaya benzer. Mutlu çocuklar yetiştirmenin yolu sakin bir kaptan olmaktan geçer.'' İyi bir çocuk yetiştirmek isteyen anne babaların, etkili iletişim becerilerini geliştirmeleri gereklidir.

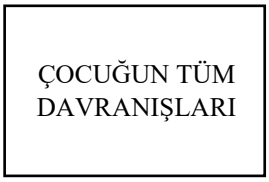
2.7. Çocukla Etkili İletişim

2.7.1. Kabul

İnsanlarla iletişimi devam ettirmenin en temel yolu onları olduğu gibi kabul etmektir. Birisini olduğu gibi kabul etmek ile o kişiyi sevmek aynıdır. Bir insan başkası tarafından kabul edildiğini hissettiğinde, o insan artık nasıl değişebileceğinin, gelişebileceğinin, olduğundan daha iyi olabileceğinin yollarını arayacaktır (Baymur, 1993; Yavuzer, 2016; Gordon, 2020).

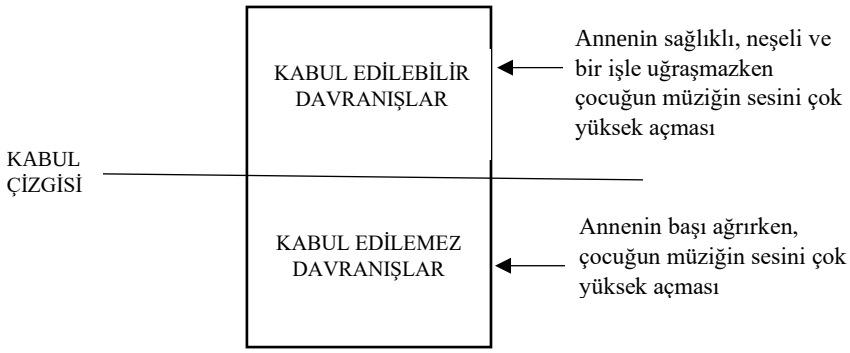
Gordon (2020), kabul'ü içinde küçük olan tohumun çok güzel bir çiçek olabilmesini sağlayan verimli bir toprağa benzetmektedir. Tohumun büyüme kapasitesini ona vererek, çiçek olmasına imkan tanımakta ama kapasite tohumun içinde yer almaktadır. Çocuk da tohum gibi gelişme kapasitesini içinde taşır, toprağa benzeyen kabul ile kendini gerçekleştirmesine olanak tanınır. Çoğu ebeveyn, çocuğu kabullendiğinde onun olduğu gibi kalacağına inanıp kabullenmeme yolunu tercih edip, yargılama, eleştirme, öğüt, ahlak dersi gibi mesajları vermektedir. Böylece çocuk içine kapanacak ve konuşmayı bırakacaktır. Ebeveynin çocuğu kabul ettiğini nasıl hissettirmesi gerektiğini öğrenmelidir. Kabullenme dilini gösteren ailelerin çocukları kendilerini sevecek ve değerli hissedecektir (Gordon, 2020). Ebeveynler çocuklarını ayrı bir birey olarak görmeli; çocuklarının duygu, düşünce ve davranışlarında özgür olduklarının farkına varmalıdır (Çağdaş, 2015).

Çocuğun yapması ya da söylemesi muhtemel davranışları bir dikdörtgenin içinde düşünülebilir (Çağdaş, 2015; Gordon, 2020; Gordon, 2017).

Şekil 4. Davranış Penceresi (Çağdaş, 2015)

Anne ve babalar çocuğun bazı davranışlarını kabul edebilirken bazı davranışlarını kabul edemez. Bu farkı yukarıdaki dikdörtgeni kabul alanı ve kabul etmeme alanı diye ikiye bölerek gösterebiliriz. Yukarı bölüm kabul edilebilir davranışlar, aşağı bölüm ise kabul edilmez davranışlardır (Çağdaş, 2015; Gordon, 2020; Uçar Çabuk, 2017).

Şekil 5. Davranış Penceresi (Çağdaş, 2015)

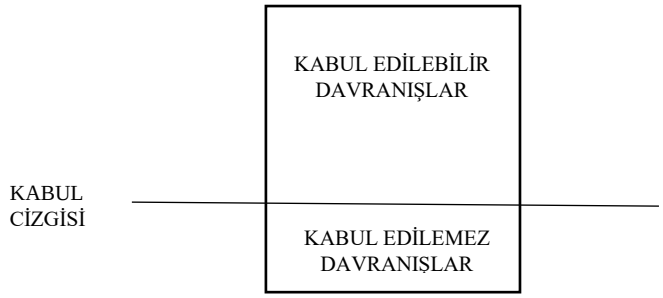
Her ebeveynin kabul çizgisi durumdan duruma ve o anda yaşadığı ruh haline göre aşağı ya da yukarı hareket etmektedir. Örneğin, annenin kendini rahatsız hissettiği yani başının ağrıdığı zaman çocuğun müziğin sesini yüksek düzeyde açması kabul edilemez alanın içinde yer alabilirken; annenin kendini iyi hissettiğinde çocuğun müziğin sesini yüksek düzeyde açması kabul edilebilir alanda yer alabilir. Bu nedenle kabul çizgisi değişkenlik göstermektedir. Kabul çizgisinin değişkenliğini etkileyen etmenler üçe ayrılmaktadır (Gordon, 2020; Navaro, 2019; Çağdaş, 2015).

2.7.1.1. Anne Babaya Ait Nedenler

Anne babanın kişilik özellikleri kabul sınırlarını etkilemektedir. Bazı ebeveynler genel olarak tüm insanlara karşı onaylayıcı bir tutum sergilemektedirler. Bu tutum onların kişilik özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bu tip insanlar iç huzurlu, toleransı olan ve kendisiyle barışıktır. Çocuk onaylayıcı olan ebeveynin yanında kendisini rahat hissedecektir. Bazı ebeveynler ise genel olarak onaylamayan tutum içerisindedirler. Bu tip insanlar bir şeyin doğruluğu ya da yanlışlığı hakkında kesin düşüncelere hakimdir.

Böyle bir ebeveynin yanında çocuk kendisini rahatsız ve şüphe içerisinde hissedecektir (Gordon, 2020; Çağdaş, 2015).

Anne babalar olumlu duygular içerisindeyken kabul çizgileri oldukça aşağıda yer almaktadır. Kızdıkları davranışları görmezden gelebilmektedirler (Gordon, 2020; Çağdaş, 2015).

Şekil 6. Davranış Penceresi (Çağdaş, 2015)

Anne babalar olumsuz duygular içerisindeyken kabul çizgileri oldukça yukarıda yer almaktadır. Çocuğun çoğu davranışı kabul edilmez (Gordon, 2020; Çağdaş, 2015).

Şekil 7. Davranış Penceresi (Çağdaş, 2015)

2.7.1.2. Çocuğa Ait Nedenler

Ebeveynlerin çocuklarını kabul etmelerinde çocuğun yaşı, cinsiyeti ve kendilerine ne kadar benzediği etkili olmaktadır. Anne babalar kendi davranışlarına benzeyen ve ailede sevilen birine benzetilen çocukların davranışlarını daha kabul edici bulmaktadır. Aile içerisinde sevilmeyen birine benzetilen çocukların davranışlarını ise kabul edici bulmamaktadır. Bazı anne babalar cinsiyet olarak beklentilerine uygun olarak dünyaya gelmemiş, huysuz, yaramaz, fiziksel çekicilikten yoksun ya da engeli olan çocuklarını kabul etmekte güçlük yaşarlar (Çağdaş, 2015; Temiz, 2014).

2.7.1.3. Çevreye Ait Nedenler

Ebeveynlerin davranışları bulundukları çevreye göre şekillenmektedir. Örneğin, anne baba evin içerisindeyken çocuğunun nasıl yemek yediğiyle ilgilenmezken, bir restoranda çocuğunun aynı yemek yeme davranışından rahatsızlık duyabilir. Ebeveynlerin çocuklarına gösterdiği kabul derecesi büyükanne ve büyükbabaların yanında da değişkenlik göstermektedir. Kabul etmedikleri birçok davranışa büyükanne ve büyükbabaların yanlarında kabulkar davranış sergilerler (Çağdaş, 2015; Gordon, 2020; Gordon, 2017; Navaro, 2019).

2.7.2. Dinleme

Stiffelman'a (2019)göre, ''Çocuklarımıza verebileceğimiz en büyük armağanlardan biri, yargılanmadan, gerçekten görüldüklerini ve duyulduklarını hissetmelerini sağlamaktır.'' Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim kurabilmelerinin yolu onları dinlemekten geçmektedir. Çocuk konuşmaya başladıktan sonra, anne ve baba sessizliğin içerisinde çocuğuna, onu dinlediğine dair onaylayıcı tepkiler verebilmelidir. Onay tepkileri ''hıhı'', ''anlıyorum'' şeklinde sözel olabileceği gibi sözsüzde olmaktadır. Çocuklar bazen kendilerini ifade etmekte güçlük yaşarlar. Böyle bir durumda ebeveynin, çocuğu kapı aralayıcı ya da konuşmaya açık davet cümleleri ile cesaretlendirmeleri gerekebilir (Çağdaş, 2015; Gordon, 2017). Ebeveynleri tarafından dinlenildiğini hisseden çocuk huzurlu ve rahat olacaktır. Ebeveynin çocuğu dinlerken, çocuğun boy hizasına gelerek göz teması içerisinde olması iletişimin sağlıklı kurulmasında etkilidir.

Sessizlik, onaylayıcı tepkiler ve kapı aralayıcıların yanında etkin dinlemeyi de kullanmak gereklidir. Çocuk anlaşıldığından da emin olmalıdır. Bu gibi durumlarda etkin dinlemeyi, yani çocuğun söylediklerini anladıktan sonra kendi cümlelerimizle tekrar edebilme ya da duygularını ifade edebilme becerisini kullanabiliriz (Gordon, 2017). Etkin dinlemenin anne babaya ve çocuğa sağladığı yararlar vardır. Bu yararlar aşağıdaki gibidir (Çağdaş, 2015; Dönmezer, 2009; Gordon, 2020; Gordon, 2017; Navaro, 2020; Yavuzer, 2016):

- Ebeveynleri tarafından dinlenildiğini ve doğru anlaşıldığını gören çocuk kendisini değerli hisseder. Bu durum sonucu anne baba ve çocuğun arasında yakınlaşma gelişir.

- Çocukların duygularını öğrenmesine ve ifade etmesine, olumsuz duygularına karşı farkındalık kazanmasına olanak tanır.
- Çocuğun ifade etmekte zorlandığı sorunlarına ulaşılmasını ve çözümlenmesini kolaylaştırır.
- Etkin dinleme ile çocuğun sorununu kendi kendine çözümleyebildiğini görmek, anne babaların çocuğuna karşı ve çocuğunda kendisine karşı güven duymasına yardımcı olur.

Etkin dinlemenin faydalı olabilmesi için gerekli koşulların sağlanması gerekir. Bu gerekli koşullar şunlardır (Gordon, 2020; Gordon, 2017; Dönmezer, 2009, Navaro, 2020; Whirter ve Voltan-Acar, 2005):

- Etkin dinleme çocuğun sorununu anlatmak istediği ve ebeveyninde dinlemeye hazır olduğu zaman gerçekleştirilmelidir.
- Ebeveynler sorunun çözümü konusunda çocuğunun sorun çözme becerisine güvenmelidir. Kendilerinin bulmuş oldukları çözüm yollarını çocuğuna zorla benimsetmek yerine, çocuğunun bulmasına fırsat tanımalıdır.
- Ebeveynlerin etkin dinleme becerileriyle ilgili yeterince uygulama yapmaları bu beceriyi kullanmalarını kolaylaştıracaktır.
- Etkin dinleme ihtiyaç durumuna göre kullanılmalıdır. Bazen çocuğun ihtiyacı bilgi almaktan ibarettir.

2.7.3. Empati

Empati, kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyması, onun bakış açısıyla bakmasıdır. Duygu ve düşüncelerini anlayıp, onun hissettiklerini hissedip bunu karşıdakine iletmesidir (Dökmen, 2019, s.157).

Ebeveynler empatiyi kendilerini çocuklarının yerine koyarak, çocuklarının bakış açısından bakarak yapmaları gerekir. Çocuklarının duygu ve düşüncelerini doğru algılamalıdırlar. Çocuk için anlaşılmak ve anlaşıldığını hissetmek önemlidir (MEB, 2012). Anne baba çocuğuna karşı empatik anlayış sergilerse, çocuğunun da empatik becerilerinin gelişmesini sağlayacaktır (Ünal, 2007).

Faber ve Mazlish'e (2018) göre, bir çocuk denilen şeyi anlıyorsa ve empatik becerisini kazanmışsa kendi kendine yardımcı olabilir. Ancak empatinin kurulabilmesi

için bazı duygulara yardımcı olan yöntemleri bilinmesi gerektiğini belirtirler. Bu yöntemler; çocuğunuzu tüm dikkatinizle dinleme davranışını gösterin, ‘’aaa’’, ‘’hımm’’, ‘’anlıyorum’’ gibi kelimelerle çocuklarınızın duygularını kabul ettiğinizi hissettirin, duygularına isimlendirin, isteklerine hayallerle yanıt verin. Böyle çocuk sağlık ilişkiler ve gelişim gösterecektir.

2.7.4. Ben Dili

Ben dili, sen dilinin tam tersi olan karşısındaki kişiyi suçlamadan, duygu ve düşüncelerin ifade edilmesidir (Devito, 1992; Whirter ve Voltan-Acar, 2005). Voltan Acar (2019), kişi problemin, kendi problemi olduğunu bildiğinde ben dili ile mesaj yolladığını dile getirmektedir.

Anne ve babalar çocukları ile sağlıklı iletişim kurabilmeleri için ben dilini mutlaka kullanmalıdırlar. Ebeveynler etkili ben bili kullanımları sonucu çocuklarının davranışlarının değiştiğini gözlemleyeceklerdir. Etkili ben dilini içeren ögeler; istenmeyen davranışın tanımı, ebeveynin hissettikleri ve bu davranışın somut etkisinin ifade edilmesidir (Gordon, 2020). Bu ögelerin içerinde olduğu bazı ben dili mesaj örnekleri aşağıdaki gibidir (Çağdaş, 2015):

Kabul Edilmeyen Davranış	***Duygu***	***Etki***
Duvarı karaladığın zaman	Öfkeleniyorum.	Temizlemesi zor olduğu için yoruluyorum.
Televizyonun sesini çok açınca	Kaygılanıyorum.	Çünkü kapının çalındığını duyamıyorum.
Salonda top oynadığın zaman	Korkuyorum.	Avize üzerine düşecek diye.

Ebeveynin ben dilini kullanırken dikkat etmesi gereken bazı noktalar; çocuğa gönderilen ben dili mesajları eksiksiz olmalı, birincil duyguları içermeli, duygular açık bir şekilde ifade edilmeli, olumsuz duyguların yanında olumlu duyguları da iletmek için ben dili kullanılmalıdır. (Gordon, 2020; Gordon, 2017; Navaro, 2020; Dönmezer, 2009).

Ben dilinin ebeveyne ve çocuğa sağladığı yararlar vardır. Bu yararlar aşağıda yer almaktadır (Whirter ve Acar, 2005; Navaro, 2020; Gordon, 2020; Gürüz ve Temel Eğinli, 2020).

Anne babaya sağladığı yararlar;

- Anne babanın çocuğa duygu ve düşüncelerini anında iletmesi, anne babanın rahatlamasını sağlayacaktır.
- Anne baba, üzerlerindeki olumsuz davranışın somut etkisini düşündüğünde kimi zaman bu olumsuz etkinin çocuğundan dolayı kaynaklanmadığına dair farkındalığı oluşmaktadır.

Çocuğa sağladığı yararlar;

- Çocuk, anne babanın ben dili mesajlarından hangi davranışlarının istenmeyen ve değiştirmesi gereken davranış olduğunu öğrenir.
- Anne babanın ben dili mesajlarındaki davranışın somut etkisi ve duygusunun ifadesi, çocuğun anne babasının da isteklerinin, duygusunun olduğunu anlamasını sağlar.
- Ben dili mesajları suçlama ve yargılama içermez, çocuğun savunucu tutumunu azaltır.
- Ben dili mesajları çocuğun sorumluluk duygusunu geliştirir ve güçlendirir.
- Çocuğun ileriki yaşantılarında kendisini ben dili ile ifade etmesini sağlar.
- Ebeveyn ve çocuğu birbirlerine yakınlaştırır, birbirlerini anlamalarını kolaylaştırır.

2.8. İletişim Engelleri

Ebeveynler çocuklarını dinlediklerini dile getirirler ama dinlemek yerine çocuklarının getirdiği soruna çözüm bulma derdine düşerler. Çocuklarını dinlemek zaman kaybı gibi gelir, çocuğun sorunundan hemen kurtulmaya çalışırlar. Böylece sağlıklı iletişim yolu olan kabul dilini tercih etmek yerine iletişim engellerini tercih ederler (Çağdaş, 2015; Gordon, 2020).

Ebeveynlerin çocukları ile kullandıkları on iki iletişim engelleri ve çocuk üzerindeki etkileri şöyledir (Gordon, 2020; Çağdaş, 2015; Gordon, 2017; Navaro, 2020; MEGEP, 2008):

1. **Emir Vermek, Yönlendirmek**

‘’Yapman gerekir…’’, ‘’…yapacaksın’’, ‘’Yapmak zorundasın’’

Örnekler:

‘’Doğru odana git.’’

‘’Git, oynayacak bir şey bul.’’

‘’Gazeteyi buruşturmayı bırak.’’

Çocuk Üzerindeki Etkileri

- Korku duygusu oluşturabilir.
- Söylenilen şeyin zıttını yapabilir.
- Ebeveynlerine karşı düşmanlık besleyebilir.

2. Uyarmak, Tehdit Etmek (Göz Dağı Vermek)

‘’… yapamazsın... olur’’, ‘’Ya yaparsın, yoksa…’’

Örnekler:

‘’Televizyonun sesini kısmazsan pişman olursun.’’

‘’Dayak yemek istemiyorsan onu yapmazsın.’’

‘’Ayaklarımın altından çekilmezsen, kızacağım.’’

Çocuk Üzerindeki Etkileri

- Korkudan dolayı boyun eğme davranışı oluşabilir.
- Söylenilenlerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini test etmek isteyebilir.
- Kabul edilmeyen davranışı değiştirmemesine neden olabilir.
- Kızgınlık ve isyankarlığa yol açabilir.

3. Ahlak Dersi Vermek

‘’… yapmalıydın’’, ‘’Senin sorumluluğun’’, ‘’… şöyle yapmak gerekir.’’

Örnekler:

‘’Büyükler konuşurken sözü kesilmez.’’

‘’Biri istemiyorsa ısrar edilmez.’’

‘’İşin bitince dağıttıklarını toplamalısın.’’

Çocuk Üzerindeki Etkileri

- Çocuğa otoriteyi hissettirir.
- Suçluluk duygusu oluşturur.
- Çocukta savunucu tutumun gelişmesine sebep olur.

4. Öğüt Vermek, Çözüm ve Öneri Getirmek

‘’Ben olsam…’’, ‘’Neden… yapmıyorsun?’’, ‘’Bence…’’, ‘’Sana şunu önereceğim… .’’

Örnekler:

‘’Ben olsam kardeşime öyle davranmazdım.’’

‘’Bence sen başka çocuklarla arkadaşlık et.’’

‘’Neden dışarı çıkıp oynamıyorsun?’’

Çocuk Üzerindeki Etkileri

- Çocuğa kendini yetersiz hissettirir.
- Bağımlılık meydana getirir.
- Çocuğa, ebeveynleri tarafından anlaşılmadığını düşündürür.

5. Mantık Yoluyla İnandırmak, Tartışmak

‘’İşte şu nedenle hatalısın…’’, ‘’Olaylar gösterir ki…’’, ‘’Evet ama…’’, ‘’Gerçek şu ki…’’

Örnekler:

‘’Kardeşinin elinden oyuncağını aldığın için hatalısın.’’

‘’Gerçek şu ki arkadaşın çok haklı.’’

‘’Kitaplar karalamak için değil, okumak içindir.’’

Çocuk Üzerindeki Etkileri

- Çocuğun karşı koymasına ve savunucu tutumu seçmesine neden olabilir.
- Çocuk, ebeveynleri ile iletişimini kesebilir.
- Çocuk, kendini yetersiz hissedebilir.

6. Yargılamak, Eleştirmek, Suçlamak

‘’Olgunca…’’, ‘’Doğru…’’, ‘’Sen zaten tembelsin’’

Örnekler:

‘’Daha iyi öğrenmelisin.’’

‘’Çok düşüncesizsin.’’

‘’Yaramazsın.’’

Çocuk Üzerindeki Etkileri

- Çocuk kendisini değersiz, yetersiz ve aşağılanmış hissedebilir.
- Ebeveynlerinin olumsuz yargılarını dinlememek için iletişimini kesebilir.
- Ebeveynlerinin eleştirilerini gerçekmiş gibi sanabilir.

- Benlik saygısı zedelenebilir.

7. Övmek, Aynı Düşüncede olmak, Teşhis Koymak

‘’Çok güzel!...’’, ‘’Haklısın, o arkadaşın yaramaz bir çocuğa…’’, ‘’Senin gibi…’’

Örnekler:

‘’Çok akıllısın.’’

‘’Sen haklısın.’’

‘’Sana katılıyorum.’’

Çocuk Üzerindeki Etkileri

- Çocuğun, ebeveynlerinin beklentilerinin çok yüksek olduğunu düşünmesine yol açacaktır.
- Çocuğun öz imgesine uymayan sözcükler, çocuğa kaygı duydurur.
- Çocukta utanç duygusuna neden olabilir.
- Çocuk övgüye bağımlı hale gelebilir.

8. Ad Takmak, Alay Etmek, Utandırmak

‘’Koca bebek…’’, ‘’Geri zekalı’’

Örnekler:

‘’Sivri zekalı oğlum buraya gel.’’

‘’Hadi sen de sulu göz.’’

‘’Şımarık bir çocuksun’’

Çocuk Üzerindeki Etkileri

- Çocuk, kendisini iyi görmez.
- Sevilmediğini düşünebilir ve kendini değersiz hissedebilir.
- Çocuk, kendisini haklı çıkartmak için direnç ve karşılık verebilir.

9. Yorumlamak, Analiz Etmek, Tanı Koymak

‘’Senin derdin…’’, ‘’Galiba çok…’’, ‘’Sen öyle demek…’’

Örnekler:

‘’İlgi çekmek istiyorsun.’’

‘’Beni kızdırmaya uğraşıyorsun.’’

‘’Sabrımın sınırını deniyorsun.’’

Çocuk Üzerindeki Etkileri

- Çocuk, korku duygu içine girebilir ve kendini engellenmiş hissedebilir.

- Yanlış anlaşılmamak adına iletişim kurmayabilir.
- Çocukta başarısızlık ve yetersizlik duygusuna yol açabilir.

10. Güven Vermek, Desteklemek, Duygularını Paylaşmak

‘’Aldırma…’’, ‘’Hadi biraz…’’, ‘’Zamanla…’’

Örnekler:

‘’Aldırma, düzelir boşver.’’

‘’Zamanla kendini daha iyi hissedersin.’’

‘’Ben de senin gibi düşünüyorum.’’

Çocuk Üzerindeki Etkileri

- Çocuk kendini anlaşılmamış hissedebilir.
- Çocukta kızgınlık duygusu oluşabilir.
- Çocuğa yaşadığı duygunun ebeveyni tarafından duyumsanmak istemediği mesajını verebilir.

11. İncelemek, Araştırmak, Soruşturmak

‘’Neden… ?’’, ‘’Kim… ?’’, ‘’Sen ne yaptın?’’, ‘’Nasıl… ?’’

Örnekler:

‘’Neden okuldan nefret ediyorsun?’’

‘’Bunu sana kim söyledi?’’

‘’Ne zaman böyle hissetmeye başladın?’’

Çocuk Üzerindeki Etkileri

- Çocuğu genellikle hayır demeye, kaçamak cevaplara itebilir.
- Kendisine güvenilmediği mesajını verebilir.
- Çocuğa sorulan soruların nedeni açıklanmadığından çocukta korku ve kaygı oluşabilir.
- Çocuk, ebeveynlerin kaygılarından doğmuş olan sorula cevap vermeye çalışırken kendi sorunlarını gözden kaçırabilir.

12. Konuyu Değiştirmek, İşi Alaya Vurmak, Şakacı Davranmak, Oyalamak

‘’Unut…’’, ‘’Daha güzel şeylerden…’’

Örnekler:

‘’Sen neden dünyayı yönetmiyorsun.’’

‘’Bütün bunları biz de yaşadık.’’

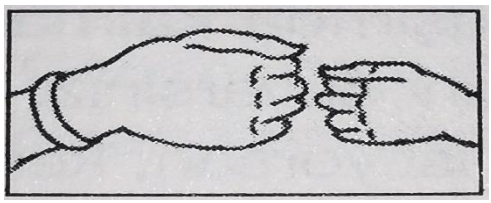
‘’Okulları kapatalım gitsin.’’

Çocuk Üzerindeki Etkileri

- Duygu ve düşünceleri ile alay edilmesi çocuğu incitebilir.
- Sorunlara çözüm bulunmasını güçleştirebilir.
- Çocukta, ebeveynlerinin kendisi ile ilgilenmediği hissiyatını uyandırabilir.

2.9. Anne - Çocuk Çatışmalarında Kazan – Kaybet Yöntemi

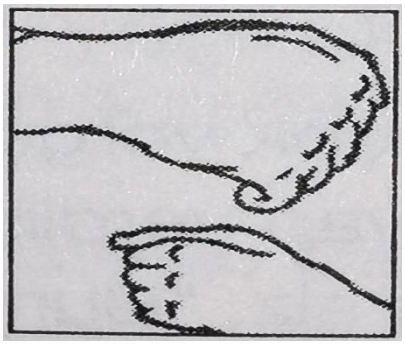
2.9.1. Kaybet-Kaybet

Şekil 8. İki El İmgesi (Stiffelman, 2018)

Stiffelman’a (2018) göre, sağ el ebeveyni, sol el çocuğu temsil etmektedir. Eller yan yana geldiği zaman, kontrol ve sorumluluk kimsede değildir ve buna ‘’İki Avukat’’ oyunu adını vermektedir. Kaybet-kaybet yöntemi kimsenin kazanmasını istememektedir. Benim dediğim olamayacaksa, karşı tarafın dediği de olmayacak bakışı vardır. Anne babanın dediği de, çocuğun dediği de olmamaktadır. Önerilen çözümler her iki tarafında ihtiyaçlarını gidermemektedir (Cüceloğlu, 2020).

2.9.2. Kazan-Kaybet

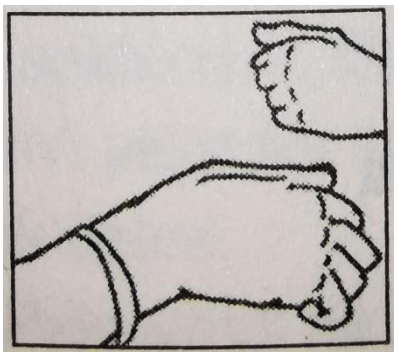

Şekil 9. İki El İmgesi (Stiffelman, 2018)

Stiffelman’a (2018) göre, sağ elin, sol el üstünde bulunması, kontrol ve sorumluluğun ebeveynde olması demektir. Bu yöntemde ebeveynlerin çatışmayı

kazanmakta, çocuk kaybetmektedir. Anne baba çocuğu dinlemeden, kendi istediklerini yapmaktadırlar (Cüceloğlu, 2020). Çocuk baskı ve tehdit sonucu ebeveynlerine boyun eğmekte ve bunun sonucunda ebeveynlerine öfke duymaktadır (Gordon, 2020).

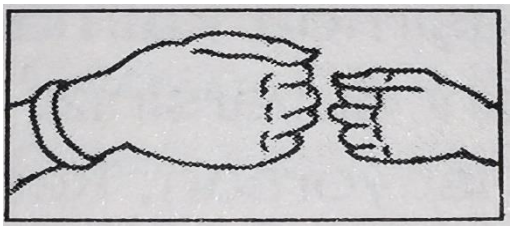
2.9.3. Kaybet-Kazan

Şekil 10. İki El İmgesi (Stiffelman, 2018)

Stiffelman'a (2018) göre, sol elin, sağ el üzerinde bulunması, kontrol ve sorumluluğun çocukta olması demektir. Anne baba kendini çaresiz ve güçsüz hissetmektedir. Çocuk istediğini elde etmektedir. Bu yöntemde de anne babalar baskı ve tehdit uygularlar fakat çocuğun direncine yenik düşerler. Bu yaklaşımda çocuklar bencilce davranışlar göstermektedir (Gordon, 2020).

2.9.4. Kazan-Kazan

Şekil 11. İki El İmgesi (Stiffelman, 2018)

Stiffelman'a (2018) göre, eller yan yana geldiği zaman, kontrol ve sorumluluk kimsede değildir ve buna ''İki Avukat'' oyunu adını vermektedir. Kazan-kazan yönteminde hem anne baba hem de çocuk kazanmaktadır. Her iki tarafta olumlu bir iletişim kurmakta ve ortak bir çözüm yoluna ulaşmaktadır (Cüceloğlu, 2020). Hiç kimsenin kaybetmediği yöntemdir. Kazan-kazan yönteminin anne baba ve çocuğa sağladığı yararlar; Çocuğun düşünme becerisini geliştirmekte, ebeveyn ve çocuk arasında sağlıklı ilişki oluşturmakta, gerçek soruna ulaşılmakta ve çocuk sorunun çözümünde istekli hale gelmektedir (Gordon, 2020; Gordon, 2017).

Gordon'a (2020) göre, kazan-kazan yönteminde başarılı olmak için aşağıdaki altı basamak uygulanmalıdır.

1. Basamak: Problemi tanımlama
2. Basamak: Çözüm üretme
3. Basamak: Çözümleri değerlendirme
4. Basamak: En doğru çözüme karar verme
5. Basamak: Kararı uygulama yolunu belirleme
6. Basamak: Değerlendirme için çözümün nasıl uygulandığını izleme

Bu yöntem kullanılırken dikkat edilmesi gereken noktalar vardır. Bu noktalar şunlardır; Ebeveyn kazan-kazan yöntemini çocuğa tanıtmalı ve ben dili ile etkin dinlemeyi kullanarak çocuğa yöntemi anlatmalı, alınan ilk karar gerekirse değiştirilebilmeli, bir sorunun birden fazla çözüm yolu olduğunu bilmeli ve çocuklarının çözüm önerileri üretmesine imkan tanımalıdırlar (Gordon, 2020; Gordon, 2017).

2.10. Anne Baba Tutumları

Çocuğun bütünsel gelişimi anne baba tutumlarına bağlıdır. Sağlıklı bir kişilik gelişimi sağlıklı ebeveyn tutumuyla gerçekleşmektedir (Özyürek ve Tezel Şahin, 2020). Montessori'ye göre, 0-6 yaş aralığı ''Emici Zihin''dönemidir. Emici Zihin çevredeki bilgilerin özümsenmesine olanak verir (Polk Lıllard, 2013). Çocuğun bütün yaşamı bu döneme dayanmaktadır. Bu yüzden anne baba tutumları çok önemlidir (Çelik ve Daşcan, 2017; MEB, 2015). Anne baba tutumlarını bir takım faktörler etkileyebilmektedir. Bunlardan bazıları; sosyo-demografik özellik, yetiştirilme tarzı, anne baba arasındaki iletişim, çocuk gelişimine dair bilgilerdir (Mızrakçı, 1994; Çağdaş ve Şahin Seçer, 2015). Kaya'nın (1997) anne babaların çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarının çocuklar üzerindeki etkisini inceleyen araştırmasında, demokratik tutum ve davranışlarının çocukların olumlu özellikler geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anne baba tutumları genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

2.10.1. Demokratik Tutum

Ebeveyn tutumları arasında en sağlıklı olanıdır (Santrock, 2017; Çağdaş, 1997). Çocuklarına karşı yaklaşımları samimi, güven verici, sıcak, sevgi ve saygı içerisindedir. Çocukları ile karşılıklı olarak duygu ve düşünce paylaşımı yapmaktadırlar. Ebeveyn

davranışları tutarlı ve dengelidir. Çocuklarının sorumluluk kazanmasını sağlayabilmektedirler. Bu tutuma sahip anne babaların çocukları, özgüvenli, sosyal ve duygusal anlamda yeterli, uyumlu, sorumluluk sahibi ve çevresiyle işbirliği kurabilen bireyler olmaktadır (Baumrind, 1972; Demo ve Cox, 2000; Keown-Woodward, 2006).

2.10.2. Otoriter Tutum

Ebeveyn tutumları arasında en sağlıksız olan ve baskıcı bir tutumdur (Sak, Şahin Sak, Atli ve Şahin, 2015). Çocuklarına karşı yaklaşımları katı kuralcı ve cezalandırıcıdır. Çocuklarının isteklerini dikkate almaz ve kendilerinin istedikleri yapılsın isterler. İtaate önem verilir. İkili iletişim sistemi yok denecek kadar azdır. Bu tutuma sahip anne babaların çocukları, özgüvensiz, saldırgan, mutsuz, tedirgin, itaatkar, sosyal ilişkileri zayıf ve kendini yetersiz hisseden bireylere dönüşmektedir (Hart, Newell, ve Ol0sen, 2003; Huntsinger ve Rose, 2009; Thompson vd., 2003).

2.10.3. Aşırı Hoşgörülü Tutum

Ebeveynde aşırı izin vericilik bulunmaktadır. Çocuklarına verdikleri özgürlüğün sonu yoktur (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016; Baumrind ve Brown, 1967). Çocuklarının her türlü isteğini kabul eden ve herhangi bir sınır çizmeyen yaklaşım içerisindedirler. Ebeveynler hoşgörü ile ilgisizliği birbirine karıştırmaktadır. Bu tutuma sahip anne babaların çocukları doğruyu yanlışı ayırt etmede ve kurallara uymada güçlük yaşayan, paylaşımcı olmayan, bağımlı ve sorumluluk sahibi olmayan bireyler olmaktadır (Özeri, 1994).

2.10.4. Aşırı Koruyucu Tutum

Ebeveynde koruma ve aşırı kontrol içeren davranışlar vardır. Bu davranışlar çocuğun gelişimi engelleyici düzeydedir (Evirgen, 2002). Çocuğun yapabileceği davranışlar anne baba tarafından yapılmakta ve çocuğa hiçbir konuda fırsat verilmemektedir. Bu tutuma sahip anne babaların çocukları kararsız, kendi işlerini yapamayan ve kendini savunmakta güçlük çeken bireyle olmaktadır (Çelik ve Daşcan, 2017).

2.11. İlgili Araştırmalar

2.11.1. Okul Öncesi Anne Psikoeğitim Programının Annelerin Öz Yeterlik Algılarına Etkisinin İncelendiği Yurtiçi ve Yurtdışı Araştırmaları

Pisterman ve arkadaşları (1992) tarafından, ebeveyn eğitiminin ebeveynlik stresi ve ebeveynlerin öz-yeterlikleri üzerindeki etkilerini incelenmiştir. Çalışmayı, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu bulunan okul öncesi dönemde olan 91 çocuğun ebeveynleri oluşturmuştur. Eğitime katılan anne babalara eğitim bitişinden hemen sonra ve üç ay sonra uygulanan Ebeveyn Öz-Yeterliği Ölçeğinin alt boyutlarında ve ebeveyn becerilerinde ve Ebeveyn Stres Endekslerinde pozitif yönde önemli gelişmeler gözlemlenmiştir. Uygulanan Ebeveyn Yeterlik Duygusu Ölçeğinin alt boyutlarında ve ebeveyn becerilerinde pozitif yönde gelişmeler gözlemlenmiştir. Ebeveynlik yeterlik duygusu ölçeğinin alt boyutları ve Ebeveynlik stres endeksindeki pozitif yönlü gelişme ile çocukların davranışlarındaki iyileşmeye ilişkin ebeveyn algıları ilişkili bulunduğu görülmüştür. Grupla ebeveyn eğitiminin ebeveynlik stresi ve ebeveynlik öz-yeterliği üzerinde pozitif yönde bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Gross ve arkadaşları (1995) tarafından, olumlu ebeveyn-çocuk ilişkilerinin iyileştirilmesinde ebeveyn eğitiminin etkilerini incelemişlerdir. Çalışmayı, iki yaşında çocuğu olan 48 anne ve baba ile çocukları oluşturmuştur. Deneme grubundaki katılımcılara 10 haftalık eğitim programı uygulanmıştır. Katılımcılara, eğitimden önce, eğitimden sonra ve eğitimden üç ay sonra ebeveynlik özyeterlikleri, depresyon ve stres düzeyleri ile çocuklarının davranışlarını algılamalarına yönelik ölçümler yapılıp ve anne babalar çocukları ile oynarken videoya çekilmişlerdir. Ölçümlerin tekrarlanmasıyla, eğitim programının annelerin ebeveynlik öz-yeterliklerini yükselttiği, ebeveynlik stresini ise düşürdüğü ve anne-çocuk etkileşiminin kalitesini geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tucker ve diğerleri (1998) tarafından, davranışçı ebeveyn eğitim programının annelik stresi, annelik öz-yeterliği ve anne-küçük çocuk etkileşiminin kalitesi üzerindeki etkisine bakılmıştır. Araştırmaya bir yaşını doldurmuş çocuğu olan 46 anne baba katılmıştır. Yapılan eğitim programının deneme grubundaki anne babaların öz-yeterliklerini yükselttiği, stres düzeylerini düşürdüğü ve ebeveyn çocuk etkileşimlerini pozitif yönde etkide bulunduğu gözlemlenmiştir. Eğitim programının babalar üzerinde

daha az etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmadan bir yıl sonra yapılan izleme sonuçlarında deney grubundaki olumlu gelişmelerin devam ettiği görülmüştür.

MacPhee ve Miller-Heyl (2003), ebeveyn öz-yeterliğinin ebeveynlik uygulamalarına etkilerini incelemişlerdir. Araştırmanın amacı, ebeveynlik öz-yeterliğinin etkili çocuk yetiştirme ile ilişkili olup olmadığıdır. Araştırmanın örneklemini, ebeveynlik becerilerini geliştirmeye yönelik bir ebeveyn eğitim programına katılan ebeveynler oluşturmuştur. Çalışmanın sonucunda, annelerin ebeveynlik öz-yeterliklerinin yükseldiği ve ebeveynlerin öz-yeterliklerindeki değişikliklerin çocuk yetiştirmede önemli değişkenlerden biri olduğuna ulaşılmıştır.

Reid ve arkadaşları (2004), Head-Start sınıflarında Incredible Years ebeveyn eğitim programının etkililiğini incelemişlerdir. Eğitime 882 anne katılmıştır. Durumsal eşitleme modeli (SEM) kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, eğitim öncesi davranış sorunu yaşayan çocukların bu problemlerinin annelerin ebeveynlik becerilerinden kaynaklandığı düşünülmüştür. Ebeveynlik becerileri düşük annelerin programdan daha fazla yararlandığı görülmüştür. Araştırma sonucunda annelerin programa katıldıktan sonra, çocuklarının olumsuz davranışlarında azalma olduğu ve ebeveynlik becerilerinin geliştiği ortaya konulmuştur.

Landy ve Menna'nın (2006) yapmış oldukları araştırmada, üç-altı yaşları arasındaki uyumsuz çocukların annelerine verilen eğitim programının etkililiğine bakmışlardır. Çalışmanın örneklemi, 35 çocuk ve annesidir. Analizler sonucunda, eğitim alan ebeveynlerin öz yeterliklerinde artış ve çocuklarının dışa yönelik davranışlarında olumlu yönde farklılık gözlemlenmiştir.

Fox vd. (2006) yapmış oldukları araştırmada 28 düşük gelirli aileyi incelemişlerdir. Ailelere eğitim programı uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, eğitim programına katılım sağlayan ebeveynlerin ebeveynlik becerilerinin geliştiği, çocuklarının sorunlu davranışlarıyla baş etme becerilerini öğrendikleri elde edilmiştir.

Elibol (2007) tarafından, 12-36 aylık çocuğu olan annelere verilen grup eğitiminin annelerin öz yeterliklerine ve çocuklarının gelişimlerine katkısı incelenmiştir. Araştırmaya 36 anne katılmıştır. Çalışmada, Anne Babalık Becerilerinde Özyeterlik Ölçeği (ABÖÖ), Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE), ev ortamı değerlendirme anket formu ve aile bilgi formu uygulanmıştır. Eğitim 6 hafta ve 2 saatlik periyotlarla

sürmüştür. Çalışma sonucunda, Anne Babalık Becerilerinde Özyeterlik Ölçeği analizinde deney ve kontrol grubu arasında anlamlı fark olmadığı gözlemlenmiştir. Deney ve kontrol grubundaki çocukların AGTE analizi sonuçları arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır.

Bloomfield ve Kendal (2010) araştırmalarında ebeveynlerin çocukların davranışlarını yönetebilecekleri stratejileri üzerine eğitim programı olan "123 Magic"in etkililiğini incelemişlerdir. Araştırma kapsamında 74 ebeveyn 16'dan fazla "123 Magic" programına katılmışlardır. Ebeveynlik yetkinliği değerlendirme aracı olan TOPSE kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, "123 Magic" eğitim programının ebeveynlik öz yeterliğini arttırmada etkili olduğu bulunmuştur.

Bağatarhan (2012) tarafından, ebeveyn eğitim programı'nın annelerin ebeveynlik öz-yeterlikleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Deney grubuna 7 oturumluk "Ebeveyn Eğitim Programı" uygulanmıştır. "Anababalık Yetkinliği Ölçeği" (AYÖ) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, "Ebeveyn Eğitim Programı"nın annelerin ebeveynlik öz-yeterliklerini arttırmada ve bu etkiyi sürdürmede etkili olduğu görülmüştür.

2.11.2. Okul Öncesi Anne Psikoeğitim Programının Annelerin Çocukları İle İletişimine Etkisinin İncelendiği Yurtiçi ve Yurtdışı Araştırmaları

Özdemir (1991) tarafından, İstanbul'da uygulanmakta olan Anne Çocuk Eğitim Programı'nın anneler üzerindeki etkileri incelenmiştir. "Anne Mülakat Formu" ile "Aile Tutum Envanteri" kullanılmıştır. Çalışma sonucunda; eğitim programına katılan annelerin çocuklarıyla ilişkilerinde, olumlu yönde bir farklılık gösterdikleri, onlarla daha çok sözel iletişimde bulundukları, disiplinde cezalandırmadan çok neyin doğru olduğunu çocuklarına açıkladıkları görülmüştür.

Çağdaş (1997) çalışmasında, Anne Çocuk İletişim Dili Eğitimi'nin annelerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarındaki gelişmelerini ve çocukların işbirliği ve sosyal ilişkilerine ilişkin davranışları üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Araştırmayı, anaokuluna devam eden 4-5 yaş çocukları ve anneleri oluşturmuştur. 30 anne katılım sağlamıştır. Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır. Çalışma sonucunda, deney grubu annelerin çocuklarına karşı ilgi ve şefkat gösterme, amaçlara ulaşmada yardımcı olma, tutarlı disiplin, ilgili tutum davranışlarında yükselme,

koruyuculuk, fiziksel cezalandırma, başarı için aşırı baskı, duygusal cezalandırmaya yönelik tutum ve davranışlarda ise düşme olduğu ve annelerin çocuklarının işbirliği ve sosyal ilişkilerle ilgili davranışlarında artış gözlemlendiği ortaya konulmuştur.

Kanisberg ve Levant (1988) çalışmalarında davranışsal beceri ve iletişim becerileri eğitimlerinden birinde bulunan anne babaların tutumlarını ve çocukların benlik kavramlarındaki ve davranışlarındaki değişimleri araştırmıştır. İki deneme ve bir kontrol grubundan oluşmuştur. Davranış becerileri eğitimi grubunda 15 anne baba, iletişim becerileri eğitimi grubunda 7 anne baba ve kontrol grubunda 12 anne baba bulunmuştur. Deneme gruplarına sekiz haftalık eğitim verilmiştir. Piers Haris Çocuklarda Benlik Kavramı Ölçeği, Hereford Ebeveyn Tutum Araştırması ve Becker Bi Pelar Sıfat Kontrol Listesi uygulanmıştır. Çalışma sonucunda, eğitim sonrası ebeveynlerin çocukları ile iletişimlerinde olumlu yönde değişimler gözlemlenmiştir. Deneme gruplarında çocuklarında benlik kavramlarında gelişmeler olduğu sonucuna varılmıştır.

Balcı ve Yılmaz (1999), çocuğu anaokulunda olan annelere verilen İletişim Becerileri Eğitimi'nin annelerin aile işlevleri düzeyine etkisini araştırmışlardır. Örneklem 20 anneden oluşmuştur. Aile Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma bulguları sonucunda verilen eğitimin, annelerin aile işlevleri üzerinde olumlu etkileri olduğu ortaya konulmuştur.

Evirgen (2002) çalışmasında, okul öncesi eğitim çerçevesinde okul destekli anne eğitim programının anneler üzerindeki etkilerini incelemiştir. Katılımcılar, çocukları anaokuluna devam eden 74 annedir. Aile Tutum Envanteri, Kişisel Bilgiler Formu, Ev Ziyaretleri Görüşme Formu uygulanmıştır. Çalışma sonucunda, anne tutumlarında eğitim sonrası analizler sonucunda deney grubu lehine anlamlı fark elde edilmiştir.

Sala Razı (2004) tarafından, 4-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlere göre hazırlanan Ana Baba Çocuk İletişimi Eğitim Programıyla ebeveynlerin çocukları ile iletişimine dair bilgi durumları incelenmiştir. Çalışma grubu, 50 anne babadır. "Ana Baba Çocuk İletişim Eğitimi Programı Bilgi Testi", "Kişisel Bilgi Formu", " İletişim Becerilerini Değerlendirme Formu" ve "Kurs Değerlendirme Formu" uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, ebeveynlerin çoğunluğunun iletişime dair bilgilerinin yeterli olmadığı, eğitim sonrası anne baba çocuk iletişimi son test puan ortalamalarının anlamlı düzeyde yüksek bulunduğu ortaya konmuştur.

Naik-Polan (2004), sorunlu ebeveyn davranışlarını ve okul öncesi çocuklarda davranış sorunlarını önlemek amacıyla, ebeveyn çocuk iletişimi temelli geliştirilmiş Aile-Çocuk İletişim Terapi Programını 4 anne üzerinde uygulamada bulunmuştur. "Anne-Baba Stres Envanteri-Kısa Form", "Eyberg Çocuk Davranış Envanteri" uygulanmıştır. 13 hafta sürmüştür. Çalışma sonucunda annelerin çocuklarına karşı davranışlarında pozitif yönde gelişme olduğu ve çocuklarının olumsuz davranışlarında azalma olduğu görülmüştür.

Simpkins ve arkadaşları (2006) tarafından, anne çocuk arasındaki sıcak ilişkinin ve çocuğun okul öncesi eğitim sürecine ailenin aktif katılımının, çocukların matematik ve okuma yazma başarısına etkisini incelenmiştir. Araştırmaya, 175 çocuk ve annesi katılmıştır. Deneme grubundaki anneler ve çocukları doğumdan anaokuluna kadar olan sürede kapsamlı çocuk gelişimi programında bulunmuşlardır. Piantanın Benimle Çocuğun İlişkisi Skalası, Aile Eğitime Katılımı Skalası ve Peabody Bireysel Başarı Testi uygulanmıştır. Yapılan çalışmada, ebeveyn çocuk arasındaki sıcak iletişim ile çocuğun eğitimi ve ebeveynin eğitim sürecine aktif katılımı arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Öğretir ve Demiriz (2009) tarafından, 2-4 yaşları arasında çocuğu olan orta sosyoekonomik düzeydeki annelerin anne tutumlarına ve empatik eğilim düzeylerine "Anne Ev Ziyareti Eğitim Programı" nın etkisi incelenmiştir. Araştırmaya, 110 anne katılım sağlamıştır. Annelere 10 hafta süren "Anne Ev Ziyareti Eğitim Programı" verilmiştir. Hammel Anne Tutum Test, Kişisel Bilgi Formu, ve Empatik Eğilim Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda eğitim sonrası deney grubu annelerin otoriter, aşırı koruyucu ve tutarsız tutumlarında düşme, demokratik tutumlarında ve empatik eğilim düzeylerinde yükselme olduğu ortaya konmuştur.

Çağdaş ve arkadaşları (2010), annelere verilen etkili annelik eğitiminin, annelerin benlik saygılarına ve anne çocuk ilişkilerine etkisini incelemişlerdir. Örneklem, 6 yaşında çocuğu olan 25-35 yaş aralığında 32 ev hanımı annelerdir. Eğitim 13 hafta sürmüştür. Aile Çocuk İlişkileri Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği uygulanmıştır. Yapılan çalışmada, uygulanan eğitimin annelerin benlik saygılarını ve aile çocuk ilişkilerini olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır.

Yalçın (2013), annelere verilen iletişim becerilerini içeren eğitim programının, annelerin çocuklarına karşı olan davranışlarındaki etkisini incelemiştir. Örneklem, 4-5 yaş çocuğa sahip annelerdir. Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği (EKDDÖ) uygulanmıştır. Çalışma sonucunda, annelerin çocuklarına karşı olan davranışlarının olumlu yönde geliştiği, çocukların kaygı düzeylerinin azaldığı ve problem çözme becerilerinin arttığına ulaşılmıştır.

Temiz (2014) çalışmasında, ‘’Anne Çocuk İletişim Becerileri Eğitimi’’ nin okul öncesi dönem 6 yaş grubu çocuklarının duygu tanıma ve ifade etme becerilerine etkisini incelemek amacıyla yapmıştır. Örneklemi, Konya ili Selçuklu İlçesi’nde oturan 25-41 ve üzeri yaş aralığında en az ilkokul mezunu olan çocukları anaokuluna devam eden 68 anne ve çocuğu oluşturmuştur. ‘’Anne-Baba-Çocuk İletişimin Değerlendirme Aracı’’ (ABÇİDA), ‘’Duyguları Tanıma Testi’’, ‘’Duyguları İfade Etme Testi’’ ve ‘’Kişisel Bilgi Formu’’ kullanılmıştır. 15 hafta boyunca deneme grubu annelerine eğitim uygulanmıştır. Araştırmanın sonucu “Anne Çocuk İletişim Becerileri Eğitimi” programının deneme grubunda yer alan annelerin çocuklarıyla olan iletişim becerileri düzeylerini artırırken, çocuklarının duyguları tanıma ve duyguları ifade edebilme becerilerinin gelişimini desteklediği yönünde olmuştur.

Özel ve Zelyurt (2016), 5-7 yaş çocuğu olan anne babalara uygulanan eğitimlerin aile-çocuk ilişkisine etkisine bakmışlardır. Örneklem, 5-7 yaş aralığındaki çocukların ebeveynleridir. Aile-Çocuk İlişkileri-Anne formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, anne babaların çocuklarını tanıma farkındalığı kazandıkları ve çocukları ile iletişimlerini geliştirdikleri gözlemlenmiştir.

Uçar Çabuk (2017) tarafından, 5-6 yaş grubunda çocuğu olan anne ve babalara uygulanan Ebeveyn Çocuk İletişimi Eğitim Programı’nın anne baba çocuk ilişkisine ve iletişimine etkisi incelenmiştir. Isparta ili Keçiborlu ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Genel Bilgi Formu, ‘Anne Baba Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı’ (ABÇİDA), Pianta (1992) tarafından geliştirilen Özkan ve Tezel-Şahin (2014) tarafından Türkçe’ye uyarlanan ‘Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği’, ebeveynlerin çocukları ile ilişkileri ve iletişimleri hakkında görüşlerini öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen ‘Ebeveyn Görüşme Formu’ ve ebeveynlerin Ebeveyn Çocuk İletişimi Eğitim Programı hakkındaki düşüncelerini öğrenmek amacıyla ‘Program Değerlendirme Formu’

kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde; Ebeveyn Çocuk İletişimi Eğitim Programı'ndan sonra ebeveynlerin çocukları ile daha sıcak ve olumlu ilişki kurdukları ve daha az çatışma yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca anne ve babaların çocukları ile konuşurken etkili iletişim becerilerinden faydalandıkları ve çocukları ile daha iyi düzeyde iletişim kurdukları belirlenmiştir.

BÖLÜM 3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, veriler ve toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Okul öncesi anne psikoeğitim programının annelerin öz yeterlik algılarına ve çocukları ile iletişimine etkisini incelemeyi amaçlayan bu araştırma için öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Yarı deneme modelleri, gerçek deneme modellerinden sonra gelir. Gerçek deneme modellerinin gerektirdikleri sağlanamadığı veya yeterli olamadığı birçok durumda yarı deneme modellerinden faydalanılır (Karasar, 2019). Uygulanan deneme deseninde öntest ve sontest kullanılmıştır. Araştırma deseni tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Deseni

	Öntest	Uygulama	Sontest
Deney Grubu	Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği	Anne Eğitim Programı	Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği
Kontrol Grubu	Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği	-	Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği

Tablo 1'de görüldüğü gibi, deney ve kontrol gruplarına öntest-sontest olarak ölçekler uygulanmıştır. Deney grubunda yer alan annelere 10 oturumluk Anne Psikoeğitim Programı uygulandı. Kontrol grubuna herhangi bir uygulama yapılmadı.

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, Konya ilinin Selçuklu ilçesinde bulunan 4-6 yaş arası okul öncesi dönem çocuğa sahip anneler oluşturmuştur. Araştırmaya katılacak anneleri belirlemek amacıyla ihtiyaç analizi formu uygulanmıştır. Yapılan ihtiyaç analizi sonucunda, eğitim programına ihtiyaç duyan, eğitim programına katılabilecek gönüllü 20 anne deney grubunu oluşturmuştur. 20 anne ise kontrol grubunu oluşturmuştur.

Tablo 2. Araştırma Gruplarının Demografik Özellikleri

Değişkenler		Deney Frekans (f)	Deney Yüzde (%)	Kontrol Frekans (f)	Kontrol Yüzde (%)
Annenin Yaşı	25-30 yaş	5	25.0	4	20.0
	31-35 yaş	10	50.0	9	45.0
	36-40 yaş	4	20.0	5	25.0
	41 yaş ve yukarısı	1	5.0	2	10.0
	Toplam	20	100	20	100
Annenin Öğrenim Durumu	İlköğretim	1	5.0	2	10.0
	Ortaöğretim	10	50.0	8	40.0
	Lisans	7	35.0	8	40.0
	Lisansüstü	2	10.0	2	10.0
Çocuk Sayısı	1	6	30.0	5	25.0
	2	9	45.0	10	50.0
	3	4	20.0	4	20.0
	4	1	5.0	1	5.0
Annenin Çalışma Durumu	Evet	9	45.0	10	50.0
	Hayır	11	55.0	10	50.0
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	11	55.0	10	50.0
	Erkek	9	45.0	10	50.0

Tablo 2 incelendiğinde, deney grubunda yer alan annelerin 5'i (% 25) 25-30 yaş arası, 10'u (% 50) 31-35 yaş arası, 4'ü (% 20) 36-40 yaş arası, 1'i (% 5) 41 yaş ve yukarısıdır. Kontrol grubunda yer alan annelerin 4'ü (% 20) 25-30 yaş arası, 9'u (% 45) 31-35 yaş arası, 5'i (% 25) 36-40 yaş arası, 2'si (% 10) 41 yaş ve yukarısıdır.

Deney grubunda yer alan annelerin 1'i (% 5) ilköğretim, 10'u (% 50) ortaöğretim, 7'si (% 35) lisans, 2'si (% 10) lisansüstü mezunudur. Kontrol grubunda yer alan annelerin 2'si (% 10) ilkokul, 8'i (% 40) ortaöğretim, 8'i (% 40) lisans, 2'si (% 10) lisansüstü mezunudur.

Deney grubunda yer alan annelerin 6'sı (% 30) 1 çocuğu, 9'u (% 45) 2 çocuğu, 4'ü (% 20) 3 çocuğu, 1'i (% 5) 4 çocuğu vardı. Kontrol grubunda yer alan annelerin 5'i (% 25) 1 çocuğu, 10'u (% 50) 2 çocuğu, 4'ü (% 20) 3 çocuğu, 1'i (% 5) 4 çocuğu vardı.

Deney grubunda yer alan annelerin 9'u (% 45) bir iş yerinde çalışıyor, 11'i (% 55) çalışmıyordu. Kontrol grubunda yer alan annelerin 10' u (% 50) bir işyerinde çalışıyor, 10'u (% 50) çalışmıyordu.

Deney grubunda yer alan annelerin 11'i (% 55) kız çocuğu, 9'u (% 45) erkek çocuğu vardı. Kontrol grubunda yer alan annelerin 10'u (% 50) kız çocuğu, 10'u (% 50) erkek çocuğu vardı.

3.3. Veriler ve Toplanması

Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) ve Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ile toplanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, annelerin ve çocuklarının demografik özellikleri; annelerin yaşı, öğrenim durumları, çalışma durumları, çocuğun cinsiyeti, ailenin çocuk sayısı hakkında bilgi almak amacıyla oluşturulmuştur.

3.3.2. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA)

Arabacı (2011) tarafından, 48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerine yönelik davranışlarını değerlendirmek amacıyla Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) geliştirilmiştir. Alt boyutları, konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati olmak üzere beş tanedir. 37 maddeden oluşmaktadır. Bireysel ya da grupça uygulanabilmekte olan araçta konuşma sekiz, dinleme altı, mesaj sekiz, sözsüz iletişim altı ve empati dokuz alt boyut vardır. Uygulama sırasında zaman sınırlaması bulunmamaktadır. Beşli Likert tipi derecelendirme, ''Her zaman'', ''Sık sık'', ''Ara sıra'', ''Nadiren'' ve ''Hiçbir zaman'' kullanılmıştır. Ters kodlanan maddeler, dinleme alt boyutunda 6. madde, mesaj alt boyutunda 1., 3., 4., 6., 7. ve 8. maddeler ve sözsüz iletişim alt boyutunda 1. madde'dir. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı'nın (ABÇİDA) konuşma alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) .67, dinleme alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) .70, mesaj alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) .60, sözsüz iletişim alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) .56 ve empati alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) .73'tür.

3.3.3. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği

Kotil (2010) tarafından uyarlaması yapılan ölçek, annelerin ebeveynliğine dair öz yeterlik algılarını ölçmektedir. Coleman ve Karraker tarafından 2000 yılında geliştirilen ölçeğin orjinali, Self-Efficacy for Parenting Tasks Index (SEPTI)'tir. Ebeveyn Öz

Yeterlik Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlama çalışması için anasınıfına giden 5 yaşında çocuğu olan 300 anneye ulaşılmıştır. Bu annelerden 3'ü formlarını eksik doldurdukları için 266 anne değerlendirme kapsamında kalmıştır. Veri toplama çalışması toplam 24 okulda gerçekleştirilmiştir. Ölçek 5 alt ölçekten meydana gelmektedir bunlar; ilgi, disiplin, bakım, katılım ve sağlık'tır. Ölçek 36 maddeden uyarlama çalışması yapıldıktan sonra 20 maddeye düşürülmüştür. Altılı likert tipi derecelendirme kullanılmıştır. Maddelere verilecek yanıtlar "Tamamen katılmıyorum", "Kısmen katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Katılıyorum", "Kısmen katılıyorum" ve "Tamamen katılıyorum" şeklindedir. Puanlama 1-6 arasında yapılmıştır, ancak ters maddeler için 6-1 olarak kullanılmaktadır. Alt ölçeklere ait madde sayıları; İlgi alt ölçeği 1., 2., 9. ve 11. maddeler olmak üzere dört madde, Disiplin alt ölçeği 3., 8., 13., 15. ve 17. maddeler olmak üzere beş madde, Bakım alt ölçeği 5., 7., 12. ve 20. maddeler olmak üzere dört madde, Katılım alt ölçeği 4., 6., 10. ve 14. maddeler olmak üzere dört madde ve Sağlık alt ölçeği 16., 18. ve 19. maddeler olmak üzere üç maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin güvenirlik çalışması yapılıp Cronbach α katsayısı 0,787 olarak bulunmuştur.

Faktörler için ise güvenirlik katsayıları, ilgi r= 0,810 (N= 100, p< 0.001); disiplin r= 0.94 (N= 100, p< 0.001); bakım r= 0,752 (N= 100, p< 0.001); katılım r= 0,886 (N= 100, p< 0.001); sağlık r= 0,940 (N= 100, p< 0.001) olarak bulunmuştur.

3.4. İşlem Yolu

3.4.1. Tarama Çalışması

Araştırmanın tarama çalışması, 2020-2021 eğitim öğretim yılı birinci yarıyılında yapılmıştır. Çalışma grubunda 4-6 yaş arası okul öncesi dönem çocuğu olan 40 anne çalışma içerisinde yer almıştır. Ölçekler, eğitim programına başlamadan önce annelere, araştırmacının kendisi tarafından ev ortamında uygulanmıştır. Ölçeğin nasıl doldurulması gerektiği örneklerle gösterilmiştir. Katılımcıların yanıtlarının gizliliğinin korunacağı vurgulanmıştır. Annelerden fotoğraf, video çekimi gibi durumlarda gerekli izin alınmıştır. Uygulama esnasında gerçekleştirilecek eğitim çalışması hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Çalışmaya katılmakta gönüllü olan annelere davetiye ve broşür verilmiş olup programa düzenli katılım sağladıklarında sertifika verileceği belirtilmiştir. Çalışma grubunda yer alan 40 anneden; 20 anne deney grubunda, 20 anne kontrol grubunda yer almıştır.

3.4.2. Okul Öncesi Anne Psikoeğitim Programının Hazırlanması

Anne eğitim programı hazırlanırken, aile eğitimi ile ilgili çalışmalar incelenmiş olup, dört kaynaktan; Yaratıcı Drama Yöntemi İle Anne Baba Eğitimi Uygulama Rehberi, Şahin Karapınar (2015); Psikodrama 400 Isınma Oyunu ve Yardımcı Teknikler, Altınay (2019); Mindfulness: Bilinçli Farkındalık Farkındalıkla Anda Kalabilme Sanatı, Atalay (2020); Konuş ki Dinlesin Dinle ki Konuşsun: Çocuğunuzla Doğru İletişim Kurmanın Yolları, Faber ve Mazlish (2018) faydalanılarak program oluşturulmuştur. Eğitim programı araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Aynı zamanda eğitim programının içeriğinin hazırlanmasında gereksinim duyulan konuları saptamak için ihtiyaç belirleme formu hazırlanmıştır. İhtiyaç belirleme formundan elde edilen bilgiler programın şekillenmesine önemli katkı sağlamıştır.

Yaratıcı drama yöntemi ağırlıklı olup, anlatım, soru-cevap, problem çözme, grup tartışması gibi yöntemlerden de yararlanılmıştır. Oturumlarda kullanılan yöntem ve teknikler doğrultusunda gerekli araç ve gereçler kullanılmıştır. Bu araç ve gereçler şunlardır; kağıt, kalem, renkli boya kalemleri, torba, formlar, kitap, gazete haberlerinden hazırlanan dökümanlar, çocuk resimleri, objeler vb.'dir. Eğitim programının her biri 90 dakika olmak üzere 10 oturumdan oluşmuştur. Oturumlar belirlenen kazanımları gerçekleştirmek amacıyla, etkinliklerle yapılandırılmıştır. Oturumlara başlamadan önce ısınma etkinliği uygulanmıştır. Eğitim programı, deney grubu ile haftada bir kez Cuma günü ev ortamında gerçekleştirilmiştir. Deney grubundaki annelere, Sinevizyon getirilip, afiş basılıp bir oda sadece sunum şartlarına yönelik düzenlenmiştir. Bazı oturum sonlarında, katılımcılara ev ödevi verilmiştir. Programa başlamadan uygulanan ölçekler, programın bitiminde katılımcılara tekrar uygulanmıştır. Eğitim programına dair grup üyelerinin duygu ve düşünceleri alındıktan sonra programın bitiminde, törenden sonra katılım sertifikası dağıtılmıştır.

3.4.3. Okul Öncesi Annelerine Yönelik Hazırlanan Anne Eğitimi Programının İçeriği

Okul Öncesi Anne Psikoeğitim Programı, annelerin öz yeterlik algılarını ve çocukları ile olan iletişimlerini geliştirmek amaçlı oluşturulmuştur.

Oturum 1: Anne Psikoeğitim Programı Tanıtımı

Hedefler

1. Anne psikoeğitim programını tanıyabilme

2. Anne Psikoeğitim Programını hakkında bilgi edinebilme

3. Grup üyelerini tanıyabilme

Materyal

1. Çeşitli hareketli müzikler

2. Kağıt

3. Kalem

4. Torba

5. Renkli boya kalemleri

6. ‘’Neden Buradayım?’’ adlı form

Süre: 90 dakika

Süreç

1. Oturuma, katılımcılara Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) ve Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği uygulandıktan sonra ‘’Benim Adım’’ etkinliği ile başlandı. Katılımcılardan odanın her yerini dolaşarak adlarının içindeki harfleri yazmaları istendi. Hareketli müzik eşliğinde ritme uyarak mekanda dolaşmaları müzik durduğunda ise adlarının baş harflerini düşünerek alfabetik dizilişe göre yan yana sıra olmaları istendi. Katılımcılara çember olarak ayakta durmaları herkesin kendi adını melodi ile söylemesi istendi. İkinci turda ‘’koro’’ oluşturacak şekilde dizilip her katılımcının adını melodik bir şekilde söylemesinden sonra koronun aynı şekilde tekrar etmesi, üçüncü turda her katılımcı adına ritim katarak söylemesi ve koronun bu ritmi tekrar etmesi istendi.
2. Anne psikoeğitim programının tanıtımı yapıldı.
3. ‘’Mektubunuz Var!’’ etkinliği uygulandı. Bu etkinlikte katılımcılardan çember şeklinde dizilerek ayakta durmaları söylendi. Gönüllü bir katılımcı ebe oldu ve ebe olan katılımcının bir postacı olduğu ve mektup dağıtacağı söylendi. Postacı olan katılımcının iki arkadaşının adını söylediğinde yer

değiştirmesi gerektiği bildirildi. Yer değiştirme sırasında postacı yer kapmaya çalışacağı açıkta kalan kişinin ebe olacağı söylendi.

4. ‘’Ben Kimim?’’ lider tarafından dağıtılan kağıtlara her katılımcının sırayla ‘’burcunu, en sevdiği rengi, en sevdiği hayvanı, en sevdiği çiçeği, en sevdiği yemeği, en son okuduğu kitabı ve en son seyrettiği filmi’’ yazmaları istendi. Yazma işlemi bittikten sonra bütün kağıtlar bir torbaya atıldı ve katılımcılardan sırayla kağıt çekmeleri istendi. Ellerindeki kağıdın sahibini kağıtta yazanları okuyarak bulmaları istendi. Daha sonra ikili eş olunduktan sonra A ve B gruplarına ayrılmaları istenerek kim olduğu tahminleri devam etti.
5. ‘’Kendimi Tanıtıyorum’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan çember şeklinde yere oturmaları istendi. Yarısından kesilmiş A-4 kağıdı dağıtıldı. Dağıtılan kağıtlara renkli boya kalemleri ile adlarını istedikleri gibi süslemeleri söylendi. Verilen diğer kağıda ise bir çember çizmeleri ve bunu kendi yüzleri olarak düşünmeleri istendi. Resimleme bittikten sonra kağıtlar duvara asılarak katılımcılardan sırayla anlatım yapmaları istendi.
6. ‘’Neden Buradayım?’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan dağıtılan ‘’Neden Buradayım?’’ adlı formu doldurmaları istendi. Eğitim programından beklentiler üzerine konuşuldu.
7. Her etkinlik sonunda grup üyelerinden paylaşımlar alındı ve oturum sonlandırıldı.

Oturum 2: 4-6 Yaş Çocuklarının Gelişim Özellikleri

Hedefler

1. 4-6 yaş çocukların gelişim özelliklerine dair bilgi edinebilme

2. Çocukları tanımanın önemini kavrayabilme

Materyal

1. ‘’Bir Çocuğun Sorumluluğunu Almaya Hazır mısınız?’’ adlı yazı

2. Kağıt

3. Kalem

4. ‘’Kralın Bahçesi’’ adlı yazı

5. ‘’Cümleleri Tamamlıyorum’’ adlı form

6. ‘’Anne-Baba Olmak’’ adlı form

7. Anne-baba-çocuk ilişkisi ile ilgili gazete haberlerinden hazırlanan dökümanlar

Süre: 90 dakika

Süreç

1. Isınma etkinliği: ‘’Boş Sandalye’’ uygulandı ve sunuma başlandı.
2. Çocukların gelişim özelliklerine dair bilgiler verildi.
3. ‘’Bir Çocuğun Sorumluluğunu Almaya Hazır mısınız?’’ etkinliği uygulandı. Grup üyelerine çocuk sahibi olmaya nasıl karar verdikleri soruldu. Katılımcılardan 1,2,3 diye sayarak üçlü grup olmaları ve kendilerine dağıtılan ‘’Bir Çocuğun Sorumluluğunu Almaya Hazır mısınız?’’ adlı yazıyı okumaları söylendi. Bu esprili yazının düşündürdüklerinden yola çıkarak çocuk sahibi olmak isteyen anne-babaların hangi niteliklere sahip olmaları gerektiğini A-4 kağıdına yazmaları istendi ve tartışıldı.
4. ‘’Çocuğumu Nasıl Yetiştirmeliyim?’’ uygulandı. Lider tarafından katılımcılara ‘’Kralın Bahçesi’’ adlı yazı okundu ve yazıdan sonra ‘’Çocuğumuzu nasıl yetiştirmeliyiz?’’ sorusu yöneltildi. Her katılımcıdan çocuğunu yetiştirirken en çok dikkat ettiği üç noktayı grupla paylaşmaları istendi.
5. ‘’Cümleleri Tamamlıyorum’’ etkinliği uygulandı. ‘’Cümleleri Tamamlıyorum’’ adlı formu doldurmaları istendi. Katılımcılara cümleleri nasıl tamamladığı soruldu.
6. ‘’Anne-Baba Olmak’’ etkinliği uygulandı. Mekana, lider tarafından daha önce hazırlanan çeşitli gazetelerden kesilmiş aile içi sorunlar, çocuk eğitimi, anne-baba-çocuk ilişkisi, vb. gibi toplumsal konularla ilgili gazete küpürleri yayılarak katılımcılardan bunları incelemeleri istendi. İnceleme bittikten sonra herkesin bir gazete haberi seçmesi ve seçtikleri haberi kısaca özetlemeleri istendi. Katılımcılardan üç gruba ayrılmaları ve ‘’Anne-Baba Olmak’’ adlı formu doldurmaları istendi.
7. Her etkinlik sonunda grup üyelerinden paylaşımlar alındı ve oturum sonlandırıldı.

Oturum 3: İletişim ve İletişim Ögeleri

Hedefler

1. İletişimin önemini açıklayabilme

2. İletişim türleri hakkında bilgi edinebilme

3. İletişim kurma yollarını kavrayabilme

4. İletişimde beden dilinin önemine yönelik farkındalık geliştirebilme

Materyal

1. Çeşitli hafif ritimli müzikler

2. Kitap

3. ‘’Beni Anlat!’’ adlı form

Süre: 90 dakika

Süreç

1. Isınma etkinliği: ‘’Eksik Sandalye’’ uygulandı ve sunuma başlandı.
2. İletişim ve iletişim ögeleri hakkında bilgi verildi.
3. ‘’İletişim Benimle Başlar!’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan mekanda müziğin ritmine uyarak yürümeleri ve yürüme esnasında lider tarafından verilen yönergelere uymaları beklendi ve iletişim kurmaları sağlandı.
4. ‘’Beden Dili’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan dörtlü grup olmaları ve her grubun kendi içinde ikili eş olarak A ve B diye ayrılmaları istendi. Her dörtlü grubun A olanlarına ellerini arkalarında sabit tutmaları, B olanların da A olanların arkalarından ellerini uzatarak onlar konuşurken tamamlayıcı olarak el hareketlerini yapmaları söylendi. Bütün ikili grupların lider tarafından belirtilen ‘’heyecanlı, çekingen, resmi, samimi, ilgisiz, şaşkın, kızgın, neşeli, üzgün, mutlu, çocuksu’’ duygu durumlarında birbirleriyle konuşmaları istendi.
5. ‘’Söylediklerimin Tersini Yap!’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılara ikili eş olmaları ve eşleriyle lider tarafından kendilerine verilen kelimede yazan duyguyu yansıtan bir konuda konuşurken beden dilleri ve yüz ifadelerinin tamamen tersi olan bir duyguyu anlatması sağlandı.

6. ‘’Beni Oku!’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan yarım halka şeklinde yere oturmaları istendi. Katılımcılardan sırayla lider tarafından seçilen kitaptan küçük bir bölümü, verilen yönerge doğrultusunda okumaları istendi. ‘’Beni Anlat!’’ etkinliği uygulandı. İkili eş olmaları istendi. ‘’Beni Anlat!’’ adlı formundaki cümlelerde anlatılan konuyu hiç söz kullanmadan eşine anlatması istendi.
7. Her etkinlik sonunda grup üyelerinden paylaşımlar alındı ve oturum sonlandırıldı.

Oturum 4: Aile İçi İletişim

Hedefler

1. Aile içi iletişimin önemini açıklayabilme

2. Anne-baba-çocuk ilişkisinin özelliklerini kavrayabilme

3. Aile içi iletişim kurma biçimlerine ilişkin farkındalık geliştirebilme

4. Anne-baba-çocuk ilişkisini etkileyen en önemli değişkenlerden ‘’kabul etme’’ hakkında farkındalık geliştirebilme

Materyal

1. ‘’Eşyalar Konuşuyor’’ adlı form

2. ‘’Olsaydım’’ adlı form

3. Haluk Yavuzer’in ‘’Resimlerle Çocuk’’ kitabında kullanılan çocuk resimleri

4. A-4 kağıt, boya kalemleri

5. ‘’Beni Kabul Ediyor musun?’’ adlı form

Süre: 90 dakika

Süreç

1. Isınma etkinliği: ‘’Aile Oyunu’’ uygulandı ve sunuma başlandı.
2. Aile içi iletişimden bahsedildi.
3. ‘’Eşyalar Konuşuyor’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan ‘’Eşyalar Konuşuyor’’ adlı formu kendilerini ve çocuklarını düşünerek doldurmaları

istendi. ‘’Olsaydım’’ etkinliği uygulandı. ‘’Olsaydım’’ adlı formu kendilerini ve çocuklarını düşünerek cevaplamaları istendi. Cevapları grupla paylaşıldı.

4. ’’İletişim Ailede Başlar’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan beş grup oluşturmaları söylendi. Her gruba Yavuzer’in (2013) anne-baba-çocuk iletişimi ile ilgili sorunları anlatan ve çeşitli yaş düzeylerindeki çocukların yaptığı resim örnekleri dağıtılarak incelemeleri istendi. Gruplardan bu resmi yapan çocuğun aile ilişkilerinin nasıl olduğunun ve resimdeki duygunun ne olduğunun konuşulması istendi. Daha sonra her gruba resimler hakkında bilgi verildi ve aile içi iletişim sorunlarının çocuk üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde duruldu.
5. ‘’Benim Ailem’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılara birer A- kağıt ve renkli boya kalemleri dağıtıldıktan sonra ‘’Benim Ailem’’ yazarak kendi ailelerinin resmini çizmeleri istendi.
6. ‘’Beni Kabul Ediyor musun?’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılara ‘’Beni Kabul Ediyor musun?’’ adlı formu ve renkli boya kalemleri dağıtıldı. Forma çocuklarının kabul ettikleri ve kabul etmedikleri davranışlarını simgelemeleri daha sonra ortaya büyük boy kağıtlar konularak yazmaları istendi. Katılımcılardan beş grup oluşturması söylendi ve çocuklarının kabul edilemez davranışlarından birini canlandırmaları istendi.
7. Her etkinlik sonunda grup üyelerinden paylaşımlar alındı, ev ödevi verildi ve oturum sonlandırıldı.

Oturum 5: Aile İçi İletişimde Karşılaşılan Engeller

Hedefler

1. Aile içi iletişimde karşılaşılan engellerin çocuk üzerindeki etkisinin önemini fark edebilme

2. Anne-baba-çocuk iletişimindeki engellere yönelik farkındalık geliştirebilme

3. Anne-baba-çocuk iletişiminde zamanın etkili kullanımının önemini fark edebilme

Materyal

1. ‘’20 Dolarlık Vakit’’ adlı yazı

2. ‘’Neler Söylüyor?’’ adlı form

3. ‘’İletişim Engelleri’’ adlı form

4. ‘’İletişim Engellerini Nasıl Kullanıyoruz?’’ adlı form

Süre: 90 dakika

Süreç

1. Isınma etkinliği: ‘’Renkler ve Duygular’’ uygulandı ve sunuma başlandı.
2. Aile içi iletişim engellerinden söz edildi.
3. ‘’Bana Zaman Ayırır mısın?’’ etkinliği uygulandı. Lider tarafından grup üyelerine ‘’20 Dolarlık Vakit’’ adlı yazı okundu. Anne-baba-çocuk iletişiminin sağlıklı kurulabilmesinde çocuğa zaman ayırmanın neden önemli olduğu soruldu ve katılımcılardan bir gün öncesinde çocuklarıyla birlikte geçirdikleri zamanı düşünerek yazmaları istendi.
4. ‘’Evet-Hayır’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan ikili eş olmaları ve A ve B olarak ayrılmaları istendi. A olanların ebeveyn, B olanların ise çocuk olması söylendi. A olanlara, B olanların sürekli soru sorması ve A olanların buna sürekli olarak ‘’hayır’’ demesi söylendi. Eşler rol değiştirdikten sonra ebeveyn olanların çocuklarının sorduğu tüm sorulara ‘’evet’’ diye cevap vermeleri istendi.
5. ‘’Neler Söylüyor?’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılar içinden iki gönüllü katılımcı seçilerek anne-baba rolüne girmeleri istendi. ‘’Çocuklar Neler Söylüyor?’’ adlı form dağıtıldı. Her bir katılımcının bu cümleleri söyleyen çocuğun duygusunu yansıtacak biçimde anne-baba rolüne giren arkadaşlarına bir heykel formu vermeleri istendi. Katılımcılardan gönüllünün çocuk olması istendi. ‘’Anne-Babalar Neler Söylüyor?’’ adlı form dağıtıldı. Her bir katılımcının bu cümleleri söyleyen anne-babaların duygusunu yansıtacak biçimde çocuk rolüne giren arkadaşlarına bir heykel formu vermeleri istendi.
6. ‘’İletişim Engelleri’’ etkinliği uygulandı. İkili eş olmaları ve A ve B olarak ayrılmaları istendi. A olanların ebeveyn, B olanların ise çocuk rolünde olmaları ve anne-baba-çocuk arasında geçen bir canlandırma yapmaları söylendi. B olanlara anne-babalarıyla kendi belirledikleri bir konuda konuşmaları, A olanların ise lider tarafından ‘’İletişim Engelleri’’ adlı formda

yazılanları gelişigüzel söylemeleri istendi. ‘’Nasıl İletişim Kuruyoruz?’’ etkinliği uygulandı. İkili eş olmaları ve A ve B olarak ayrılmaları istendi. ‘’İletişim Engellerini Nasıl Kullanıyoruz?’’ adlı form dağıtılarak A olanların ebeveyn, B olanların ise çocuk rolünde olarak canlandırma yapmaları istendi.

7. Her etkinlik sonunda grup üyelerinden paylaşımlar alındı ve oturum sonlandırıldı.

Oturum 6: Anne Baba Tutumları

Hedefler

1. Anne-baba tutumlarının çocuk gelişimi üzerindeki etkilerini açıklayabilme

2. Olumlu anne-baba tutumunun önemini fark edebilme

3. Anne-babaların çocuklarına yönelik tutumlarına ilişkin farkındalık geliştirmelerini sağlayabilme

Materyal

1. ‘’Kurbağaların Yarışı’’ adlı yazı

2. Büyük boy kağıt

3. Kalem

4. ‘’Ben Bir Anne/Babayım’’ adlı form

5. ‘’Nasıl Bir Anne/Babayım?’’ adlı form

6. ‘’Senden Bana Benden Ona’’ adlı form

Süre: 90 dakika

Süreç

1. Isınma etkinliği: ‘’Çin Ruleti’’ uygulandı ve sunuma başlandı.
2. Anne baba tutumları hakkında bilgi verildi.
3. ‘’Bana Nasıl Davranmalısın?’’ etkinliği uygulandı. Lider tarafından katılımcılara ‘’Kurbağaların Yarışı’’ adlı yazı okundu. Bu yazıdan sonra anne-babaların çocuklarına yönelik davranışlarının neden önemli olduğu soruldu. Katılımcılardan çocuklarıyla ilişkilerine dair akıllarına gelen üç davranışlarını söylemeleri istendi. Üçlü gruplara ayrılmaları istendi. Her gruba büyük boy

kağıt verildi ve üçgen çizmeleri söylendi. Bu üçgen üzerine sağlıklı anne-baba-çocuk ilişkisinin özelliklerini yazmaları istenip değerlendirme yapıldı.

4. ‘’Ben Bir Anne/Babayım’’ etkinliği uygulandı. ‘’Ben Bir Anne/Babayım’’ adlı form dağıtıldı. Formdaki soruların farklı anne-baba tutumları ile ilgili olduğu açıklandı. Altılı gruplara ayrılmaları istendi ve her gruba anne-baba tutumu ismi verildi. Kendilerine verilen tutumun özellikleri üzerine tartışıldı.
5. ‘’Nasıl Bir Anne-Babayım?’’ etkinliği uygulandı. Lider tarafından genel olarak ‘’kişilik özellikleri’’ ve ‘’tutum’’ kavramına ilişkin açıklama yapıldı ve ‘’Nasıl Bir Anne-Babayım?’’ adlı formu doldurmaları istendi.
6. ‘’Senden Bana Benden Ona’’ etkinliği uygulandı. ‘’Senden Bana Benden Ona’’ adlı form dağıtıldı. Bu forma kendi anne-babalarının onlara davranışlarından beş tanesini yazmaları istendi. Çalışmaya katılımcıların kendi çocuklarına yönelik beş davranışı yazmaları ile devam edilip benzerlikler ve farklılıklar tartışıldı.
7. Her etkinlik sonunda grup üyelerinden paylaşımlar alındı ve oturum sonlandırıldı.

Oturum 7: Anne Çocuk Çatışmaları ve Çocuk Üzerindeki Etkileri

Hedefler

1. Anne-baba-çocuk çatışmalarına ilişkin farkındalık geliştirebilme

2. Anne-baba-çocuk arasında yaşanan çatışmaların nedenleri konusunda farkındalık geliştirebilme

3. Anne-baba-çocuk çatışmalarının çözümüne yönelik farkındalık geliştirebilme

Materyal

1. ‘’Bakış Açısı’’ adlı yazı

2. ‘’Sorun Kimin?’’ adlı form

3. ‘’Çocuğumla Yaşadığım Sorunları Nasıl Çözebilirim?’’ adlı form

4. ‘’Çatışma Durumuyla Başa Çıkmada Kullanılan Taktikler’’ adlı form

5. ‘’Çatışmayı Nasıl Çözerim’’ adlı form

Süre: 90 dakika

Süreç

1. Isınma etkinliği: ‘’Empati Çalışması’’ uygulandı ve sunuma başlandı.

2. Anne çocuk çatışmaları hakkında bilgi verildi.

3. ‘’Hiçbir Zorluk Bizi Yıldıramaz!’’ etkinliği uygulandı. Lider tarafından katılımcılara ‘’Bakış Açısı’’ adlı yazı okundu. Anne-babaların çocuklarını yetiştirirken karşılaştığı zorlukların neler olduğu ve neler yaptıkları soruldu.

4. ‘’Sorun Kimin?’’ etkinliği uygulandı. Beş grup oluşturmaları istendi. Her gruba ‘’Sorun Kimin?’’ adlı form dağıtıldı. Gruplardan, anne-baba-çocuk arasında yaşanan çeşitli sorunları düşünerek formu doldurmaları istendi.

5. ‘’Çocuğumla Yaşadığım Sorunları Nasıl Çözebilirim?’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan çember şeklinde yere oturmaları istenerek renkli kalemler dağıtıldı. ‘’Çocuğumla Yaşadığım Sorunları Nasıl Çözebilirim?’’ adlı formu, çocukları ile yaşadıkları bir sorunu düşünerek doldurmaları istendi.

6. ‘’Bu Çatışmayı Çözelim!’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan beşli grup oluşturmaları istendi. Katılımcılara çatışma örneği sunulduktan sonra ‘’Çatışma Durumuyla Başa Çıkmada Kullanılan Taktikler’’ adlı form verilerek bir çatışma çözme yöntemi seçmeleri istendi ve canlandırma yapmaları söylendi.

7. ‘’Çatışmayı Nasıl Çözerim’’ etkinliği uygulandı. ‘’Çatışmayı Nasıl Çözerim’’ adlı form dağıtıldı ve katılımcılardan bu formu doldurmaları istendi.

8. Her etkinlik sonunda grup üyelerinden paylaşımlar alındı, ev ödevi verildi ve oturum sonlandırıldı.

Oturum 8: Sen Dili - Ben Dili ve Dinlemenin Önemi

Hedefler

1. İletişimde dinlemenin önemi hakkında farkındalık geliştirebilme

2. Anne-baba-çocuk iletişiminde etkin dinlemenin önemini kavrayabilme

3. Anne-baba-çocuk iletişiminde ‘’ben dili’’nin önemini kavrayabilme

Materyal

1. Dinleme türlerinin yazıldığı yönerge kağıtları

2. ‘’Ne Hissederim?’’ adlı form

3. ‘’Beni Nasıl Dinlemelisin?’’ adlı form

4. Büyük boy kağıt

5. Kalem

Süre: 90 dakika

Süreç

1. Isınma etkinliği: ‘’Önemli Duygunun Objesi’’ etkinliği uygulandı ve sunuma başlandı.
2. Sen dili-ben dilinin ve dinlemenin önemi vurgulandı.
3. ‘’Bugün Ben Neler Yaptım?’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan ikili eş olmaları ve A ve B olarak ikiye ayrılmaları istendi. Eşlerden birbirlerine sabah uyandıkları andan buraya gelinceye kadar neler yaptıklarını anlatmaları söylendi ve eş değiştirmeyle devam edildi.
4. ‘’Nasıl Dinliyoruz?’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan üçer kişilik grup oluşturmaları istendi. Her gruptan anne-baba-çocuk rollerini aralarında paylaşmaları ve verilen kağıttaki yönergeye uygun canlandırma yapmaları söylendi.
5. ‘’Ne Hissederim?’’ etkinliği uygulandı. ‘’Ne Hissederim?’’ adlı form dağıtıldı ve dinleme türlerinin kişiler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde konuşuldu.
6. ‘’Beni Nasıl Dinlemelisin?’’ etkinliği uygulandı. Üçlü gruplar oluşturmaları ve ‘’Beni Nasıl Dinlemelisin?’’ adlı formu doldurmaları istendi.
7. ‘’Sen Dili-Ben Dili’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan gönüllü iki kişinin ortaya gelip ebeveyn-çocuk rolünü paylaşarak canlandırma yapmaları istendi. Grubun diğer üyeleri ikiye ayrılıp, büyük boy kağıt ve kalem verildi. I. Grup canlandırmada geçen ‘’sen dili’’ konuşmalarını, II. Grup ‘’ben dili’’ konuşmalarını yazdı. Yazma işlemi bittikten sonra ‘’sen dili’’ ve ‘’ben dili’’ kullanılarak canlandırma yapıldı.
8. Her etkinlik sonunda grup üyelerinden paylaşımlar alındı, ev ödevi verildi ve oturum sonlandırıldı.

Oturum 9: Öfke ve Kaygı İle Baş Edebilme Yolları

Hedefler

1. Anne-baba-çocuk iletişiminde yaşanan öfkenin nedenlerine yönelik farkındalık geliştirebilme

2. Anne-baba-çocuk iletişiminde yaşanan öfke duygusunun kontrolünün nasıl yapılacağı konusunda farkındalık geliştirebilme

3. Kaygıyla baş edebilme yollarıyla ilgi bilgi edinebilme

Materyal

1. ‘’Duygu Tombalası’’ adlı form

2. ‘’Öfkelendiğimde Ne Olur?’’ adlı form

Süre: 90 dakika

Süreç

1. Isınma etkinliği: ‘’Öfke Makinesi, Sevgi Makinesi’’ etkinliği uygulandı ve sunuma başlandı.
2. Öfke ve kaygı ile baş edebilme yolları hakkında bilgi verildi.
3. ‘’Etkiye Tepki’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan iki gruba ayrılmaları ve karşılıklı olarak durmaları istendi. A grubunda olanların çocuk olduğu ve etki grubunda olduğu, B grubunda olanların ebeveyn olduğu ve tepki grubunda olduğu söylendi ve yönergeler verildi.
4. ‘’Duygu Tombalası’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılara içinde çeşitli duygu ifadelerinin yazılı olduğu torbadan kura çektirildi ve beden diliyle bu duyguyu yansıtması istendi.
5. ‘’Öfkelendiğimde Ne Olur?’’ etkinliği uygulandı. ‘’Öfkelendiğimde Ne Olur?’’ adlı formu anne-baba olarak çocuklarına dönük öfkeli davranışlarını düşünerek bu formu doldurmaları istendi.
6. Kaygı üzerine Mindfulness temelli uygulama çalışmaları yapıldı. Bu uygulamalar şunlardır: ‘’Nefes İzleme’’, ‘’3 Dakikalık Nefes Alanı (3 DNA)’’, ‘’4D’’ dir.

7. Her etkinlik sonunda grup üyelerinden paylaşımlar alındı ve oturum sonlandırıldı.

Oturum 10: Anne Psikoeğitim Programının Değerlendirilmesi

Hedefler

1. Anne Psikoeğitim Programıyla ilgili değerlendirme yapabilme

Materyal

1. Büyük boy kağıt

2. Renkli kalemler

3. ‘’Anne-Baba Eğitim Programı Değerlendirme Formu’’

Süre: 90 dakika

Süreç

1. Isınma etkinliği: ‘’Üç Oda’’ etkinliği uygulandı.
2. ‘’Cümlemi Tamamlayın!’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan çember şeklin oturmaları istendi. Ortaya büyük boy bir kağıt ve renkli boya kalemleri konuldu. Ortadaki kağıda lider tarafından ‘’Bu eğitim programına katıldığım ilk gün ……...’’ diye yazıldı. Katılımcılardan eğitim programına ilişkin duygu ve düşüncelerini yazmaları istendi.
3. ‘’Ne Kazandım?’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan çember şeklinde yere oturmaları istendi ve küçük kağıtlar dağıtıldı. Her katılımcıdan eğitim programından neler kazandığının beş tanesi kağıda yazmaları istendi.
4. ‘’Liderime Mektup Var!’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılardan çember şeklinde yere oturmaları istendi. Ortaya büyük boy kağıt ve boya kalemleri konuldu. Eğitim programını uygulayan kişiye dair duygu ve düşüncelerini yazmaları istendi.
5. ‘’Değerlendirme Yapıyorum’’ etkinliği uygulandı. Katılımcılara ‘’Anne-Baba Eğitim Programı Değerlendirme Formu’’ dağıtıldı. Her katılımcının eğitim sürecini düşünerek bu formu doldurmaları istendi.

6. Liderin sürece ilişkin değerlendirme yapmasından sonra katılımcılara Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) ve Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği uygulandı.
7. Grup üyelerine katılım sertifikası ve hikaye kitabı hediye edilerek oturum sonlandırıldı.

3.5. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Deney ve kontrol gurubundaki katılımcıların sayılarının ($n<30$) az olması nedeniyle parametrik olmayan analizler kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2020). $p\leq.05$ olan değerler istatistiksel açıdan anlamlı olarak baz alınmıştır. Deney ve kontrol gruplarına, öntest-son test uygulanmıştır. Araştırma verileri, ‘’IBM SPSS Statistics 23.0’’ paket programı ile analiz edildi. Deney ve kontrol gruplarının kendi içerisinde ön test ve son test puanları karşılaştırmasında Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanıldı. Deney ve kontrol gruplarının ön test puanlarının ve fark puanlarının karşılaştırılmasında Mann Whitney U-Testi kullanıldı (Büyüköztürk, 2020; Bayram, 2017).

BÖLÜM 4. BULGULAR

4.1. Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın verilerinin istatistiksel analizinden elde edilen bulgulara yer verildi.

Deney ve kontrol gruplarına ait Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ve Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) ortalama ve standart sapma puanları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ve Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) Ön Test Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Deney			**Kontrol**		
	n	$\overline{X}$	Ss	n	$\overline{X}$	Ss
Öz Yeterlik Ölçeği						
İlgi	20	12.90	2.80	20	12.95	1.70
Disiplin	20	16.85	3.49	20	15.65	3.29
Bakım	20	11.65	3.54	20	13.05	1.95
Katılım	20	14.45	3.62	20	13.40	3.20
Sağlık	20	9.15	3.36	20	8.35	1.38
ABÇİDA						
Konuşma	20	15.55	4.48	20	17.90	5.56
Dinleme	20	13.95	3.77	20	15.65	4.22
Mesaj	20	19.85	7.36	20	18.85	7.61
Sözsüz İletişim	20	16.70	5.30	20	16.25	4.26
Empati	20	22.65	8.36	20	21.90	8.37

Tablo 3 incelendiğinde, Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği deney grubu ön test değerlerinin ilgide ($\overline{X}$: 12.90, Ss: 2.80), disiplinde ($\overline{X}$: 16.85, Ss: 3.49), bakımda ($\overline{X}$: 11.65, Ss: 3.54), katılımda ($\overline{X}$: 14.45, Ss: 3.62), sağlıkta ($\overline{X}$: 9.15, Ss: 3.36) olduğu görülmektedir. Kontrol grubu ön test değerlerinin ilgide ($\overline{X}$: 12.95, Ss: 1.70), disiplinde ($\overline{X}$: 15.65, Ss: 3.29), bakımda ($\overline{X}$: 13.05, Ss: 1.95), katılımda ($\overline{X}$: 13.40, Ss: 3.20), sağlıkta ($\overline{X}$: 8.35, Ss: 1.38) olduğu görülmektedir. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı deney grubu ön test değerlerinin konuşmada ($\overline{X}$: 15.55, Ss: 4.48), dinlemede ($\overline{X}$: 13.95, Ss: 3.77), mesajda ($\overline{X}$: 19.85, Ss: 7.36), sözsüz iletişimde ($\overline{X}$: 16.70, Ss: 5.30), empatide ($\overline{X}$: 22.65, Ss: 8.36) olduğu görülmektedir. Kontrol grubu ön

test değerlerinin konuşmada ($\overline{X}$: 17.90, Ss: 5.56), dinlemede ($\overline{X}$: 15.65, Ss: 4.22), mesajda ($\overline{X}$: 18.85, Ss: 7.61), sözsüz iletişimde ($\overline{X}$: 16.25, Ss: 4.26), empatide ($\overline{X}$: 21.90, Ss: 8.37) olduğu görülmektedir.

Deney ve kontrol grubundaki annelerin Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ve Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) ön test puanlarına ilişkin Mann Whitney U Testi analiz sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ve Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) Ön Test Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları

		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Öz Yeterlik Ölçeği						
İlgi	Deney	20	21.45	429.00	181.00	.603
	Kontrol	20	19.55	391.00		
Disiplin	Deney	20	23.13	462.50	147.50	.153
	Kontrol	20	17.88	357.50		
Bakım	Deney	20	18.35	367.00	157.00	.241
	Kontrol	20	22.65	453.00		
Katılım	Deney	20	22.58	451.50	158.50	.259
	Kontrol	20	18.43	368.50		
Sağlık	Deney	20	22.50	450.00	160.00	.275
	Kontrol	20	18.50	370.00		
ABÇİDA						
Konuşma	Deney	20	18.23	364.50	154.50	.217
	Kontrol	20	22.78	455.50		
Dinleme	Deney	20	17.78	355.50	145.50	.139
	Kontrol	20	23.23	464.50		
Mesaj	Deney	20	21.80	436.00	174.00	.481
	Kontrol	20	19.20	384.00		
Sözsüz İletişim	Deney	20	21.33	426.50	183.50	.654
	Kontrol	20	19.68	393.50		
Empati	Deney	20	21.35	427.00	183.00	.645
	Kontrol	20	19.65	393.00		

Tablo 4 incelendiğinde, Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği alt boyutları ilgi (U: 181.00, p> .05), disiplin (U:147.50, p> .05), bakım (U: 157.00, p> .05), katılım (U: 158.50, p> .05) ve sağlık (U: 160.00, p> .05) arasında analiz sonuçlarında deneme ve kontrol grubu arasında anlamlı bir fark olmadığı görüldü. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı alt boyutları konuşma (U: 154.50, p> .05), dinleme (U:145.50, p> .05), mesaj (U: 174.00, p> .05), sözsüz iletişim (U: 183.50, p> .05) ve empati (U: 183.00, p> .05) arasında analiz sonuçlarında deneme ve kontrol grubu arasında anlamlı bir fark olmadığı görüldü.

Bu sonuçlara göre "Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinde" ve "Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı" deneme uygulamasına başlamadan önce deneme ve kontrol grubu arasında puan ortalamalarında fark olmasına rağmen, bu farkın anlamlı olmadığı gözlenmiştir.

Tablo 5. Anne Eğitim Programı İhtiyaç Değerlendirme Formu ve Yeterlik Durumları

Aile Eğitim Programı	**Yeterlik Durumu**								
	Yeterli Değilim			**Kısmen Yeterliyim**			**Yeterliyim**		
	n	f	Kümülatif Yüzde	n	f	Kümülatif Yüzde	n	f	Kümülatif Yüzde
1.Çocuk İle İletişimde	17	42.5	42.5	20	50.0	92.5	3	7.5	100
2.Çocuk Yetiştirme Tutumlarında	19	47.5	47.5	17	42.5	90.0	4	10.0	100
3.Etkili Disiplin Yöntemlerinde	13	32.5	32.5	24	60.0	92.5	3	7.5	100
4.Çocuk ve Oyunda	9	22.5	22.5	21	52.5	75.0	10	25.0	100
5.Çocuk Kitaplarında	6	15.0	15.0	23	57.5	72.5	11	27.5	100
6.Cinsel Eğitimde	12	30.0	30.0	23	57.5	87.5	5	12.5	100
7.Çocukta Beslenme ve Uykuda	9	22.5	22.5	21	52.5	75.0	10	25.0	100
8.Davranış Problemlerinde	11	27.5	15.0	25	62.5	90.0	4	10.0	100
9.Okula Hazırlık Sürecinde	10	25.0	25.0	26	65.0	90.0	4	10.0	100
10.Gelişim Özelliklerinde	9	22.5	22.5	24	60.0	82.5	7	17.5	100

Tablo 5 incelendiğinde, yeterlik alanlarında yeterliyim diyenlerin oranı 7.5 ile 27.5 arasında, kısmen yeterliyim diyenlerin oranı 72.5 ile 92.5 arasında ve yeterli değilim diyenlerin oranı 15.0 ile 47.5 arasında değişmektedir. Yeterlik alanlarında yapılan gözlemler ve ihtiyaç analizi bulguları sonucunda okul öncesi çocuğa sahip annelerin bu yeterlilik alanlarında eğitime ihtiyaçları olduğunu ortaya koymaktadır.

Denence 1. 1. Deney grubunun ''ilgi'' son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 6'da, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 7'de verildi.

Tablo 6. İlgi Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
İlgi	20	Ön Test	12.90	2.80
		Son Test	7.75	2.95

Tablo 6'ya bakıldığında, annelerin ilgi ön test puan ortalaması 12.90 iken, deneme sonrası son test puan ortalamasının 7.75'e düştüğü görülmektedir.

Tablo 7. İlgi Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	14	11.50	161.00		
Pozitif Sıra	4	2.50	10.00	-3.29	.001
Eşit	2				

*Pozitif sıralar temeline dayalı

Tablo 7 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin ilgi alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olduğu görülmektedir ($z= 3.29$, $p<.05$). Bu sonuç, denencenin desteklendiğini, yapılan uygulamanın annelerin ilgi puanlarının azalmasında anlamlı etkisinin olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir.

Denence 1. 2. Deney grubunun ''disiplin'' son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 8'de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 9'da verildi.

Tablo 8. Disiplin Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Disiplin	20	Ön Test	16.85	3.49
		Son Test	14.70	3.13

Tablo 8'e bakıldığında, annelerin disiplin ön test puan ortalaması 16.85 iken, deneme sonrası son test puan ortalamasının 14.70'e düştüğü görülmektedir.

Tablo 9. Disiplin Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	13	12.77	166.00		
Pozitif Sıra	6	4.00	24.00	-2.87	.004
Eşit	1				

*Pozitif sıralar temeline dayalı

Tablo 9 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin disiplin alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olduğu görülmektedir (z= 2.87, p<.05). Bu sonuç, denencenin desteklendiğini, yapılan uygulamanın annelerin disiplin puanlarının azalmasında anlamlı etkisinin olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir.

Denence 1. 3. Deney grubunun ‘’bakım’’ son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 10’da, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 11’de verildi.

Tablo 10. Bakım Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Bakım	20	Ön Test	11.65	3.54
		Son Test	9.05	2.96

Tablo 10’a bakıldığında, annelerin bakım ön test puan ortalaması 11.65 iken, deneme sonrası son test puan ortalamasının 9.05’e düştüğü görülmektedir.

Tablo 11. Bakım Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	11	12.05	132.50		
Pozitif Sıra	7	5.50	38.50	-2.05	.040
Eşit	2				

*Pozitif sıralar temeline dayalı

Tablo 11 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin bakım alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olduğu görülmektedir (z= 2.05, p<.05). Bu sonuç, denencenin desteklendiğini, yapılan uygulamanın annelerin bakım puanlarının azalmasında anlamlı etkisinin olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir.

Denence 1. 4. Deney grubunun ‘’katılım’’ son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 12'de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 13'te verildi.

Tablo 12. Katılım Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Katılım	20	Ön Test	14.45	3.62
		Son Test	9.75	3.55

Tablo 12'ye bakıldığında, annelerin katılım ön test puan ortalaması 14.45 iken, deneme sonrası son test puan ortalamasının 9.75'e düştüğü görülmektedir.

Tablo 13. Katılım Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	15	11.07	166.00		
Pozitif Sıra	4	6.00	24.00	-2.86	.004
Eşit	1				

*Pozitif sıralar temeline dayalı

Tablo 13 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin katılım alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olduğu görülmektedir ($z= 2.86$, $p<.05$). Bu sonuç, denencenin desteklendiğini, yapılan uygulamanın annelerin katılım puanlarının azalmasında anlamlı etkisinin olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir.

Denence 1. 5. Deney grubunun ''sağlık'' son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 14'te, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 15'te verildi.

Tablo 14. Sağlık Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Sağlık	20	Ön Test	9.15	3.36
		Son Test	6.55	2.74

Tablo 14'e bakıldığında, annelerin sağlık ön test puan ortalaması 9.15 iken, deneme sonrası son test puan ortalamasının 6.55'e düştüğü görülmektedir.

Tablo 15. Sağlık Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	12	11.08	133.00		
Pozitif Sıra	6	6.33	38.00	-2.07	.038
Eşit	2				

*Pozitif sıralar temeline dayalı

Tablo 15 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin sağlık alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olduğu görülmektedir (z= 2.07, p<.05). Bu sonuç, denencenin desteklendiğini, yapılan uygulamanın annelerin sağlık puanlarının azalmasında anlamlı etkisinin olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir.

Denence 1. 6. Kontrol grubunun ‘’ilgi’’ son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 16’da, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 17’de verildi.

Tablo 16. İlgi Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
İlgi	20	Ön Test	12.95	1.70
		Son Test	12.80	1.90

Tablo 16’ya bakıldığında, annelerin ilgi ön test puan ortalamasının 12.95’ten son test puan ortalamasında 12.80’e düştüğü görülmektedir.

Tablo 17. İlgi Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	6	5.00	30.00		
Pozitif Sıra	3	5.00	15.00	-1.00	.317
Eşit	11				

*Pozitif sıralar temeline dayalı

Tablo 17 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin ilgi alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olmadığı görülmektedir (z= 1.00, p>.05). Bu sonuca göre, denence desteklenmektedir.

Denence 1. 7. Kontrol grubunun ‘’disiplin’’ son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 18'de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 19'da verildi.

Tablo 18. Disiplin Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Disiplin	20	Ön Test	15.65	3.29
		Son Test	15.40	3.31

Tablo 18'e bakıldığında, annelerin disiplin ön test puan ortalamasının 15.65'ten son test puan ortalamasında 15.40'a düştüğü görülmektedir.

Tablo 19. Disiplin Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	9	7.00	63.00		
Pozitif Sıra	4	7.00	28.00	-1.38	.166
Eşit	7				

*Pozitif sıralar temeline dayalı

Tablo 19 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin disiplin alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olmadığı görülmektedir (z= 1.38, p>.05). Bu sonuca göre, denence desteklenmektedir.

Denence 1. 8. Kontrol grubunun ''bakım'' son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 20'de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 21'de verildi.

Tablo 20. Bakım Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Bakım	20	Ön Test	13.05	1.95
		Son Test	12.95	2.25

Tablo 20'ye bakıldığında, annelerin bakım ön test puan ortalamasının 13.05'ten son test puan ortalamasında 12.95'e düştüğü görülmektedir.

Tablo 21. Bakım Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	8	6.50	52.00		
Pozitif Sıra	5	7.80	39.00	-.500	.617
Eşit	7				

*Pozitif sıralar temeline dayalı

Tablo 21 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin bakım alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olmadığı görülmektedir (z= .500, p>.05). Bu sonuca göre, denence desteklenmektedir.

Denence 1. 9. Kontrol grubunun ‘’katılım’’ son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 22'de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 23'te verildi.

Tablo 22. Katılım Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Katılım	20	Ön Test	13.40	3.20
		Son Test	13.25	2.95

Tablo 22'ye bakıldığında, annelerin katılım ön test puan ortalamasının 13.40'tan son test puan ortalamasında 13.25'e düştüğü görülmektedir.

Tablo 23. Katılım Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	5	4.80	24.00		
Pozitif Sıra	3	4.00	12.00	-.905	.366
Eşit	12				

*Pozitif sıralar temeline dayalı

Tablo 23 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin katılım alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olmadığı görülmektedir (z= .905, p>.05). Bu sonuca göre, denence desteklenmektedir.

Denence 1. 10. Kontrol grubunun ‘’sağlık’’ son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 24'te, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 25'de verildi.

Tablo 24. Sağlık Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Sağlık	20	Ön Test	8.35	1.38
		Son Test	8.40	1.78

Tablo 24'e bakıldığında, annelerin sağlık ön test puan ortalamasının 8.35'ten son test puan ortalamasında 8.40'a yükseldiği görülmektedir.

Tablo 25. Sağlık Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	**n**	**Sıra Ortalaması**	**Sıra Toplamı**	**z**	**p**
Negatif Sıra	6	5.17	31.00		
Pozitif Sıra	5	7.00	35.00	-.182	.856
Eşit	9				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 25 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin sağlık alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olmadığı görülmektedir (z= .182, p>.05). Bu sonuca göre, denence desteklenmektedir.

Denence 1. 11. "İlgi" ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney ve Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 26'da, Mann Whitney U Testi sonuçları ise tablo 27'de verildi.

Tablo 26. Deney ve Kontrol Grubu İlgi Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

		N	$\overline{X}$	Ss
Deney	Ön Test	20	12.90	2.80
	Son Test	20	7.75	2.95
Kontrol	Ön Test	20	12.95	1.70
	Son Test	20	12.80	1.90

Tablo 26'ya bakıldığında annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında 5.15 puan azalma, kontrol grubundaki annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında ise 0.15 puan azalma gözlenmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir.

Tablo 27. Deney ve Kontrol Grubunun İlgi Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları

		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
İlgi	Deney	20	25.58	511.50	98.50	.005
	Kontrol	20	15.43	308.50		

Tablo 27 incelendiğinde analiz sonuçlarında, Deney ve Kontrol (U: 98.50, p<.05) grubu arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuçla, denencenin desteklendiği görülmektedir.

Denence 1. 12. "Disiplin" ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney ve Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 28'de, Mann Whitney U Testi sonuçları ise tablo 29'da verildi.

Tablo 28. Deney ve Kontrol Grubu Disiplin Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

		N	$\overline{X}$	Ss
Deney	Ön Test	20	16.85	3.49
	Son Test	20	14.70	3.13
Kontrol	Ön Test	20	15.65	3.29
	Son Test	20	15.40	3.31

Tablo 28'e bakıldığında annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında 2.15 puan azalma, kontrol grubundaki annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında ise 0.25 puan azalma gözlenmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir.

Tablo 29. Deney ve Kontrol Grubunun Disiplin Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları

		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Disiplin	Deney	20	24.38	487.50	122.50	.033
	Kontrol	20	16.63	332.50		

Tablo 29 incelendiğinde analiz sonuçlarında, Deney ve Kontrol (U: 122.50, p<.05) grubu arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuçla, denencenin desteklendiği görülmektedir.

Denence 1. 13. "Bakım" ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney ve Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 30'da, Mann Whitney U Testi sonuçları ise tablo 31'de verildi.

Tablo 30. Deney ve Kontrol Grubu Bakım Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

		N	$\overline{X}$	Ss
Deney	Ön Test	20	11.65	3.54
	Son Test	20	9.05	2.96
Kontrol	Ön Test	20	13.05	1.95
	Son Test	20	12.95	2.25

Tablo 30'a bakıldığında annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında 2.6 puan azalma, kontrol grubundaki annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında ise 0.1 puan azalma gözlenmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir.

Tablo 31. Deney ve Kontrol Grubunun Bakım Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları

		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Bakım	Deney	20	22.65	453.00	157.00	.238
	Kontrol	20	18.35	367.00		

Tablo 31 incelendiğinde analiz sonuçlarında, Deney ve Kontrol (U: 157.00, p>.05) grubu arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir. Bu sonuç, denencenin desteklenmediğini göstermektedir.

Denence 1. 14. "Katılım" ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney ve Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 32'de, Mann Whitney U Testi sonuçları ise tablo 33'te verildi.

Tablo 32. Deney ve Kontrol Grubu Katılım Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

		N	$\overline{X}$	Ss
Deney	Ön Test	20	14.45	3.62
	Son Test	20	9.75	3.55
Kontrol	Ön Test	20	13.40	3.20
	Son Test	20	13.25	2.95

Tablo 32'ye bakıldığında annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında 4.7 puan azalma, kontrol grubundaki annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında ise 0.15 puan azalma gözlenmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir.

Tablo 33. Deney ve Kontrol Grubunun Katılım Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları

		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Katılım	Deney	20	25.73	514.50	95.50	.004
	Kontrol	20	15.28	305.50		

Tablo 33 incelendiğinde analiz sonuçlarında, Deney ve Kontrol (U: 95.50, $p<.05$) grubu arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuçla, denencenin desteklendiği görülmektedir.

Denence 1. 15. "Sağlık" ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney ve Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 34'te, Mann Whitney U Testi sonuçları ise tablo 35'de verildi.

Tablo 34. Deney ve Kontrol Grubu Sağlık Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

		N	$\overline{X}$	Ss
Deney	Ön Test	20	9.15	3.36
	Son Test	20	6.55	2.74
Kontrol	Ön Test	20	8.35	1.38
	Son Test	20	8.40	1.78

Tablo 34'e bakıldığında annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında 2.6 puan azalma, kontrol grubundaki annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında ise 0.05 puan artış gözlenmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir.

Tablo 35. Deney ve Kontrol Grubunun Sağlık Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları

		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Sağlık	Deney	20	23.60	472.00	138.00	.090
	Kontrol	20	17.40	348.00		

Tablo 35 incelendiğinde analiz sonuçlarında, Deney ve Kontrol (U: 138.00, p>.05) grubu arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir. Bu sonuç, denencenin desteklenmediğini göstermektedir.

Denence 2. 1. Deney grubunun ''konuşma'' son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 36'da, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 37'de verildi.

Tablo 36. Konuşma Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	**n**	**Ölçüm**	$\overline{X}$	**Ss**
Konuşma	20	Ön Test	15.55	4.48
		Son Test	29.40	5.68

Tablo 36'ya bakıldığında, annelerin konuşma ön test puan ortalaması 15.55 iken, deneme sonrası son test puan ortalamasının 29.40'a yükseldiği görülmektedir.

Tablo 37. Konuşma Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	3	2.00	6.00		
Pozitif Sıra	16	11.50	184.00	-3.59	.000
Eşit	1				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 37 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin konuşma alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olduğu görülmektedir (z= 3.59, p<.05). Bu sonuç, denencenin desteklendiğini, yapılan uygulamanın annelerin konuşma puanlarının artmasında anlamlı etkisinin olduğunu göstermektedir.

Denence 2. 2. Deney grubunun "dinleme" son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 38'de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 39'da verildi.

Tablo 38. Dinleme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Dinleme	20	Ön Test	13.95	3.77
		Son Test	21.35	3.29

Tablo 38'e bakıldığında, annelerin dinleme ön test puan ortalaması 13.95 iken, deneme sonrası son test puan ortalamasının 21.35'e yükseldiği görülmektedir.

Tablo 39. Dinleme Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	5	3.00	15.00		
Pozitif Sıra	15	13.00	195.00	-3.38	.001
Eşit	0				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 39 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin dinleme alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olduğu görülmektedir (z= 3.38, p<.05). Bu sonuç, denencenin desteklendiğini, yapılan uygulamanın annelerin dinleme puanlarının artmasında anlamlı etkisinin olduğunu göstermektedir.

Denence 2. 3. Deney grubunun "mesaj" son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 40'ta, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 41'de verildi.

Tablo 40. Mesaj Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Mesaj	20	Ön Test	19.85	7.36
		Son Test	28.20	6.89

Tablo 40'a bakıldığında, annelerin mesaj ön test puan ortalaması 19.85 iken, deneme sonrası son test puan ortalamasının 28.20'ye yükseldiği görülmektedir.

Tablo 41. Mesaj Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	7	4.00	28.00		
Pozitif Sıra	10	12.50	125.00	-2.30	.021
Eşit	3				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 41 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin mesaj alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olduğu görülmektedir ($z= 2.30$, $p<.05$). Bu sonuç, denencenin desteklendiğini, yapılan uygulamanın annelerin mesaj puanlarının artmasında anlamlı etkisinin olduğunu göstermektedir.

Denence 2. 4. Deney grubunun "sözsüz iletişim" son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 42'de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 43'te verildi.

Tablo 42. Sözsüz İletişim Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Sözsüz İletişim	20	Ön Test	16.70	5.30
		Son Test	21.15	2.99

Tablo 42'ye bakıldığında, annelerin sözsüz iletişim ön test puan ortalaması 16.70 iken, deneme sonrası son test puan ortalamasının 21.15'e yükseldiği görülmektedir.

Tablo 43. Sözsüz İletişim Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	6	3.50	21.00		
Pozitif Sıra	9	11.00	99.00	-2.22	.026
Eşit	5				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 43 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin sözsüz iletişim alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olduğu görülmektedir (z= 2.22, p<.05). Bu sonuç, denencenin desteklendiğini, yapılan uygulamanın annelerin sözsüz iletişim puanlarının artmasında anlamlı etkisinin olduğunu göstermektedir.

Denence 2. 5. Deney grubunun "empati" son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 44'te, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 45'de verildi.

Tablo 44. Empati Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Empati	20	Ön Test	22.65	8.36
		Son Test	33.95	6.58

Tablo 44'e bakıldığında, annelerin empati ön test puan ortalaması 22.65 iken, deneme sonrası son test puan ortalamasının 33.95'e yükseldiği görülmektedir.

Tablo 45. Empati Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	5	3.20	16.00		
Pozitif Sıra	13	11.92	155.00	-3.02	.002
Eşit	2				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 45 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin empati alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olduğu görülmektedir (z= 3.02, p<.05). Bu sonuç, denencenin desteklendiğini, yapılan uygulamanın annelerin empati puanlarının artmasında anlamlı etkisinin olduğunu göstermektedir.

Denence 2. 6. Kontrol grubunun ''konuşma'' son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 46'da, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 47'de verildi.

Tablo 46. Konuşma Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Konuşma	20	Ön Test	17.90	5.56
		Son Test	18.05	6.04

Tablo 46'ya bakıldığında, annelerin konuşma ön test puan ortalamasının 17.90'dan son test puan ortalamasında 18.05'e yükseldiği görülmektedir.

Tablo 47. Konuşma Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	2	8.25	16.50		
Pozitif Sıra	7	4.07	28.50	-.724	.469
Eşit	11				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 47 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin konuşma alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olmadığı görülmektedir (z= .724, p>.05). Bu sonuca göre, denence desteklenmektedir.

Denence 2. 7. Kontrol grubunun ''dinleme'' son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 48'de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 49'da verildi.

Tablo 48. Dinleme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Dinleme	20	Ön Test	15.65	4.22
		Son Test	16.00	4.21

Tablo 48'e bakıldığında, annelerin dinleme ön test puan ortalamasının 15.65'ten son test puan ortalamasında 16.00'a yükseldiği görülmektedir.

Tablo 49. Dinleme Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	5	9.80	49.00		
Pozitif Sıra	12	8.67	104.00	-1.34	.178
Eşit	13				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 49 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin dinleme alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olmadığı görülmektedir (z= 1.34, p>.05). Bu sonuca göre, denence desteklenmektedir.

Denence 2. 8. Kontrol grubunun ‘’mesaj’’ son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 50’de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 51’de verildi.

Tablo 50. Mesaj Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Mesaj	20	Ön Test	19.15	7.74
		Son Test	18.90	7.41

Tablo 50’ye bakıldığında, annelerin mesaj ön test puan ortalamasının 19.15’ten son test puan ortalamasında 18.90’a düştüğü görülmektedir.

Tablo 51. Mesaj Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	8	7.06	56.50		
Pozitif Sıra	5	6.90	34.50	-.792	.428
Eşit	7				

*Pozitif sıralar temeline dayalı

Tablo 51 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin mesaj alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olmadığı görülmektedir (z= .792, p>.05). Bu sonuca göre, denence desteklenmektedir.

Denence 2. 9. Kontrol grubunun ‘’sözsüz iletişim’’ son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 52’de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 53’te verildi.

Tablo 52. Sözsüz İletişim Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Sözsüz İletişim	20	Ön Test	16.25	4.26
		Son Test	16.10	4.59

Tablo 52'ye bakıldığında, annelerin sözsüz iletişim ön test puan ortalamasının 16.25'ten son test puan ortalamasında 16.10'a düştüğü görülmektedir.

Tablo 53. Sözsüz İletişim Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	7	8.29	58.00		
Pozitif Sıra	7	6.71	47.00	-.356	.722
Eşit	6				

*Pozitif sıralar temeline dayalı

Tablo 53 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin sözsüz iletişim alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olmadığı görülmektedir (z= .356, p>.05). Bu sonuca göre, denence desteklenmektedir.

Denence 2. 10. Kontrol grubunun ''empati'' son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 54'te, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise tablo 55'te verildi.

Tablo 54. Empati Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Alt Boyut	n	Ölçüm	$\overline{X}$	Ss
Empati	20	Ön Test	21.90	8.37
		Son Test	21.70	8.38

Tablo 54'e bakıldığında, annelerin empati ön test puan ortalamasının 21.90'dan son test puan ortalamasında 21.70'e düştüğü görülmektedir.

Tablo 55. Empati Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-Ön test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	4	4.75	19.00		
Pozitif Sıra	3	3.00	9.00	-.857	.391
Eşit	13				

*Pozitif sıralar temeline dayalı

Tablo 55 incelendiğinde, analiz sonuçlarında araştırmaya katılan annelerin empati alt boyutundan aldıkları ön test-son test puan farkının anlamlı olmadığı görülmektedir (z= .857, p>.05). Bu sonuca göre, denence desteklenmektedir.

Denence 2. 11. "Konuşma" ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney ve Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 56'da, Mann Whitney U Testi sonuçları ise tablo 57'de verildi.

Tablo 56. Deney ve Kontrol Grubu Konuşma Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

		N	$\overline{X}$	Ss
Deney	Ön Test	20	15.55	4.48
	Son Test	20	29.40	5.68
Kontrol	Ön Test	20	17.90	5.56
	Son Test	20	18.05	6.04

Tablo 56'ya bakıldığında annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında 13.85 puan artma, kontrol grubundaki annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında ise 0.15 puan artış gözlenmektedir.

Tablo 57. Deney ve Kontrol Grubunun Konuşma Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları

		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Konuşma	Deney	20	14.00	280.00	70.00	.000
	Kontrol	20	27.00	540.00		

Tablo 57 incelendiğinde analiz sonuçlarında, Deney ve Kontrol (U: 70, $p<.05$) grubu arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuçla, denencenin desteklendiği görülmektedir.

Denence 2. 12. "Dinleme" ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney ve Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 58'de, Mann Whitney U Testi sonuçları ise tablo 59'da verildi.

Tablo 58. Deney ve Kontrol Grubu Dinleme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

		N	$\overline{X}$	Ss
Deney	Ön Test	20	13.95	3.77
	Son Test	20	21.35	3.29
Kontrol	Ön Test	20	15.65	4.22
	Son Test	20	16.00	4.21

Tablo 58'e bakıldığında annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında 7.4 puan artma, kontrol grubundaki annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında ise 0.35 puan artış gözlenmektedir.

Tablo 59. Deney ve Kontrol Grubunun Dinleme Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları

		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Dinleme	Deney	20	15.08	301.50	91.50	.003
	Kontrol	20	25.93	518.50		

Tablo 59 incelendiğinde analiz sonuçlarında, Deney ve Kontrol (U: 91.50, $p<.05$) grubu arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuçla, denencenin desteklendiği görülmektedir.

Denence 2. 13. "Mesaj" ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney ve Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 60'da, Mann Whitney U Testi sonuçları ise tablo 61'de verildi.

Tablo 60. Deney ve Kontrol Grubu Mesaj Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

		N	$\overline{X}$	Ss
Deney	Ön Test	20	19.85	7.36
	Son Test	20	28.20	6.89
Kontrol	Ön Test	20	19.15	7.74
	Son Test	20	18.90	7.41

Tablo 60'a bakıldığında annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında 8.35 puan artma, kontrol grubundaki annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında ise 0.25 puan azalma gözlenmektedir.

Tablo 61. Deney ve Kontrol Grubunun Mesaj Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları

		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Mesaj	Deney	20	17.80	356.00	146.00	.139
	Kontrol	20	23.20	464.00		

Tablo 61 incelendiğinde analiz sonuçlarında, Deney ve Kontrol (U: 146, p>.05) grubu arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir. Bu sonuç, denencenin desteklenmediğini göstermektedir.

Denence 2. 14. "Sözsüz İletişim" ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney ve Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 62'de, Mann Whitney U Testi sonuçları ise tablo 63'te verildi.

Tablo 62. Deney ve Kontrol Grubu Sözsüz İletişim Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

		N	$\overline{X}$	Ss
Deney	Ön Test	20	16.70	5.30
	Son Test	20	21.15	2.99
Kontrol	Ön Test	20	16.25	4.26
	Son Test	20	16.10	4.59

Tablo 62'de bakıldığında annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında 4.45 puan artma, kontrol grubundaki annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında ise 0.15 puan azalma gözlenmektedir.

Tablo 63. Deney ve Kontrol Grubunun Sözsüz İletişim Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları

		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Sözsüz İletişim	Deney	20	17.75	355.00	145.00	.131
	Kontrol	20	23.25	465.00		

Tablo 63 incelendiğinde analiz sonuçlarında, Deney ve Kontrol (U: 145, p>.05) grubu arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir. Bu sonuç, denencenin desteklenmediğini göstermektedir.

Denence 2. 15. "Empati" ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Deney ve Kontrol grubuna ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri tablo 64'te, Mann Whitney U Testi sonuçları ise tablo 65'te verildi.

Tablo 64. Deney ve Kontrol Grubu Empati Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Puanları

		N	$\overline{X}$	Ss
Deney	Ön Test	20	22.65	8.36
	Son Test	20	33.95	6.58
Kontrol	Ön Test	20	21.90	8.37
	Son Test	20	21.70	8.38

Tablo 64'e bakıldığında annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında 11.3 puan artma, kontrol grubundaki annelerin ön test ile son test puan ortalamaları arasında ise 0.2 puan azalma gözlenmektedir.

Tablo 65. Deney ve Kontrol Grubunun Empati Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları

		n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Empati	Deney	20	16.15	323.00	113.00	.016
	Kontrol	20	24.85	497.00		

Tablo 65 incelendiğinde analiz sonuçlarında, Deney ve Kontrol (U: 113, p<.05) grubu arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuçla, denencenin desteklendiği görülmektedir.

BÖLÜM 5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu başlık altında, okul öncesi anne psikoeğitim programının annelerin öz yeterlik algılarına ve çocukları ile iletişimine etkisinin incelenmesi amacıyla yazılan denencelerle ilgili değerler, bulgular doğrultusunda tartışıldı ve yorumlandı.

Denence 1.1-1.5'te, anne psikoeğitimi programının, annelerin öz yeterlik algılarını olumlu yönde etkileyeceği ileri sürülmüştür. Denenceler ile ilgili bulgular incelendiğinde, anne psikoeğitiminin okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin ilgi, disiplin, bakım, katılım ve sağlık alt boyutlarından oluşan öz yeterlik algılarının gelişmesinde anlamlı etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir.

Denence 1.1. Deney grubunun "ilgi" son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir. Bulgular denencenin desteklendiği yönündedir. Eğitim programında annelerin çocukları ile daha fazla verimli vakit geçirebilmeleri ve çocuklarına yönelik tutumlarına ilişkin farkındalık geliştirebilmeleri için uygulanan grup canlandırmaları, nasıl bir anne-babayım gibi etkinliklerin, annelerin ilgiye dair öz yeterlik algılarının olumlu yönde gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Bu konuda yapılmış benzer çalışmalar (Pisterman ve arkadaşları, 1992; Landy ve Menna, 2006) incelendiğinde annelere verilen eğitimin annelerin, ilgiye dair öz yeterlik algılarını olumlu yönde değiştirmesinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Denence 1.2. Deney grubunun "disiplin" son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir. Bulgular denencenin desteklendiği yönündedir. Eğitim programında anne-çocuk çatışmalarının çözümüne yönelik farkındalık geliştirebilmeleri, öfke ile kaygıyla baş etme yollarını ve olumlu disiplin sağlama yollarını kazanabilmeleri için uygulanan çatışma çözme becerileri, Mindfulness temelli uygulama çalışmaları gibi etkinliklerin, annelerin disipline dair öz yeterlik algılarının olumlu yönde gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Bu konuda yapılmış benzer çalışmalar (MacPhee ve Miller-Heyl, 2003; Reid ve arkadaşları, 2004)

incelendiğinde annelere verilen eğitimin annelerin, disipline dair öz yeterlik algılarını olumlu yönde değiştirmesinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Denence 1.3. Deney grubunun "bakım" son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir. Bulgular denencenin desteklendiği yönündedir. Eğitim programında annelerin ebeveynlik becerileri konusunda kendilerini yeterli hissedebilmeleri için uygulanan çocuk gelişimi özelliklerine yönelik etkinliklerin, annelerin bakıma dair öz yeterlik algılarının olumlu yönde gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Bu konuda yapılmış benzer çalışmalar (Elibol, 2007) incelendiğinde annelere verilen eğitimin annelerin, bakıma dair öz yeterlik algılarını olumlu yönde değiştirmesinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Denence 1.4. Deney grubunun "katılım" son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir. Bulgular denencenin desteklendiği yönündedir. Eğitim programında annelerin çocukları ile birlikte verimli vakit geçirebilmelerine yönelik uygulanan oyun oynama, bana zaman ayırır mısın?, çocuklar ve anne-babalar neler söylüyor gibi etkinliklerin, annelerin katılıma dair öz yeterlik algılarının olumlu yönde gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Bu konuda yapılmış benzer çalışmalar (Gross ve arkadaşları, 1995; Bağatarhan ve Nazlı, 2013) incelendiğinde annelere verilen eğitimin annelerin, katılıma dair öz yeterlik algılarını olumlu yönde değiştirmesinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Denence 1.5. Deney grubunun "sağlık" son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir. Bulgular denencenin desteklendiği yönündedir. Eğitim programında annelerin çocukların gelişim özelliklerine yönelik bilgi edinebilmeleri için uygulanan bir çocuğun sorumluluğunu almaya hazır mısınız?, anne-baba olmak gibi etkinliklerin, annelerin sağlığa dair öz yeterlik algılarının olumlu yönde gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Bu konuda yapılmış benzer çalışmalar (Fox vd., 2006) incelendiğinde annelere verilen eğitimin annelerin, sağlığa dair öz yeterlik algılarını olumlu yönde değiştirmesinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Denence 1.6-1.10'da, kontrol grubunun ''ebeveyn öz yeterlik algıları'' son test puanları ve ön test puanları arasında anlamlı fark olmayacağı ileri sürülmüştür. Denencelerle ilgili bulgular incelendiğinde, ''ilgi'', ''disiplin'', ''bakım'', ''katılım'' ve ''sağlık'' alt boyutlarında anlamlı fark olmadığı sonucu elde edilmiştir. Bu sonuca göre denenceler desteklenmektedir. Kontrol grubu ile herhangi bir eğitim çalışmasının yapılmamasının bu sonucun elde edilmesinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Denence 1.11-1.15'te, ''ebeveyn öz yeterlik algıları'' ön test-son test fark puanlarının deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşacağı olarak yazılmıştı. Ölçekten alınan yüksek puan olumsuz öz yeterlik algısını, düşük puan ise olumlu öz yeterlik algısını göstermektedir. Denencelerle ilgili bulgular incelendiğinde, ''ilgi'', ''disiplin'' ve ''katılım'' alt boyutları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Buna karşın, "bakım" ve "sağlık" alt boyutlarında deney ve kontrol grubu arasında anlamlı düzeyde fark olmadığı sonucu elde edilmiştir. Bu sonuca göre 1.11, 1.12 ve 1.14. denenceler desteklenirken, 1.13 ve 1.15. denenceler desteklenmemektedir. Annelerin ilgi, disiplin ve katılım becerilerinden oluşan öz yeterlik algılarının değişmesi beklenen kazanımlardandı. Eğitim programında gerçek yaşam durumlarında yaşadıkları olayların ele alınmasının, bu durumlardaki bakış açılarına yönelik yapılan etkinliklerin annelerin ilgi, disiplin ve katılım becerilerinden oluşan öz yeterlik algılarının olumlu yönde gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Coleman ve Karraker (1997), anne babaların ebeveynlik becerileri konusunda kendilerini yeterli hissedebilmeleri için, çocuk bakımı ile ilgili yeterli bilgi edinme, edindiği bilgiler doğrultusunda belli görevleri gerçekleştirirken kendine güvenme, çocuğun gelişiminin ve davranışlarının anne babalar, çevresinde bulunan herkes tarafından desteklenebileceğine inanma gibi özelliklere sahip olmaları gerektiğini belirtmiştir.

Denence 2.1-2.5'te, anne psikoeğitimi programının, annelerin çocukları ile iletişimlerini olumlu yönde etkileyeceği ileri sürülmüştür. Denenceler ile ilgili bulgular incelendiğinde, anne psikoeğitiminin okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati alt boyutlarından oluşan iletişimlerinin artmasında anlamlı etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Denence 2.1, deney grubunun ''konuşma'' son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Denencenin desteklendiği görülmüştür. Eğitim

programında annelerin aile içi iletişimin önemini kavrayabilmeleri, aile içi iletişim kurma biçimlerine ilişkin farkındalık kazanabilmeleri için uygulanan iletişim ailede başlar, benim ailem gibi etkinliklerin, annelerin çocuklarıyla iletişimlerinde konuşma becerilerinin olumlu yönde gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Eğitim sonrası, ebeveynlerin çocukları ile olan konuşmalarında etkili iletişim becerilerinden faydalandıkları söylenebilir. Bu konuda yapılmış benzer çalışmalar (Özdemir, 1991; Duncan ve arkadaşları, 2006) incelendiğinde annelere verilen eğitimin annelerin çocuklarıyla olan iletişimlerinde konuşma becerilerini geliştirmede etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Denence 2.2, deney grubunun "dinleme" son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Denencenin desteklendiği görülmüştür. Eğitim programında anne-çocuk iletişiminde etkin dinlemenin önemini kavrayabilmeleri için uygulanan nasıl dinliyoruz, beni nasıl dinlemelisin gibi etkinliklerin, annelerin çocuklarıyla iletişimlerinde dinleme becerilerinin olumlu yönde gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Eğitim sonrası ebeveynler, çocuklarının dinlenildiklerini fark etmeye başladıklarını dile getirmişlerdir. Ebeveynleri tarafından dinlendiğini bilen çocuk, kendisini daha huzurlu ve rahat hissetmektedir. Bunun sonucunda çocuğun duygusal ve sosyal yönden sağlıklı gelişmektedir. Dinlenen çocuk başkalarını dinlemeyi öğrenir (Navaro, 1987; Navaro, 2020). Araştırmaya paralel diğer çalışmalara (Akgün, 2008; Sevinç ve Evirgen, 2004; Temiz, 2014) bakıldığında annelere verilen eğitimin annelerin çocuklarıyla olan iletişimlerinde dinleme becerilerini geliştirmede etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Denence 2.3. Deney grubunun "mesaj" son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Bulgular denencenin desteklendiği yönündedir. Eğitim programında annelerin iletişim kurma yollarına dair farkındalık geliştirebilmeleri için uygulanan iletişim benimle başlar, sen dili-ben dili gibi etkinliklerin, annelerin çocuklarıyla iletişimlerinde mesaj becerilerinin olumlu yönde gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Bu konuda yapılmış benzer çalışmalar (Leibowitz ve arkadaşları, 2002) incelendiğinde annelere verilen eğitimin annelerin çocuklarıyla olan iletişimlerinde mesaj becerilerini geliştirmede etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Denence 2.4. Deney grubunun “sözsüz iletişim” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Bulgular denencenin desteklendiği yönündedir. Eğitim programında annelerin iletişimde beden dilinin önemine yönelik farkındalık geliştirebilme için uygulanan beden dili, beni oku gibi etkinliklerin, annelerin çocuklarıyla iletişimlerinde sözsüz iletişim becerilerinin olumlu yönde gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Bu konuda yapılmış benzer çalışmalar (Dalsgaard ve arkadaşları, 2006) incelendiğinde annelere verilen eğitimin annelerin çocuklarıyla olan iletişimlerinde sözsüz iletişim becerilerini geliştirmede etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

2.5. Deney grubunun “empati” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Bulgular denencenin desteklendiği yönündedir. Eğitim programında annelerin yaşanılan bir durumda çocuklarının ne düşündüklerine ve ne hissettiklerine yönelik farkındalıklarını geliştirebilmeleri için uygulanan ne hissederim, empati çalışması gibi etkinliklerin, annelerin çocuklarıyla iletişimlerinde empati becerilerinin olumlu yönde gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Eğitim sonrası ebeveynler, kendilerini çocuklarının yerine koymalarının ve çocuklarını anlamaya çalışmalarının sıklıklarının arttığını dile getirmişlerdir. Araştırmaya paralel diğer çalışmalara (Öğretir ve Demiriz, 2009; Ünal, 2003; Havighurst ve arkadaşları, 2010) bakıldığında annelere verilen eğitimin annelerin çocuklarıyla olan iletişimlerinde empati becerilerini geliştirmede etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Denence 2.6-2.10’da, kontrol grubunun ‘’anne-baba-çocuk iletişimi’’ son test puanları ve ön test puanları arasında anlamlı fark olmayacağı ileri sürülmüştür. Denencelerle ilgili bulgular incelendiğinde, ‘’konuşma’’, ‘’dinleme’’, ‘’mesaj’’, ‘’sözsüz iletişim’’ ve ‘’empati’’ alt boyutlarında anlamlı fark olmadığı sonucu elde edilmiştir. Bu sonuca göre denenceler desteklenmektedir. Kontrol grubu ile herhangi bir eğitim çalışmasının yapılmamasının bu sonucun elde edilmesinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Denence 2.11-2.15’te, ‘’anne-baba-çocuk iletişimi’’ ön test-son test fark puanlarının deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşacağı olarak yazılmıştı. Denencelerle ilgili bulgular incelendiğinde, ‘’konuşma’’, ‘’dinleme’’ ve ‘’empati’’ alt boyutları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Buna karşın, “mesaj” ve

"sözsüz iletişim" alt boyutlarında deney ve kontrol grubu arasında anlamlı düzeyde fark olmadığı sonucu elde edilmiştir. Bu sonuca göre 2.11, 2.12 ve 2.15. denenceler desteklenirken, 2.13 ve 2.14. denenceler desteklenmemektedir. Annelerin konuşma, dinleme ve empati etkili iletişim becerilerinin gelişmesi beklenen kazanımlardandı. Eğitim programında gerçek yaşam durumlarında yaşadıkları olayların ele alınmasının, bu durumlardaki bakış açılarına yönelik yapılan etkinliklerin annelerin konuşma, dinleme ve empati etkili iletişim becerilerinin olumlu yönde gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Anne ve babalar çocukları ile sağlıklı iletişim kurabilmeleri için ben dilini mutlaka kullanmalıdırlar. Ebeveynler etkili ben bili kullanımları sonucu çocuklarının davranışlarının değiştiğini gözlemleyeceklerdir.

Annelik davranışları tümüyle doğuştan gelen bir yeti ya da yetenek sayılmamaktadır. Yapılan bilimsel çalışmalar, annelik duygularının ve davranışlarının çoğunluğunun sonradan kazanıldığını göstermektedir (Ekşi, 1990). Günümüzde bazı ebeveynler çocuk eğitimi hakkında bir bilgiye sahip olmadıkları için ne yapacaklarını bilmemektedirler. Çünkü çocuk eğitimi bilgi ve deneyim gerektirir. Bu nedenle anne ve babalar, çocuk gelişimi ve eğitimi, çocukla iletişim, anne-baba tutumları vb. konularda eğitilmeli, çok yönlü eğitim programlarına katılım sağlamalıdırlar (Çağdaş, 2015). Ülkemizde ve yurt dışında anne baba eğitimine yönelik yapılan çalışmalar bu programların anne baba ve çocuklar üzerindeki olumlu etkilerini ortaya koymaktadır.

BÖLÜM 6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen sonuçlara, araştırmaya ve uygulamaya yönelik önerilere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuç

Bu çalışmada, okul öncesi anne psikoeğitim programının annelerin öz yeterlik algılarına ve çocukları ile iletişimine etkisi incelenmiştir.

Çalışmada, anne psikoeğitiminin deney grubunda yer alan annelerin konuşma, dinleme ve empati alt boyutlarından oluşan iletişimlerinin artmasında; ilgi, disiplin ve katılım alt boyutlarından oluşan öz yeterlik algılarının gelişmesinde anlamlı etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Buna karşın, annelerin mesaj ve sözsüz iletişim; bakım ve sağlık alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Kontrol grubunda yer alan annelerin konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati iletişim alt boyutlarında; ilgi, disiplin, bakım, katılım ve sağlık öz yeterlik alt boyutlarında anlamlı fark olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, annelere uygulanan anne psikoeğitim programının annelerin konuşma, dinleme ve empati alt boyutlarından oluşan iletişimlerinin artmasında; ilgi, disiplin ve katılım alt boyutlarından oluşan öz yeterlik algılarının gelişmesinde anlamlı etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Psikoeğitim gruplarının kazanımlarından bazıları, ebeveynlerin yalnız olmadıklarını hissetmeleri, gruptaki diğer ebeveynlerinde yaşamlarına dair yapmış oldukları paylaşımlarıyla anlamaları, yeni deneyim ve beceriler edinmeleridir. Diğer grup üyelerinin de yaşamış olduğu benzer problemlerinin üstesinden başarılı şekilde geldiklerini görmeleri, ümit vadetmede önemli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Anne-baba eğitimlerinin, aile yapısını güçlendirdiği ve işlevselliğini sağlıklı bir hale getirdiği gözlemlenmektedir. Kritik dönem içerisinde yer alan çocuğun ebeveynlerine verilen aile eğitimlerinin hayat boyu öğrenmeye katkısı büyüktür. Aile katılımıyla aile üyeleri eğitim programlarının en iyi savunucuları haline gelebilmektedir. Çocuklarını ev ortamında nasıl destekleyecekleri konusunda deneyim kazanırlar ve çocuklarının gelişimine çok yönlü katkıda bulunabilmektedirler. Ebeveynlerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasıyla, çocukları ile ilişkilerinde daha etkin duruma gelmelerine katkı sağlanmaktadır.

6.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda araştırmaya ve uygulamaya yönelik geliştirilen öneriler aşağıda sunulmuştur.

Araştırmaya Yönelik Öneriler

Gelecek araştırmalarda, babalarında yer aldığı çalışmalar yapılabilir.

Aile rehberliği eğitimi çalışması özel eğitime gereksinimi olan çocukların ebeveynlerini de kapsayarak okul eğitim politikası haline getirilebilir**.**

Araştırmada uygulanan eğitim programının sadece anneler üzerindeki etkililiği test edilmiştir. Programa katılan annelerdeki değişimin çocuklar üzerindeki etkisi test edilebilir.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

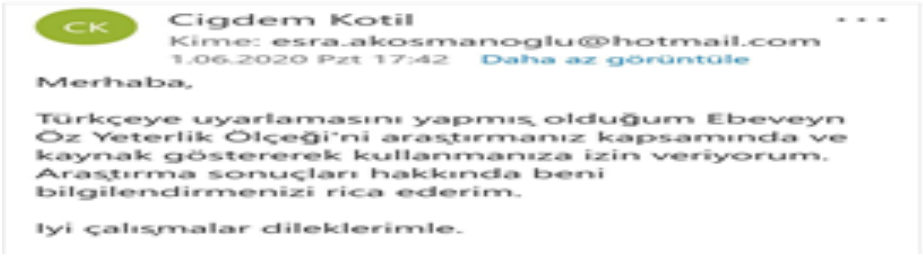
Yapılan çalışmanın uzun vadedeki etkilerini görmek için izleme çalışmaları uygulanabilir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Üniversite gibi diğer kurumlarla işbirliği yapılarak anne ve babaların birlikte katılabilecekleri aile eğitim programları arttırılarak yaygınlaştırılabilir.

Okul Öncesi Anne Psikoeğitim Programı okul öncesi dönem çocuklarının anne ve babaları için hazırlanan bir eğitim programıdır. İlkokul, ortaokul, lise gibi diğer kademelere yönelik eğitim programları hazırlanıp uygulanabilir.

EK'LER

EK A. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ve Kullanım İzni

CK Cigdem Kotil
Kime: esra.akosmanoglu@hotmail.com
1.06.2020 Pzt 17:42 Daha az görüntüle

Merhaba,

Türkçeye uyarlamasını yapmış olduğum Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği'ni araştırmanız kapsamında ve kaynak göstererek kullanmanıza izin veriyorum. Araştırma sonuçları hakkında beni bilgilendirmenizi rica ederim.

Iyi çalışmalar dileklerimle.

Maddeler	Aşağıda belirli konularla ilgili fikirlerinizi yansıtabilecek bazı ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her bir ifadeyi dikkatle okuyarak size ne ölçüde uyduğunu ifadelerin yanında yeralan kutulardan birini işaretleyerek (x) belirtiniz.	**Tamamen Katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kısmen Katılmıyorum**	**Kısmen Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Tamamen Katılıyorum**
1.	Çocuğumun okul eğitimiyle olabildiğince ilgiliyim.						
2.	**Çocuğumun arkadaşları ile oynayabileceği uygun ortamlar hazırlayabilen bir anne / babayım.**						
3.	Çocuğum için hangi kuralların uygun olduğunu belirlemekte güçlük çekiyorum.						
4.	**Çocuğumun serbest zaman etkinliklerine katılmam.**						
5.	Çocuğumun sağlıklı alışkanlıklar edinmesini teşvik etmek için çok gayret ederim.						
6.	**Duygusal açıdan çocuğum bana ihtiyaç duyduğunda yeterince yanında olamadığımı düşünüyorum.**						
7.	Çocuğumun fiziksel sağlığı ile ilgilenme konusunda iyi bir anne / babayım.						

EK B. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) ve Kullanım İzni

	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
1.Çocuğumla öfke, heyecan gibi duygusal tepkilerimi kontrol ederek konuşurum.					
2.Çocuğumun sözünü kesmeden dinlerim.					
3.Çocuğumla yaptığım konuşmalarda, emir cümleleri içeren ifadeler kullanırım.					
4.Çocuğumun anlattıklarını dinlemek için ona zaman ayırırım.					
5.Çocuğuma karşı olan öfke, kızgınlık, hayal kırıklığı gibi olumsuz duygularımı her yerde ve herkesin yanında belli etmekten kaçınırım.					
6.Konuşmalarımda, çocuğumun kişiliğini zedeleyici hakaret içeren ifadeler kullanmamaya çalışırım.					
7.Çocuğumun duygu ve düşüncelerini anlamak için; yüz ifadesi, bakış, duruş gibi sözlü olmayan tepkilerini izlerim.					
8.Çocuğumu, yargılamadan dinlerim.					
9.Çocuğumla konuşurken zorlandığım durumlarda yalana başvururum.					
10.Çocuğumla konuşurken, zor durumda kaldığım zamanlarda, onu çeşitli biçimlerde tehdit ederim.					

KAYNAKÇA

Açıkgöz, H. M. (2005). *Etkili iletişim.* Ankara: Elis Yayınları.

Akgün, E. (2008). *Anne çocuk ilişkisini oyunla geliştirme eğitiminin anne çocuk etkileşim düzeyine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Altınay, D. (2019). *Psikodrama 400 ısınma oyunu ve yardımcı teknikler.* İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Andersen M P (1959). What is communication, journal of communication, 9, 5.

Ardelt, M. & Eccles, J. S. (2001). Effects of mothers' parental efficacy beliefs and promotive parenting strategies on ınner-city youth. *Journal Of Family Issues, 22*(8), 944-972.

Arabacı, N. (2011). *Anne baba çocuk iletişimini değerlendirme aracı'nın (abçida) geliştirilmesi ve anne baba çocuk iletişiminin bazı değişkenler açıcından incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Atalay, Z. (2020). *Mindfulness: bilinçli farkındalık farkındalıkla anda kalabilme sanatı.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Aydoğdu, F., & Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 11*(2), 569-585.

Bağatarhan, T. (2012). *Ebeveyn eğitim programının annelerin ebeveynlik öz-yeterliklerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Balcı, S., Yılmaz, M. (1999). Çocukları anaokuluna devam eden annelere verilen iletişim becerileri eğitiminin ailenin işlevlerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, II* (14).

Baltaş, Z. ve Baltaş, A. (2018). *Bedenin dili.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review, 84*(2), 191 – 215.

Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist, 37*(2), 122 – 147.

Bandura, A. (1995). Exercise of personel and collective efficacy in changing societies. A. Bandura (Eds.), *Self – efficacy in changing societies* (s. 1-45). USA, Cambridge University Press.

Bandura, A. (1997). Self-Efficacy: The Exercise Of Control. New York: Freeman.

Baumrind, D. and Brown A. (1967). Socialisation practices associated with dimensions of competence in preschool boys and girls. *Child Development, 38,* 291-327.

Baumrind, D., (1972) "Authoritarian v.s. Authoritative Parental Control" Adolescence, 3:255-272.

Baymur, F. (1993). *Genel psikoloji.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Bayram, N. (2017). *Sosyal bilimlerde spps ile veri analizi.* Bursa: Ezgi Kitabevi.

Bloomfield, L. and Kendall, S. (2010). Audit As Evidence: The Effectiveness Of '123 Magic' Programmes. *Community Practitioner.* 83 (1), 26-29.

Bor, W. and Sanders, M. R., (2004). Correlates of Self-Reported Coercive Parenting of Preschoolaged Children at High Risk for The Development of Conduct Problems. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 3 (9), 738-745.

Bowen, M. (1978). Family Therapy in Clinical Practice. Northvale, NJ: Jason Aronson.

Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri analizi.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Caputo, J. S., Hazel, H.C & McMahon, C. (1994). *İnterpersonal Communication: Competency Through Critical Thinking.* USA. Alyn&Bacon.

Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (1997). Self-Efficacy And Parenting Quality: Findings and Future Applications. *Developmental Review, 18,* 47–85.

Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (1998). Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Developmental Review, 18*(1), 47-85.

Coleman, P. K. (1998). *Maternal Self-Efficacy Beliefs As Predictors Of Parenting Competence And Toddlers' Emotional, Social And Cognitive Development.* Unpublished doctoral dissertation. The Eberly College Of Arts And Sciences. West Virginia University, Mongantown.

Coleman, P. K. and Karraker, K. H. (2000). Parenting Self-Efficacay Among Mothers Of School-Age Children: Conceptualization, Measurement, And Correlates. *Family Relations, 49* (1), 13-24.

Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (2003). Maternal self-efficacy beliefs, competence in parenting, and toddlers' behavior and developmental status. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health, 24*(2), 126-148.

Crowley, D. & Heyer, P. (2021). *İletişim tarihi: teknoloji-kültür-toplum.* (B. Ersöz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (2019a). *İletişim donanımları.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (2019b). *Yeniden insan insana.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (2019c). *İnsan ve davranışı.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (2020). *İçimizdeki çocuk.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağdaş, A. (1997). *İletişim dilinin 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişimine etkileri,* (Yayımlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.

Çağdaş, A. & Arı, R. (1999). Anne-çocuk iletişim dili eğitiminin 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişimine olan etkiler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (5), 391-407.

Çağdaş, A. (2015). *Anne-baba çocuk iletişimi.* Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.

Çağdaş, A ve Şahin Seçer, Z. (2015). *Anne-baba eğitimi.* Ankara: Eğiten Kitap.

Çağdaş, A., Arslan, E., Erbay, F. ve Orcan. M. (2010). Etkili annelik eğitim programının annelerin benlik saygısına ve anne çocuk ilişkisine etkisinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi, 8*(20), 7-23.

Çelik, D., & Daşcan, Ö. (2017). *Son değişiklerle okul öncesi eğitimi programı ve etkinlik kitabı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Çiftçi, O. (1991). Çocuğun sosyalleşmesinde ailenin rolü. *Aile ve Toplum Yıl, 1*(1).

Çilenti, K. (1988). *Eğitim teknolojisi ve öğretim*. Ankara: Yargıcı Matbaası.

Dalsgaard, Thomas, Skov, Mikael, B., Stougaard, Malthe and Thomassen, Bo (2006).

Mediated Intimacy in Families: Understanding the Relation Between Children and Parents. *HCI Lab, Dept, of Computer Science.* IDC' 06 June 7 9, Tampere, Finland,145-152.

Demo, D., & Cox, M. (2000). Families with young children: A review of research in the 1990s. *Journal of Marriage and Family,* 62, 876-895.

Demirtaş Zorbaz, S. (2018). Ebeveyn özyetkinliğinin yordayıcısı olarak ebeveyn – çocuk ilişkisi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi,* (46), 144-153.

DeVito, J. A. (1992). *The interpersonal communication book.* (Sixth edition). New York: Harper Collins Publisher.

de Montigny, F. and Lacharite, C. (2005). Perceived Parental Self-Efficacy: Concept Analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 49, 387-396.

Dökmen, Ü. (2019). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dönmezer, İ. (2009). *Ailede iletişim ve etkileşim.* Ankara: Hegem Vakfı Yayınları.

Duncan, Judith, Chris, Bowden and Anne B. Smith (2006). A Gossip or Good Yack? Reconceptualizing Parent Support in New Zealand Early Chilhood Centre Based Programmes. *Internaional Journal of Early Years Education,* 14(1), 113.

Elibol, F. (2007). *12-36 aylar arasında çocuğa sahip annelere verilen grup eğitiminin annelerin anne babalık görevlerinde öz yeterliliklerine yönelik katkısının incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Evirgen, Ş. (2002). ‘’O*kul öncesi eğitim çerçevesinde’’ okul destekli anne eğitim programının anneler üzerindeki etkilerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Faber, A. ve Mazlish, E. (2018). *Konuş ki dinlesin dinle ki konuşsun.* (T. Özer, Çev.). İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık.

Fox, R.A., Duffy, K.M., Keller, K.M. (2004). *Training communitybasedprofessionals to implement an empirically supported parenting program.* Early Child Development and Care, 176(1), 19–31.

Gable, S. (2003). Communicating Effectively with Children. *State Extension Specialist, Human Development.* University of Missouri Colombia, 1-6.

Gürüz, D. ve Temel Eğinli, A. (2020). *Kişiler arası iletişim, bilgiler-etkiler-engeller*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Grusec, J. (2007). Parents attitudes and beliefs: Their ımpact on children’s development. *Encyclopedia on Early Childhood Development.* 11 Nisan 2021 tarihinde "http://www.childencyclopedia.com/sites/default/files/textesexperts/en/654/parents-attitudes-and-beliefs-their-impact-on-childrens- development.pdf" adresinden indirilmiştir.

Glatz, T., & Buchanan, C. M. (2015). Change and predictors of change in parental self-efficacy from early to middle adolescence. *Developmental Psychology*, *51*(10), 1367.

Gordon, T. (2017). *E. A. E. etkili anne baba eğitiminde uygulamalar.* (H. Vardar, Çev.). İstanbul: Profil Kitap Maviağaç Kültür Sanat Yayıncılık.

Gordon, T. (2020). *E. A. E. etkili anne baba eğitimi.* (D. Tekin – N. Özkan, Çev.). İstanbul: Profil Kitap Maviağaç Kültür Sanat Yayıncılık.

Grusec, J. E., Hastings, P. and Mammone, N. (1994). Parenting Cognitions and Relationship Schemas. In J. G. Smetana (Ed.), Beliefs About Parenting: Origins and Developmental İmplications (pp. 5–19). San Francisco: Jossey-Bass.

Gross, A. L., Ballif, B. (2004). Children's Understanding of Emotion From Facial Expressions and Situations : A Review. *Developmental Review,11*(4), 368-398.

Gross, D., Fogg, L. and Tucker, S. (1995). The Efficacy of Parent Training for Promoting Positive Parent-Toddler Relationships. *Res Nurs Health,* 18(6), 489-499.

Gürsoy, F. & Yıldız Bıçakçı, M. (2007). Çocuğu okulöncesi eğitim kurumuna devam eden anne babaların eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi. *Avrupa Birliği Sürecinde Okulöncesi Eğitimin Geleceği Sempozyumu (Uluslararası Katılımlı).* 27-30 Haziran 2006. Kıbrıs, Cilt 1. İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 296-310.

Güngör, N. (2018). *İletişime giriş.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Hart, C. H., Newell, L. D., & Olsen, S. (2003). Parenting skills and social-communicative competence in childhood. In J. O. Greene ve B. R. Burleson (Eds.), *Handbook of communication and social interaction skills* (pp. 753-797). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Hamamcı, Z. (2005). 3-6 Yaşlarında çocukları olan anne ve babaların aile eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi,* (319), 28-36.

Havighurst Sophie S, Wilson, Katherine R., Harley, Ann E., Prior, Margot R. and Kehoe, Christiane (2010). Tuning in to Kids: İmproving Emotion Socialization Practices in Parents of Preschool Children – Findings From a Community Trial, *Journal Of Child Psychology and Psychiatry,* 51 (12), 1342–1350.

Honig, A. S. (1979). Child care alternatives and options for parents. *Viewpoints in Teaching and Learning, 55,* 57-65.

Hogg, M. A. & Vaughan, G. M. (2017). *Sosyal psikoloji*. (İ. Yıldız ve A. Gelmez, Çev.). Ankara: Ütopya.

Huntsinger, C. S., ve Rose, P. S. (2009). Relations among parental acceptance and control and children's social adjustment in Chinese American and European American families. *Journal of Family Pyschology, 23,* 321-330.

Jones, T. L. & Prinz, R. J. (2005). Potential Roles Of Parental Self-Efficacy In Parent And Child Adjustment: A Review. *Clinical Psychology Review, 25,* 341–363.

Kaya, A. (Ed.). (2020). *İnsan ilişkileri ve iletişim.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Kaya, A. (1997). *Grup rehberliğinin anne-babaların çocuklarına yönelik davranışları ve çocuklarının sınav kaygısı düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Karasar, N. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemi.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kanisberg, J. S., Levant, R. F. (1988). Parental Attıtudes And Children's Self-Concept And Bahavior Following Parent's Prticipation İn Parent Training Groups. *Journal of Community Psychology* ,16,152-154.

Keown, L.J., & Woodward, L.J. (2006) "Preschool Boys with Pervasive Hyperactivity: Early Peer Functioning and Mother-Child Relationship Influences". *Social Development, 15*(1), 23-45.

Kelly, J.F., Morisset, C. E., Barnard, K. E., Hammond, M. A. ve Booth, C. (1996). The influence of early mother-child interaction on preschool cognitive/linguistic outcomes in a high-social-risk group. *Infant Mental Health Journal, 17*(4), 310-321.

Kırman, A. & Doğan, Ö. (2017). Anne-baba çocuk ilişkileri: bir meta-sentez çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 4*(1), 28-49.

Kotil, Ç. (2010). *Okul öncesi eğitim kurumuna yeni başlayan 5 yaş çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerine annenin ebeveyn öz yeterlik algısı ile okul beklentilerine uyum düzeyinin etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Lado, W. & Hart, C. H. (2002). Sequences in the development of competent play whit peers: social and social pretend play. *Developmental Psychology, 69*(5), 31-38.

Landy, S. and Menna, R. (2006). An Evaluation of A Group Intervention for Parents with Aggressive Young Children: Improvements in Child Functioning, Maternal Confidence, Parenting Knowledge and Attitudes. *Early Child Development and Care,* 176 (6), 605-620.

Leibowitz, Jill, Ramos-Marcuse, Fatima and Arsenio, Willam F. (2002). Parent-Child Emotion Communication, Attachment and Affective Narratives. *Attachment & Human Development,* 4 (1), 55-67.

Mash, E. J., Johnston, C. & Kovitz, K. (1983). A comparison of the motherchild interaction of physically abused and non-abused children during play and task situation. *Journal of Clinical Child Psycholgy,* 12, 337–346.

Mahoney, G. & Macdonald, J. (2007). *Responsive teaching: parent mediated developmental ıntervention.* Cleveland, Case Western Reserve University.

MacPhee, D. and Miller-Heyl, J. (2003). *Parent Self-Efficacy Mediates The Impact of Family Intervention.* Poster Presentation. American Psychological Association Annual Conference, Toronto.

MEB. (2012). *Çocuk gelişimi ve eğitimi çocukla iletişim I.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

MEB. (2015). *Çocuk gelişimi ve eğitimi çocukta davranış yöntemi.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

MEGEP. (2008). *Çocuk gelişimi ve eğitimi çocuk bakımında iletişim*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Mızrakçı, Ş. (1994). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörler: demografik özellikleri, kendi yetiştiriliş tarzları, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri ve çocuğun mizacına ilişkin algıları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Mondell, S. ve Tyler, F. B. (1981). Parental competence and styles of problem solving/play behavior with children. *Developmental Psychology, 17*(1), 73-78.

Mutlu, E. (2004). *İletişim sözlüğü.* Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

McCornack, S. (2007).Reflect & relate: An introduction to interpersonal communication. Boston: Bedford/St. Martin's.

McQuail, D. & Windahl, S. (2010). *İletişim modelleri.* (K. Yumlu, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Navaro, L. (2019). Çocuklarla iletişim nasıl kurulur. H. Yavuzer (Ed.), *Ana Baba Okulu* (s. 133-144). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Navaro, L. (1987). çağdaş anne baba eğitimi neleri kapsayabilir. *Ya-Pa 5.Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri.* 7-8-9-10-11-12 Eylül 1987 Antalya. İstanbul: Ya-Pa Yayınları,43-47.

Navaro, L. (2020). *Gerçekten beni duyuyor musun?.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Naik-Polan, A. J. 2004. *The Effectiveness of A Dyadic Parent Training İntervention with High Risk Families: Generalization to the Home.* Ph.D.Thesis (unpublished), DePaul University, Chicago, Illinois, USA.

Oğuzkan, Ş. & Oral, G. (1997). *Okul öncesi eğitimi.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Oskay, Ü. (2017). *İletişimin ABC'si.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Oğuzkan, F. (1981). *Eğitim terimleri sözlüğü.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Oktay, A. (2004). *Yaşamın sihirli yılları: okul öncesi dönem.* İstanbul: Epsilon.

Öğretir, A.D. ve Demiriz, S. (2009). Anne ev ziyareti eğitim programının annelerin tutumlarına ve empatik eğilimlerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 42*(1), 421-433.

Özdemir, A. (1991). *A Study On The Effectiveness Of Mother Training On Mothers* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Özyürek, A., & Tezel Şahin, F. (2020). Anne-baba olmak ve anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları. T. Güler Yıldız (Ed.). *Anne baba eğitimi* (s. 41-61). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Öztop, H. (1994). *Anne ve babaların ebeveyn eğitimine ilişkin bilgi ihtiyaçlarının belirlenmesi,* Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Özgüven, İ. E. (2004). *Görüşme ilke ve teknikleri.* Ankara: PDREM Yayınları.

Özeri, Z. N. (1994). *Okulöncesi dönemde ahlak gelişimi ve eğitimi (Annenin çocuk yetiştirme tutumlarının beş yaş çocuğunun adalet gelişimine etkisinin araştırılması)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Özel, E. ve Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi (36), 9-34.

Pisterman, S., Firestone, P., McGrath, P., Goodman, J. T., Webster, I., Mallory, R. and Goffin, B. (1992). The Effects of Parent Training on Pareting Stress and Sense of Competence. *Canadian Journal of Behaviour Science, 24* (1), 41-58.

Peterson, R. & Green, S. (2009). Families First: Keys to Successful Family Functioning Communication. *Virginia Cooperative Extension.* Virginia State University (Publication: 350-092).

Polk Lıllard, P. (2013). *Montessori Modern Bir Yaklaşım.* (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Redmond, M. V. and Mifflin, H. (2000). *Communication: theories and applications.* New York: Houghton Mifflin Company.

Reid M. J., Webster-Stratton C., Baydar N. (2004) Halting The Development of Conduct Problems in Head Start Children: The Effects of Parent Training, *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology,* 33(2), 279-291.

Sabuncuoğlu, Z. ve Gümüş, M. (2016). *Örgütlerde iletişim*. İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

Sala Razı, G. (2004). *Anne babalara verilen anne baba çocuk iletişim eğitimi'nin etkinliği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Sanders, M. R. and Woolley, M. L. (2005). The Relationship Between Maternal Self-Efficacy and Parenting Practices: Implications For Parent Training. *Child: Care, Health and Development, 31*(1),65-73.

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Atli, S., & Şahin, B. K. (2015). Okul öncesi dönem: Anne-baba tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11*(3), 972-991.

Santrock, J. W. (2017). *Yaşam boyu gelişim.* (G. Yüksel, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim öğrenme ve öğretim.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Sevinç, M. & Evirgen, Ş. (2004). Küçükçekmece okulöncesi eğitim merkezinde verilen okul destekli anne eğitim programının anneler üzerindeki etkileri. *Kültürlerin Buluşması: Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimine Yansımaları.* İstanbul: OMEP, 99-119.

Segrin, C. & Flora, J. (2005). *Family Communication.* NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Stiffelman, S. (2019). *İnatlaşmadan ebeveynlik.* (A. Cebenoyan, Çev.). İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık.

Simpkins, S. D., Weiss, H. B., McCartney, K., Kreider, H. M. and Dearing, E. (2006). Mother – child relationship as a moderator of the relation between family educational involvement and child achievement. *Parenting: Science and Practice. 6*(1), 49-57.

Schunk, H.D. (1991). Self-effecacy and achievement behavior. *Educational Psychologist, 34*, 219-227.

Sheeber, L. B., & McDevitt, S. C. (1998). Temperament-focused parent training. In J. M. Briesmeister & C. E. Schaefer (Eds.), *Handbook of parent training: Parents as co-therapists for children's behavior problems* (2nd ed., pp. 479–507). New York: Wiley.

Snyder, C. R. and Lopez, S. J. (2005). *Handbook Of Positive Psychology*. Oxford University Press: New York.

Şahin Karapınar, A. (2015). *Yaratıcı drama yöntemi ile anne-baba eğitimi uygulama rehberi.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tezel Şahin, F. ve Ersoy, Ö. (1999). 0-6 yaş döneminde anne-baba eğitim önemi. *Mesleki Eğitim Dergisi, 1*(1), 58-62.

Teti, D. M. and Gelfand, D. M. (1991). Behavioral Competence Among Mothers Of Infants In The First Years: The Mediational Role Of Maternal Self-Efficacy. *Child Development,* 62, 918-929.

Tezel Şahin, F. ve Özbey, S. (2007). Aile eğitim programlarına niçin gereksinim duyulmuştur? aile eğitim programları neden önemlidir?. *Aile ve Toplum Dergisi, 12,* 7-12.

Telman, N. & Ünsal, P. (2009). *İnsan ilişkilerinde iletişim.* İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Temiz, G. (2014). *Anne çocuk iletişim becerileri eğitiminin çocukların duyguları tanıma ve ifade etme becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Titmus, C. ve Diğ. (1985). *Yetişkin eğitimi terimleri.* (F. Oğuzkan, Çev.). Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.

Thompson, A., Hollis, C., ve Richards, D. (2003). Authoritarian parenting attitudes as a risk for conduct problems: Results from a British national cohort study. *European Child & Adolescent Psychiatry,* 12, 84-91.

Tucker, S., Gross, D., Fogg, L., Delaney, K. and Lapporte, R. (1998). The long- term efficacy of a behavioral parent training intervention for families with 2-years-olds. *Research in Nursing and Health,* 21, 199-210.

Tutar, H. ve Yılmaz, M. K. (2013). *İletişim genel ve örgütsel boyutuyla.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 12.02.2021 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden alınmıştır.

Uçar Çabuk, F. (2017). *Ebeveyn çocuk iletişimi eğitim programı'nın anne baba çocuk ilişkisine ve iletişimine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ünal, F. (2007). Çocuklarda empatinin gelişimi: empatinin gelişiminde anne-baba tutumlarının etkisi. *Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi,* 176, 134-149.

Ünal, F. (2003). *Empatik iletişim eğitiminin okulöncesi çocuğu olan annelerin empatik beceri düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Whirter, Mc. J. ve Voltan-Acar, N. (2005). *Çocukla iletişim*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Williams, E.R. (1979). Genel İletişim Kavram ve Modelleri. Kurgu. (A. Ergüden, Çev.). Eskişehir: *Televizyon İle Öğretim ve Eğitim Fakültesi Dergisi*, No:2.

Yalçın H. (2013) Anne-Çocuk İletişimi Eğitiminin Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 179-194.

Yavuzer, H. (2019). *Ana-baba okulu.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2016). *Çocuk eğitimi el kitabı.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2013). *Resimleriyle Çocuk.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yüksel, H. (2019). İletişim Kavram ve Tanımı. Uğur Demiray (Ed.), *Genel İletişim.* Ankara: Pegema Yayınları.

Yüksel, H. A. (1989). İletişim Süreci ve Sistem Yaklaşımı Açısından İletişim Sürecinin İncelenmesi, Kurgu. Eskişehir: *Açıköğretim Fakültesi İletişim Bilimleri Dergisi,* (6).

Yılmaz, M., Köseoğlu, P., Gerçek, C. ve Saran, H. (2004). Yabancı Dilde Hazırlanan Bir Öğretmen Öz-Yeterlik Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27,* 260-267.

Zıllıoğlu, M. (2020). *İletişim nedir?.* İstanbul: Cem Yayınevi.